

Priručnik za izvještavanje o različitostima

David Tuller

Priručnik za izvještavanje o različitostima

Predgovor: John Owen

London, 2003.

Priručnik Instituta za medije i različitosti,
objavljen uz podršku Evropske zajednice

Institut za medije i različitosti i Samizdat B92, 2003.

Za potrebe Instituta za medije i različitosti (Media Diversity Institute, MDI)
Sva pitanja u vezi s ovim izdanjem slati na adresu Instituta za medije i različitosti:

Media Diversity Institute
100 Park Village East
London NW1 3SR – UK
Tel: +44 207 3800 200
Fax: +44 207 3800 050
Email: info@media-diversity.org
Website: www.media-diversity.org

Autor: David Tuller za Institut za medije i različitosti

Ovaj dokument je nastao uz finansijsku pomoć Evropske zajednice, ali pogledi i zaključci u Priručniku su isključivo u nadležnosti MDI-a, te nikako ne odražavaju mišljenja i stavove Evropske zajednice.

Zahvalnica

Prije svega želimo se zahvaliti mreži partnera iz Jugoistočne Evrope, “porodici” saradnika koji se bave problemom izvještavanja o različitostima, za nesebičnu saradnju i učešće u stvaranju ovog priručnika.

Remzi Lani, Ilda Londo, Albanski medijski institut, Tirana; Veran Matić, Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), Beograd; Dragan Janjić, Igor Jovanović, Novinska agencija Beta, Beograd; Ioana Avedani, Centar za nezavisno novinarstvo – Bukurešt; Šandor Orban, Centar za nezavisno novinarstvo – Budimpešta; Angela Siribu, Centar za nezavisno novinarstvo – Činsinau; Kim Mehmeti, Centar za multikulturno razumijevanje i saradnju, Skoplje; Milica Lučić-Čavić, Nezavisno udruženje novinara Srbije – Beograd; Stjepan Malović, Internacionalni centar za edukaciju novinara – Zagreb/Opatija; Zaneta Trajkoska, Antoaneta Ivanova, Makedonski institut za medije – Skoplje; Boro Kontić, Medija centar – Sarajevo; Ognian Zlatev, Medijski razvojni centar – Sofija; Zoran Udovičić, Radenko Udovičić, Medija plan institut – Sarajevo; Gabor Bernath, Roma Press Center – Budimpešta; Stojan Obradović, Novinska agencija STINA – Split; Željko Ivanović, Vijesti – Podgorica; Feodor Ninčić i Stelian Dorobantu.

Posebnu zahvalnost dugujemo Mirjani Milošević i Gaboru Stojanoviću.

Sadržaj Priručnika za izvještavanje o različitostima

10	JOHN OWEN	Predgovor
		1.
12	MILICA PEŠIĆ	Uvod
		2.
16		Opšti savjeti za izvještavanje o različitostima
		3.
22		Izvještavanje s obzirom na etničke razlike
		Slučajevi za razmatranje
26		a) Cigani napali vojnu policiju motkama
27		b) Zaposleni na Radiju C pomogli pripremu ciljane reklame – “Oni vole pričati”
29		c) Romski rat u Szentpalu
30		d) Uperili su mi pušku u glavu
32		e) Beba je umrla zbog majke koja ne govori makedonski te nije bila u stanju komunicirati sa doktorima – Kad ne govoriš zvanični jezik
34		f) Đaci odbijaju etnička podvajanja
37		g) Romi vole pasulj, ostalo prodaju odgajivačima svinja
38		h) Šala

4.

40 Izvještavanje s obzirom na religijske razlike

Slučajevi za razmatranje

- 44 a) Ovo je rat: mi bismo njihove zemlje sad trebali osvajati
- 47 b) Mitropolit osudio homoseksualizam

5.

48 Izvještavanje s obzirom na rodne razlike

Slučajevi za razmatranje

- 51 a) Feministkinje grafitima išarale plakate
- 53 b) Skoplje: Žene žrtve nasilja u sopstvenoj kući:
telo u modricama, duša u ožiljcima
- 58 c) Mariana i boli što ne prolaze: Siromaštvo koje je nekad dobrostojeću
sovjetsku državu pretvorilo u vodeću regiju za prostituciju

6.

64 Izvještavanje o osobama s posebnim potrebama

Slučajevi za razmatranje

- 67 a) Hendikepirane osobe žive sa nama a ne pored nas
- 72 b) Pečeni kikiriki

7.

74 Izvještavanje o društveno marginaliziranim grupama

Slučajevi za razmatranje

- 77 a) Ratni veterani u nepodnošljivom stanju: jedno samoubistvo dnevno
- 79 b) Za neke ljude su komune za narkomane ostrvo spasa

	8.	
82		Izveštavanje o starim osobama i penzionerima
		Slučaj za razmatranje
85		a) Dva čoveka – jedan glas
	9.	
88		Izveštavanje o izbjeglicama i raseljenim licima
		Slučajevi za razmatranje
91		a) Politika prema izbjeglicama obavijena velom dima – dakle, tako nam oni zahvaljuju: Pobunjenici u izbjegličkom kampu podmetnuli požar koji će nas koštati 35 miliona funti
93		b) Albanska izbjeglička porodica strahuje na ivici pakla: oni koji su evakuisani nalaze se u dilemi između toga da li da započnu novi život ili da se vrate starom dok čekaju na odluku da se vrate svojim kućama
	10.	
98		Izveštavanje s obzirom na seksualne opredjeljenosti
		Slučajevi za razmatranje
101		a) Lezbijkino odbijanje odvelo u krvoproliće: žrtvine seksualne pustolovine
103		b) Homoseksualci u Albaniji: Van zakona
	11.	
106		Izveštavanje o političkoj opoziciji i disidentima
		Slučajevi za razmatranje
109		a) Šta nude šiptarski lideri kao rešenje za kosovsku krizu? – Nezavisnost ratom ili mirnim putem
111		b) Manipulisanje jednom komemoracijom
	12.	
114		Fotografije i ilustracije

	<u>13.</u>	
<u>118</u>		Modeli obuke
	<u>14.</u>	
<u>142</u>		Terminologija

Priručnik za izvještavanje o različitostima

JOHN OWEN **Predgovor**

Predgovor

Ima li pošteno novinarstvo, zasnovano na činjenicama, ono koje govori “o drugima”, ikakvu šansu da ubijedi, recimo, mog taksistu da Čečeni nisu “ništa drugo nego banditi i ološ”? Ovaj novopečeni emigrant iz Bugarske govoreći ovo imao je na pameti ekstremnu čečensku grupu koja je držala zatočnike u moskovskom pozorištu.

Ili, na primjer, može li pošteno pisanje u Slovačkoj pomoći da nestane rasna netolerancija koja je kao u izlogu pokazana kada su domaći navijači izvikivali pogrde na račun crnaca u reprezentaciji Engleske na utakmici u Bratislavi?

Institut za medije i različitosti smatra da je u demokracijama u rađanju novinarstvo suviše često igralo negativnu ulogu objavljujući poluistinite priče, dezinformacije i uvrede na rasnoj osnovi.

Osnivač i direktor MDI-ja Milica Pešić strastveno se zalaže, i vjeruje u to, da odgovarajuća obuka nove generacije svjesnih i odgovornijih novinara može promijeniti “plemensku” mržnju i natjerati susjede da žive tolerantnije i produktivnije.

Ne radi se o tome da Milica Pešić i MDI imaju namjeru da od novinara naprave socijalne radnike zaklete da mjenjaju društvo u kome žive. Oni su tu samo da pruže mogućnost za novinarstvo zasnovano na činjenicama, nezavisno novinarstvo čija je uloga da informiše a ne da bude sjeme razdora.

Kako bi novinari bolje razumjeli u čemu ponekad golemo griješe, MDI se odlučio objaviti priručnik koji pomaže izvještavanju o različitostima. Radi se o zbirci ponekad uznemiravajućih priča, često zlonamjernih, koje služe kao uzorak toga kako novine iskripljuju stvarnost i ne služe onima koji ih čitaju. Zamislimo da su urednici takvih izdanja ljekari - dozvole za rad bi im bile već oduzete.

Ovaj priručnik, takođe, daje novinarima (i svima onima koji vode brigu o unapređenju novinarske profesije) konstruktivni savjet kako da isprave počinjene greške i izbjegnju njihovo ponavljanje. Svaki urednik i novinar trebao bi imati ovaj priručnik na stolu i iznova bi se trebao pitati da li priča koju je upravo dovršio ili priredio zadovoljava osnovne uredničke standarde.

I nije tačno da samo postkonfliktne demokracije u tranziciji trebaju preispitati kako izvještavaju “o drugima”! Neki britanski tabloidi uporno pokušavaju podići tiraž svojih novina omalovažavajući one koji traže utočište u njihovoj zemlji (“Cigani” - prosjaci) ili političare homoseksualce, na primjer. Ovim profitiraju na kratku stazu, ne razmišljajući o kredibilitetu na duži rok. U USA producenti nekih od najgledanijih TV emisija priznaju da počesto izbjegavaju intervjuirati manjinsko stanovništvo iz straha da će većinsko stanovništvo zbog toga promijeniti kanal.

Gotovo se u cijelosti slažem sa Milicom Pešić da novinarstvo koje se bavi različitostima nije bauk koji kao kamen visi o vratu zbunjenih urednika i novinara. Urednici koji imaju osjećaj za to lako će prepoznati da zanemarena publika već pripada talasu onih koje interesuje slogan “Različitost se isplati”. To bi urednici morali znati i imati taj slogan istaknut na zidovima svojih redakcija.

John Owen je bivši šef i urednik Informativnog programa televizije CBC, osnivač i direktor Evropskog centra Freedom foruma i vanredni profesor novinarstva na City univerzitetu u Londonu.

Uvod

Mnogi od nas koji smo živjeli u komunizmu vjerovali su, vjerovatno naivno, da će pad Berlinskog zida osigurati poštovanje za pojedinca, i omogućiti svakome pravo da bude različit. Vjerovali smo da će strah od predrasuda zasnovanih na etničkim, političkim ili religijskim različitostima – ustupiti mjesto novom dobu tolerancije i brige za drugoga.

Ako ni zbog čega drugog, onda su nam barem dugotrajni krvavi ratovi na Balkanu dokazali koliko smo bili u krivu. To što se dogodilo nama nije samo uništilo ljudske živote i stabilna društva nego nam je dalo i ubistvenu lekciju – ako nam je jedna takva ikad trebala – kako mediji mogu, zalažući se i podstičući međuetnički sukob, doprinijeti cijepanju društva i razdvajanju ljudi. Propaganda Televizije Srbije, jezik mržnje koji je iz dana u dan rađao nove neprijatelje, laži i podmetanja u izvještavanju, jesu jedinstven primjer za sebe, ali ne i jedini ove vrste. Često je izgledalo da se novine, radio i televizija u ovoj regiji natječu u tome ko će dati veći broj dezinformacija, pogrešnih stereotipa i predstava o onima koji se doživljavaju kao – DRUGI.

Mada se situacija, u medijskom praćenju balkanskog prostora i, uopšte, Jugoistočne Evrope popravila u nekoliko posljednjih godina, mnogi problemi su još prisutni. Kršenje ljudskih plava i etničko rivalstvo još truju ovu regiju. Postala je rutina da politički rivali iskazuju međusobna neslaganja na primitivan i svađalački način. Diskriminacija i netolerancija, zasnovane na religijskim, spolnim, socijalnim razlikama, ili dobu i fizičkoj i emocionalnoj hendikepiranosti, seksualnoj orijentaciji i drugim karakteristikama, prijetje stabilnosti cjelokupne regije i ostavlja ekstremistima plodno tle da djeluju.

Regionalna sredstva za informisanje ne bave se izvještavanjem koje bi pomoglo većinskom stanovništvu da razumije prava, tradiciju i potrebe različitih manjinskih grupa sa kojima je ono u suživotu. Umjesto toga, novinarima čak polazi za rukom da plasiraju negativnu i vještačku sliku stvarnosti koja samo doprinosi nepovjerenju i strahu. Uz nekoliko časnih izuzetaka, mediji se i dalje trude da opomenu kako različitost znači inferiornost, te da su manjinske grupe prijetnja naciji, pa prema tome ne zaslužuju jednaka prava i tretman.

Naravno, ovo nije ekskluzivni problem Jugoistočne Evrope i ostalih regija u tranziciji. Posljednjih godina novinari i urednici u Velikoj Britaniji, USA i drugim zemljama Zapada čine sve veće napore da što bolje izvještavaju o manjinskim pitanjima. Mada je napredak vidljiv, problemi su očiti kada se kroje stereotipi, koristi uvredljiv jezik ili se jednostrano izvještava.

Ruku na srce, zemlje koje tek krče put ka demokraciji u još su većoj opasnosti kada je riječ o profesionalnim pogreškama. Svaki demokratski projekt sam za sebe pretpostavlja puno uključenje i integraciju svih ljudi u život zemlje u kojoj žive. A mediji predstavljaju snažan socijalni izvor koji može – i mora – biti pokrenut da pomogne u procesima pomirenja. Kada novinari koriste svoju misiju dobre volje i otvoreni su za

nove ideje, onda oni mogu igrati glavnu ulogu u transformaciji odnosa među različitim etničkim, religijskim i drugim društvenim grupama u zemljama gdje nastaje demokracija.

Prepoznavši ovaj potencijal, MDI je razvio i implementirao regionalni program obuke za izvještavanje o različitostima, zahvaljujući podršci Evropske komisije. Srž programa je Mreža za izvještavanje o različitostima (Reporting Diversity Network, RDN), pokrenuta u novembru 1998, koja povezuje novinare, novinske organizacije, novinarske škole i druge medijske organizacije, kao i centre za ispomoć u Centralnoj i Istočnoj Evropi. Mreža želi promovirati i institucionalizirati najviše standarde profesionalnog novinarstva, strategijom obuke i inicijativama za praktično izvještavanje, ali takođe želi mobilizirati snagu medija kako bi se omogućilo bolje razumjevanje teme različitosti među stanovništvom, i saznalo više o manjinskim grupama i ljudskim pravima.

Mi smo ubjeđeni da je korektno, precizno, jasno i sveobuhvatno izvještavanje od vitalnog značaja za međusobno razumijevanje, brana predrasudama i izazov radikalnim političkim idejama. U stvari, između razvijanja demokratskih institucija i poštovanja različitosti postoji neraskidiva nit. Nema istinski homogeniziranog društva, niti tranzicija ka demokraciji može biti ostvarena bez uvažavanja ove činjenice. Ako je uloga novinarstva da odista odražava potrebe i aspiracije svih članova društva, onda novinarstvo mora naći načine i tehniku da to postigne – ne samo da bi zadovoljilo princip korektnosti nego kao korak naprijed, da svako dobije priliku da ravnopravno dijele odgovornosti i prava koja proizlaze iz uloge građanina.

Naglasak na izvještavanju o različitostima nije samo pitanje dobrog novinarstva. Ovo ima i svoja poslovna opravdanja. Baveći se više ovim temama, medijske organizacije će lakše izaći iz zatvorenosti segmentiranih tržišta u čijim se okovima neke zemlje nalaze. Brzo će svi otkriti da se jačanjem pomenutih inicijativa i veza može doći do publike čijim se životima i perspektivama posvećivalo malo mjesta na medijskoj pozornici.

Uprkos različitostima, svi smo mi dio jednog okruženja u kojem živimo i radimo. Svi želimo živjeti u miru i doprinositi društvu u kome živimo. Svi mi želimo hraniti vlastite porodice i obrazovati vlastitu decu. Zato moramo učiti da živimo s različitostima kao sa snagom i nadom koja obogaćuje i proširuje vidike, a ne kao s izgovorom za nasilje i razlogom za patnju.

Kao novinari imamo jedinstvenu privilegiju da učestvujemo u procesu pomirenja među ljudima. Nama je data šansa da pomognemo da svi članovi društva izraze svoje želje i stremljenja. Nama je dat autoritet da usmjerimo diskusije i oblikujemo zajednički interes kroz istinito, nekorumpirano izvještavanje.

Ovaj priručnik je samo dio jednog sveobuhvatnoga programa, osmišljenog da pomogne društvima u nastojanju da razumiju pitanja različitosti i "drugačijeg". Prvenstveni cilj mu je da omogući novinarima da unaprijede svoje izvještavanje o manjinskim grupama, međuetničkim odnosima i ljudskim pravima. Priručnik je također prikladan za urednike i vlasnike medijskih kuća koji imaju najveću odgovornost u izvještavanju o ovim temama.

Otkako je nastao Program za izvještavanje o različitostima, objavili smo osam nacionalnih verzija izvornog priručnika za razne zemlje u Jugoistočnoj Evropi, kao i dvije verzije na engleskom jeziku, internacionalna izdanja, u kooperaciji sa svojim RD partnerskim organizacijama. Ovaj najnoviji priručnik jeste plod iskustva dobivenog

kombinacijom svih naših dosadašnjih kurseva – kako za novinare tako i za urednike u medijima. Nadamo se da ćete ovaj priručnik smatrati korisnim i prikladnim. Osjećajte se slobodnim da umnožavate i dijelite materijale iz priručnika, jer to može samo doprinijeti njegovoj svrsi. Jedino što tražimo jeste da prilikom prenošenja materijala navedete izvor kojim ste se služili. Hvala.

Milica Pešić
direktor
Media Diversity Institute

2. Opšti savjeti za izvještavanje o različitostima

Opšti savjeti za izvještavanje o različitostima

Jedan od glavnih zadataka s kojim se novinari suočavaju jeste da pišu o ljudima s kojima nemaju ništa zajedničko. Bez obzira na to da li je izvor informacija druge etničke ili religijske pripadnosti, seksualne orijentacije, druge socijalne grupe ili ekonomskog statusa, uloga novinara je da prenese što vjerodostojnije riječi onoga koga intervjuira, njegove perspektive, ideje i pogled na svijet, čak i kad su razlike u mišljenjima nepremostive.

U područjima poput Jugoistočne Evrope, u kojima su socijalne i etničke raznolikosti pocijepale društva, ostvarenje ovakvog zadatka je skoro nemoguće, ali nije i neizvodljivo. Oni novinari koji imaju nakanu da pomognu proces pomirenja i ozdravljenja u društvima u kojima žive moraju razvijati klimu razumijevanja i tolerancije, a ne klimu straha i nepovjerenja od onih "DRUGIH".

Savjeti za pronalaženje izvora informisanja

Neke strategije odnose se uglavnom na specifične grupe i vrste različitosti. Ali sljedeći savjeti su na neki način opšti:

★ Kad pišete tekst o etničkoj, socijalnoj ili religioznoj manjinskoj grupi, od izuzetne je važnosti intervjuirati predstavnika te grupe i istaći njegovo mišljenje u članku. U protivnom će ta grupa biti objekt a ne subjekt informacije. U članku se ne smije jednostrano kritikovati cijela grupa a da se ne pruži šansa članovima te grupe da odgovore, da izraze svoje mišljenje i tako reagiraju na optužbe.

★ Vodite računa o tome kojim se riječima i frazama koristite. Ogromna je snaga riječi kad vrijeđaju i kad "liječe". Nepažljiva upotreba jezika može pojačati etničke i socijalne tenzije, čak kad je greška počinjena nenamjerno. Morate misliti na to kako oslovljavate članove manjinske grupe na jeziku kojim pišete. Albanci se međusobno oslovljavaju kao "Šiptari", na primjer, i to je u redu, ali kada se ta riječ koristi u slovenskom jeziku, Albanci je smatraju uvredljivom.

★ Još u procesu prikupljanja materijala morate prepoznati eventualnu vlastitu naklonjenost i predrasude. Naravno da je važno vaše vlastito mišljenje, ali je uloga novinara da svoje mišljenje uvijek iznova preispituje. Mnoga predubjeđenja koju jedna grupa ima o drugoj nisu zasnovana na činjenicama, nego nastaju na osnovu stereotipa, mada stereotipi često u sebi nose klicu istine. Na primjer, neki homoseksualci su nalik ženama (kao što su i neki biseksualci), ali većina nije.

★ Pažljivo upotrebljavajte fraze poput “kao što svi znaju” ili “očigledno je da”. Ova vrsta izražavanja je obično način kojim novinari objelodanjuju ličnu naklonjenost ili naklonjenost opredjeljenju svoje društvene grupe, i u tom pogledu fraza “svako zna” predstavlja ili predrasudu ili ukazuje na način razmišljanja o činjenicama u datoj situaciji.

★ Većina situacija u kojima postoji konflikt socijalnih grupa jeste komplikovana. Obje strane su “uvijek u pravu”, te je veoma bitan zadatak za novinara da prenese njihove stavove i razmišljanja tačno i pošteno. Treba pokušati ne predstavljati teška socijalna pitanja u crno-bijeloj tehnici.

★ Uključivanje u priču ljudi različitog porijekla nije samo pitanje korektnosti i balansa nego je važno i sa poslovne strane medijskih kuća. Mnoge medijske kuće limitiraju svoju potencijalnu publiku prenoseći razmišljanja samo jedne društvene grupe. Učine li medijske kuće napor da prošire svoje vidike, proširiće se i publika koja ih čita, gleda ili sluša.

★ Treba se potruditi da o događaju koji pratite imate nekakvo predznanje. Etnički, religijski ili socijalni sukobi ne izbijaju ni zbog čega. Obično takvim sukobima prethodi cijela istorija netrpeljivosti u kojoj svaka strana tumači prošlost na svoj način. Ako izvještavate o aktualnim događajima trebali bi razumjeti i proučiti prošlost a onda odlučiti koliko je te informacije o prošlosti potrebno vašem čitaocu da bi shvatio suštinu problema o kojem izvještavate.

★ Nađite svoj ugao gledanja na svaku temu o kojoj je riječ. Ako je potrebno, provedite cijeli dan sa beskućnikom, lezbijkom ili izbjeglicom kako biste imali bolju sliku o njihovim životima. Kakvi su njihovi strahovi i nade? Kako oni razumiju stereotipe i šta tim povodom osjećaju? Ako određena socijalna grupa ima primjedbu povodom korištenja određene riječi koja opisuje njihovog pripadnika, ispitate etimologiju riječi. Kakve asocijacije i ideje budi ta riječ? Zbog čega ta grupa stavlja prigovor? I zašto članovi druge, rivalske grupe i dalje koriste tu riječ kao prikladnu?

★ Njeguajte izvore informacija koji dolaze iz različitih grupa. Nađite ljude u tim grupama koji će vas na vrijeme informirati o načinu razmišljanja svoje grupe, o čemu razgovaraju i šta ih brine. Kontaktirajte s nevladinim organizacijama koje predstavljaju ove zajednice i pitajte ih koji aspekti iz života grupe nisu obrađivani. Zamolite ih da vas informišu o političkim, socijalnim, ekonomskim i drugim događanjima koji mogu promaknuti vašoj pažnji.

★ Budite oprezni. Uvijek provjeravajte podatke. Ne uzimajte zdravo za gotovo ono što vam se kaže, bez obzira na to da li rečeno dolazi od pripadnika vaše ili druge grupe. Zapamtite da svaki pojedinac sa kojim razgovarate ima svoj interes. O svemu dobro promislite i izbalansirajte ono što čujete od drugih da biste tome dali vlastiti ugao gledanja.

★ Ne tretirajte etničke i druge manjine kao monolitne. Mada može izgledati da svi članovi određene grupe razmišljanju na isti način, život nikada nije tako jednostavan. Kada jedna grupa vidi drugu grupu kao solidnu i homogenu, to samo može doprinijeti

tenzijama jer to hrani saznanje da jedni od drugih moraju strahovati. Razgovarajte sa što više ljudi iz različitih socijalnih grupa i prenesite spektar njihovog razmišljanja jednostavnim i jasnim jezikom.

★ Mnogi ljudi gaje jaka negativna osjećanja prema drugima koji ne pripadaju njihovoj grupi. To što određeni autoriteti, političari, sveštenici ili drugi koriste pogrdan jezik kojim karakterišu manjine ne znači da isti takav jezik morate koristiti i vi kao novinar. Ako je potrebno, parafrazirajte njihove riječi. Ako ipak odlučite da prenesete riječi doslovno, morali biste pomenuti da članovi manjine o kojoj je riječ smatraju da je takav jezik potpirujuć i uvredljiv.

Savjeti za intervjuiranje pripadnika drugih socijalnih grupa

★ Budite pažljivi i promišljeni. Morate znati da su ljudi koji se smatraju drugačijim od vas preplašeni od mogućeg razgovora sa novinarom, čak i kad im to nije prvi put. Da biste ih opustili u razgovoru, počnite ćaskanjem o njihovoj porodici, poslu, hobijima i tako redom. Ovakav pristup će ih relaksirati. Time ćete im pokazati da ih ne doživljavate samo kao predstavnika manjine nego i kao osobu koja živi sa svim drugim obilježjima normalnog života.

★ Morate razumjeti i poštovati uslove pod kojima je osoba pristala na intervju. Postupajte onako kako ste se prethodno dogovorili povodom intervjuja. Provjerite da li osoba sa kojom razgovarate želi da joj ime bude objavljeno. Možda je sve u redu povodom korištenja imena ali nije i povodom prezimena, grada u kome živi i drugih detalja koji bi je mogli odati. Prihvatite uslove i ne insistirajte na njihovoj promjeni.

★ Ako vam je na raspolaganju izbor mjesta na kom ćete razgovarati, uvijek izaberite mjesto na kom se vaš sagovornik najprijatnije osjeća. Najbolje je intervjuirati ljude u okolišu na koji su navikli – stanu ili uredu, na primjer – jer se tu osjećaju najopuštenijim. To je i vama od velike pomoći jer je sagovornik u svom ambijentu pa tamo možete čuti više nego negdje gdje bi razgovor bio formalan i zategnut.

★ Pustite ljude da slobodno pričaju. Ako njihova priča počinje događajem od prije pet ili deset godina, pustite ih da govore čak iako to nije relevantno za ono što zaista želite čuti. Ostavite dovoljno vremena za intervju kako ne biste stvarali nervozu oko dužine ispovijedi. Najdragocjenije izjave dolaze kada su iskrene, od srca, ali nekada je ljudima za takvo raspoloženje i da se izreknu potrebno vrijeme.

★ Pripremite listu pitanja, ali se nje ne morate slijepo držati. Morate biti uključeni u intervju i slušati, kako biste intervenisali valjanim potpitanjima. Budite fleksibilni. Ako ste preopterećeni vlastitom idejom o tome kako bi intervju morao teći i izgledati, mogu vam promaći važne stvari kojih ranije uopšte niste bili svjesni.

★ Vaša uloga nije da držite predavanja onome koga intervjuirate, bez obzira na to u kojoj je mjeri ta osoba drugačija od vas. Osoba koju intervjuirate lako će osjetiti vašu

krutost te se neće osjećati komotno da govori ili da vam vjeruje da ćete informacije koristiti valjano. Osobe sa kojima razgovarate više znaju o svojoj situaciji nego vi, što i jeste glavni razlog da ih intervjuirate.

★ Raščistite prije intervju sa vlastitim predrasudama i naklonostima u vezi sa manjinama, i ostavite svoje ideje na stranu. Slušajte sagovornika. Ako ste vi opterećeni stereotipima, i ne prepoznajete ih, vrlo je vjerovatno da će se to pokazati i u vašem članku, počev od samih pitanja do završnice.

★ Zapamtite, vaši izvori informacija su vaši eksperti. A ekspert nije samo doktor ili naučnik. Ekspert je onaj ko vlada svojim životom. Ako mislite da sve znate prije nego što je intervju i počeo, propustićete važna iznenađenja. Ono što vi želite jeste njihova priča, i vaša je dužnost da je publici koja to čita i sluša vjerodostojno prenesete.

★ Običaj je da na kraju intervju ispoljite interesovanje za novi izvor informacija, novu osobu. Ovo može biti od velike važnosti za naredne članke. Od vašeg ponašanja prilikom intervju zavisi da li će intervjuirani biti raspoložen za preporuke.

★ Iznad svega, postupajte brižno sa dobijenom informacijom. Ako ste nekoga privoljeli da razgovara, onda vam ta osoba čini veliku uslugu. Kada o toj osobi pišete, postupajte korektno i savjesno. Vrlo je lako uzbuniti svoju čitateljsku publiku kada joj prenosite utiske o ljudima drugačijim od njih koristeći stereotipe, potpirujući ili uvredljiv jezik, neprovjerene informacije i drugi pristrasni materijal. Vaša uloga kao novinara jeste da obaviještavate ljude tako da razumiju druge ljude, a ne da ih se boje.

3. Izvještavanje s obzirom na etničke razlike

Izvještavanje s obzirom na etničke razlike

Etničke razlike su bez sumnje igrale izuzetno negativnu ulogu u posljednjim ratovima i konfliktima u Jugoistočnoj Evropi. Mada su religijski i drugi faktori dolijevali ulje na vatru, percepcija rivalske grupe kao “onih drugih i drugačijih”, s obzirom na njihovu etničku pripadnost, rađala je najniže strasti i nasilje – što je na kraju rezultiralo tragedijom devedesetih.

Na nesreću, i novinari su se u svim ovim prilikama našli u neprilici. Oni sami, kao članovi određene etničke grupe, nisu uspjeli razgraničiti pravila objektivnosti, bivaajući često izloženi političkim i drugim pritiscima. Umjesto da budu objektivni, oni su svoju ulogu pretvarali u zaštitničku prema vlastitoj etničkoj grupi, radije nego da kao posmatrači stoje sa strane i činjenično izvještavaju. Pristrasnost su naročito pokazivali u obilježavanju drugih kao krvožednih i onih koje izričito treba kriviti za sukob. Bilo im je najlakše u tekstovima koristiti negativne stereotipe, pri tom su ignorirali socijalne i političke uzroke konflikta, ne intervjuirajući nikoga ko misli drugačije ili pripada “drugima”. Često se smatralo da događajima nije potrebna hronologija niti kontekst iz koga bi proizišlo bolje razumijevanje.

Ovo su samo neki savjeti koji bi u budućnosti mogli pomoći novinarima u procesu pomirenja i uvažavanja etničkih različitosti:

★ Zaboravite priču u kojoj nemate sagovornika koji pokazuje širinu u debati. Ako priču razvijate samo iz jednog izvora, ona je unaprijed osuđena na propast. Ako vaš izvor kritikuje jednu cijelu etničku grupu, predstavnicima te grupe bi trebalo dati šansu da odgovore. U protivnom, novinar nije ništa drugo nego kotač propagandne mašine jedne strane.

★ Birajte riječi i fraze. Moraju se izbjeći oni jezični sklopovi koji su uvriježeni kada se vrijeđaju druge nacionalnosti i narodi. Ako navode riječi ljudi koji se pogrdno izražavaju, onda koristite navodnike ili parafrazirate takve govornike. Ovo područje jezika je vrlo osjetljivo, jer što je pogrdno za jedne, ne mora biti pogrdno i za druge, tako da je uloga novinara da prepozna šta je šta. Ako niste sigurni u to kakav je jezik koji neko koristi, pitajte osobe na koje se te riječi odnose da li ih one vrijeđaju.

★ Njeguajte izvore informacija u zajednicama koje nisu isključivo vaše. Pozovite NVO (nevladinu organizaciju) koja ih predstavlja i zakažite sastanak. Pitajte ih o njihovim dilemama, nadama, tradicijama, strahovima. Provedite neko vrijeme na mjestima gdje se oni okupljaju – društvenim centrima, školama, pozorištima i drugdje – i razgovarajte sa što većim brojem ljudi. Uključivanje u njihovu zajednicu, koliko god može u početku izgledati nelagodno, jeste najbolji način da se dobije slika o ciljanoj grupi.

★ Zavirite u sebe i probajte raščistiti sa vlastitim predrasudama. Svako je sklon donositi sudove o drugima, svjesno ili nesvjesno, naročito ako su oni drugi – “drugačiji”. Ova je pojava razumljiva, ali korektno izvještavanje traži da raščistite sa pristrasnostima i stavite ih u stranu. Ovo je jedini način da dobro razumijete druge, njihove živote i osjećanja.

★ Događaje treba dovoditi u vezu, ne treba se samo usredsređivati na to ko je koga jučer napao. Ništa se ne dešava iz čista mira. Kada dođe do etničkog sukoba, novinari to nerijetko tretiraju kao izolirane procese. Međutim, obje strane u sukobu mnogo bolje znaju šta je čemu prethodilo. Zato bi i novinar morao razumjeti uzroke i posljedice, prirodu sukoba, njegovu zaleđinu kako bi čitalačka publika imala potpuniju sliku.

★ Razgovarajte sa ljudima na obje strane, a ne samo sa onima koji se predstavljaju kao lideri. Nerijetko obični ljudi imaju drugačiji pogled na problem od onih koji se nameću kao njihovi predstavnici i tumači stvarnosti koji žele govoriti umjesto njih. Šta je to što oni zaista žele? Pitajte obične ljude da li se slažu sa politikom koja se vodi u njihovo ime, i šta bi trebalo mijenjati.

★ Obratite pažnju ne samo na globalne razmjere etničkog konflikta nego i na manje očigledne posljedice tih sukoba. U kojoj je mjeri prisutna ta dugogodišnja trauma među ljudima? Kakve su posljedice sukoba na dužu ekonomsku i socijalnu stazu? Šta donosi budućnost zbog događaja koji se sada odvijaju?

★ U izvještavanju sa obje strane sukoba pokušajte naći zajedničke imenitelje tih strana – i onda osvijetlite te elemente. Najlakše je naći one ljude koji će demonizirati “druge”. Ali iole ozbiljan novinar može svojim pametnim pristupom i pitanjima ustanoviti da razlike među grupama i nisu toliko velike kako ih neko predstavlja ili vidi.

★ Usredsredite se na civile, na one koji se ne bore, kao i na suštinu događaja. Na kraju krajeva, svi smo mi ljudska bića i bolje će civili razumjeti međusobne strahove nego generali i političari čiji potpirujući jezik nerijetko proširuje sukob. Većina ljudi ima tu sposobnost da saosjeća sa drugim, ko god on bio, kada je u pitanju smrt djeteta, gubitak doma ili odsustvo svake nade.

★ Ne nagađajte o tome da li je svaka strana monolitna i da li vlada jednomyšlje. Svaka strana ima svoje izuzetke među ljudima koji misle drugačije od većine. Problem je što su takvi ljudi preplašeni da kažu šta misle jer strahuju od prvih komšija, političara i svih drugih. Ali novinar treba da bude uporan i svjestan da takvi ljudi postoje, i da nastavi napor da ih pridobije kao sagovornike.

★ Uvijek pokušavajte opisati događaje tačno, citirajući svoje izvore informacija a ne oslanjajući se na pridjeve kao što su “brutalan”, “nehuman”, “barbarski”. Novinari često padaju u iskušenje da koriste ovakve ekspresivne riječi kao način da se demonizira jedna strana, namjerno ili nenamjerno, čime uvode onu drugi stranu u sljedeći krug pakla i nasilja. Ovakav pristup je veoma jednostran.

★ Zapamtite – ostanite nepovjerljivi. Ne dozvolite da vas iskorištava bilo koja strana u sukobu. Provjerite svaku činjenicu do kraja. Ako niste u potpunosti sigurni da je nešto tačno, ne uključujte tu informaciju u svoj tekst ili je pripišite svom izvoru ne predstavljajući to kao krajnju istinu. Kada preispitujete ono što ste čuli, sjetite se koliko je izvor bio povjerljiv u prošlosti. Neka vaša publika zna što je više moguće o vašem izvoru informacije i njegovoj motivaciji da bi ona sama prosudila o tačnosti informacije.

★ Ignorirajte apele vlasti i svih drugih koji od vas traže da pokažete lojalnost i etničku solidarnost prema grupi kojoj pripadate. Vaša uloga nije da plasirate stereotipe, ponašate se kao kolovođa jedne strane ili raznosite tračeve koji mogu izazvati akcije ekstremista. Vaša lojalnost i solidarnost pripada čitaocima, slušaocima i gledaocima za koje radite.

★ Mnogi ljudi su neprijateljski raspoloženi prema onima iz druge grupe zbog autoriteta političara, sveštenika i drugih koji ih predstavljaju. Kao novinar ne citirajte često takve ljude, posebno ako je njihov jezik uvredljiv. Ako je to potrebno, oni se uvijek mogu parafrazirati.

Slučajevi za razmatranje

Slučajevi navedeni u narednim sekcijama omogućavaju uporednu analizu članaka koje je Institut za medije i različitosti sakupio u Evropi i USA. Članke prate komentari prije i tokom iznošenja teksta. Komentari osvijetljavaju primjere “dobrog” i “lošeg” novinarstva i vodič su za bolje izvještavanje o različitostima.

Događaji opisani u ovom članku su veoma nejasni, izazivaju konfuziju jer se oslanjaju na stereotipe o Romima kao kradljivcima i osvetoljubivcima. Nikakav napor nije učinjen da se razgovara sa bilo kim iz romske zajednice ko je učestvovao u događaju, niti se objašnjavaju pozadina situacije, tenzije i agresivne reakcije koje su prethodile uzvratnoj reakciji.

3. a) Cigani napali vojnu policiju motkama

Opisati jedan ovakav događaj kao nešto nalik revoluciji veoma je potpirujuće, posebno kad se zna da je u incidentu učestvovalo desetina Roma, a ne stotine ili hiljade. Ovakvim riječnikom širi se strah umjesto da se čitaoci obavijeste o tome šta se stvarno desilo.

Ovo bi moglo biti istina, ali zvuči kao pojednostavljivanje situacije. Da li je zaista svih 26 radnika dalo otkaze? Da li je novinar dobio izjavu od svih 26 zaposlenih kako ih strah od osвете Roma tjera na taj potez, ili je u pitanju nagađanje ili informacija iz druge ruke? Postoji li stvarna prijetnja, ili je u pitanju samo strah zasnovan na stereotipima o Romima? Zašto novinar nije obezbijedio nijednu izjavu, bilo od zaposlenih u Šumskoj ustanovi ili od nekoga od Roma? Bez toga priča je puna nedorečenosti da bi se mogla smatrati profesionalnim opisom događaja.

Masovna tuča, nalik revoluciji, dogodila se u šumi blizu Botevgrada u utorak uveče.

Oko 50 do 60 Cigana, naoružanih motkama, napalo je šumsku i vojnu policiju u 8 i 30 sinoć kada im je dojavljeno da su njihovi rođaci i prijatelji uhvaćeni i uhapšeni dok su ilegalno krčili šumu.

Kada je vojna policija pristigla na mjesto incidenta, pokušali su odvratiti Rome od napada pucajući u vazduh. Ta akcija, međutim, ne samo da ih nije odvratila od napada nego su oni jednostavno počeli bušiti gume na policijskim kolima pred očima policajaca.

Panika je zavládala među zaposlenima u ovoj šumskoj ustanovi i svih 26 zaposlenih su dali otkaze na posao koji rade. Uglas kažu: Romi će se svetiti.

24 sata, Sofija, 29. avgust 2002.

◀ Naslov odmah stvara sliku koja zastrašuje – Rom trči za policijom sa motkom u rukama napadajući je bez ikakvog razloga. Istina je, naravno, mnogo složenija.

Da li su svi nosili motke u rukama? Po priči bi se reklo da jesu. Ako je to tačno, neminovno bi bilo da je neko od pripadnika vlasti ubijen ili ozbiljno povrijeđen. Pošto novinar ne pominje povrede, moglo bi se zaključiti da sâm događaj nije imao takve razmjere. Motivacija za akciju Roma je takođe nejasna. Ko je tačno bio uhapšen? Šta su tačno oni napravili? Koji su zakon prekršili? Gdje su odvedeni? Gdje su zadržani u pritvoru? Kako su drugi Romi iznenada došli na tu ideju kao grupa, šta se stvarno dešavalo?

◀ Znači li ovo da policajci nisu bili napadnuti nego da su napadnuti bili samo njihovi automobili? Da li su policajci ravnodušno stajali po strani? Kako je incident okončan?

Ovo je ponajbolji primjer neobičnog fenomena – reklamne kampanje kojoj su ciljna grupa Romi i pisanja o toj kampanji u novinskom tekstu. Ovo takođe pokazuje da je moguće pisati o Romima tako da stereotipi ne dominiraju, i da se ne insistira na slabim vezama između Roma i drugih socijalnih grupa.

3. b) Zaposleni na Radiju C pomogli pripremu ciljane reklame – “Oni vole pričati”

Prvi put Matáv ima Rome za ciljnu grupu

“Da li čuješ, neko te zove, da li čuješ, brate, nađi me, samo ako me potražiš. Reci mi kako si, sve mi kaži.” Ova se pjesma mogla čuti na Radiju C tri sedmice. Na radio kanalu za slušaoce Rome Mađarska telekomunikacijska kompanija Matav reklamirala je svoju “Csevegő” ponudu.

Prema riječima Bálint Nagyja, koji je direktor za komunikaciju u kompaniji, bilo je to prvi put da su se Romi u Mađarskoj “našli” u reklami.

Q. Zašto smatrate da je reklama namijenjena Romima opravdana?

A. Iz tri razloga. Mi ovdje govorimo o 500.000-700.000 ljudi – mušterija, ako već hoćete. Bilo bi greška zanemariti takvu jednu klijentelu. Na drugoj strani, Matáv opravdano traži socijalni i poslovni sektor telekomunikacijskog tržišta gdje može povećati profit, i ovim grupama treba prići sa ciljanom marketinškom strategijom. Romi su u ovoj grupi. Treće, mi pretpostavljamo i nadamo se da će potrošačke navike i kupovna moć Roma pratiti one koje ima ostatak društva.

Q. Ako su nakane Roma slične nakanama ostalih u društvu, zašto ih je potrebno posebno navoditi?

A. Romi će ih pratiti, ali u ovom času u tome zaostaju.

Q. Kao Južnjaci, Romi vole više i pričati. Da li je to razlog što je promovirana “Csevegő” ponuda?

A. Zaposleni na Radiju C su zaista pomogli izboru ciljanog proizvoda. Takođe smo računali i na telefonsku karticu, ali imamo saznanja da je Romi manje koriste. Međutim, istina je da njihovi razgovori duže traju. Oni ne priznaju kratak razgo-

◀ Šta je “Csevegő” ponuda? Bilo bi korisno kada bi novinar to objasnio.

◀ Nagy tvrdi da je ovo prvi put. To bi moglo biti i istina – ali bi daleko korisnije bilo da novinar provjeri ovaj podatak. U svakom slučaju, barem je izvor poznat. To je Nagy.

◀ Zar ne bih bilo bolje da je novinar pitao koje potrošačke odlike Roma su različite od odlika drugih u društvu?

◀ Ovo je jedno od onih mjesta gdje se novinar oslanja na stereotip. Romi vole pričati, kao što Nagy i objašnjava u nastavku, ali zar to ne vole i “sjevernjaci”?

vor. U romskim krugovima se smatra neukusnim ako se diskusija vodi samo o najaktualnijim stvarima. Treba uvijek pitati i za druge stvari – kao što je zdravlje prijatelja i rođaka. To nas je rukovalo da preporučimo Romima našu “Csevegő” ponudu, koja omogućava popust za duže razgovore.

◀ Pretpostavlja se, dakle, da članovi drugih grupa ne kane pitati za svoje rođake, odnosno da oni vode samo kratke telefonske razgovore, što je apsolutno netačno.

Magyar Hirlap, Budimpešta 22. jun 2002.

3. c) **Romski rat u Szentpalu**

U Somogyszentpalu izgleda da su Romi i ostalo stanovništvo koje ovdje živi dva razdvojena svijeta. Tenzije su neprestane. Većina ljudi, naročito starijih, više i ne prijavljuje razbojništva i provale jer se plaše osvete. Lokalna je vlast pokušala kontrolirati situaciju ali je to bilo bezuspješno.

Dr Sandor Berenyi, gradonačelnik Somogyszentpala, kaže: "Nema prazne kuće u koju do sada Romi iz obližnjeg sela nisu provalili; ili podruma u koji nisu upali; stalno krađu iz tuđih bašta i iz šume."

"Lokalna vlada je sve pokušala da riješi ovu situaciju. Kontaktirala je s nacionalnim organizacijama etničkih manjina i tražila je od etničke istraživačke grupe pri Akademiji nauka da istraži situaciju s Romima u Szentpalu i predloži rješenje. Uzaludno, svi oni dođu, ocjene situaciju i izjave da je problem mnogo veći od onih koje su ranije vidjeli", kaže dr Sandor Berenyi.

"Niko od onih sa kojima smo komunicirali do sada nije nam uspio dati savjet kako da riješimo ovaj problem. Cijelo selo je u opasnosti; ovdje, u našem selu, živi više od 30 odsto romskog stanovništva i javna sigurnost je toliko loša da je budućnost ovog kraja u pitanju. Ovo sve uprkos činjenici da se za Rome stvaraju radne mogućnosti i da lokalna vlada troši 30 miliona forinti godišnje ne bi li im pomogla."

Stanovnici Somogyszentpala su čak pokušali formirati civilne straže kako bi se zaštitili od opasnosti. Međutim, ni ovo ne pomaže. Samo nakon nekoliko mjeseci ljudi su odbili ovo raditi jer je svako preplašen.

Dr Sandor Berenyi kaže da lokalna vlast i dalje traži neko rješenje. Budu li neuspješni na kratku stazu, kažu, ovaj će problem riješiti tako što će istjerati iz sela one porodice koje uzrokuju najveću štetu.

◀ Naslov je pretenciozan i zastrašujući. Nije problem u "ratu" Roma nego, navodno, u konfliktu između Roma i ostalog stanovništva. Po ovom naslovu bi se moglo zaključiti da za tu situaciju krivicu snose isključivo Romi – i to ne pojedinačno, nego cjelokupno romsko selo.

◀ Koji su dokazi? Kako gradonačelnik može biti tako siguran da su za sve ove događaje krivi isključivo Romi?

◀ Zašto novinar nije direktno kontaktirao s Mađarskom akademijom nauka i pitao da ocjene situaciju. Pita li ovdje iko išta Rome?

◀ Koje im poslove nudi vlast? Kakvi se napori čine da im se pomogne? Kakvu pomoć primaju? Odgovor na ova pitanja učinio bi članak potpunijim.

◀ Zašto? Šta se u stvari desilo nakon nekoliko mjeseci? Da li je neko napadnut? Ako nije, u čemu je onda problem. Zašto je u početku postojala volja za patroliranjem, a onda se odustalo?

◀ Da li je onda čitav problem u nekoliko porodica? Ako je to tačno, zašto se onda krive svi Romi?

Uj Néplap, Budimpešta, 25. januar 2002.

Nalik mnogim sličnim članicima, i u ovome je priča zasnovana na jednom izvoru – jedanaestogodišnjem dječaku. Mada ono što se desilo izgleda krajnje uznemiravajuće, novinar koristi samo jedan izvor ne pokušavajući da kontaktira s nekim drugim. Ne treba obezvrjediti priču dječaka, nego treba pristupiti i drugim izvorima sa oprezom, naravno, kako bi se zapisane riječi provjerile i eventualno pokazale istinitim.

3. d) Uperili su mi pušku u glavu

Jedanaestogodišnji Venhar Rexhepi iz Ljubotena govori:

Ljuboten je i dalje u centru pažnje, ne samo domaće nego i svjetske javnosti, nakon što stanovnici ovog sela trpe nasilje koje još od prošle godine provode snage Ljube Boskovskog jer teroriziraju nedužne ljude ne pošteđujući čak ni žene, djecu i starce. Ubistva, brutalnost, pljačke i nehumano ponašanje policijskih hordi ne zaobilaze Ljuboten nikako, a posljedice nasilja će osjećati i najmlađi još dugo.

Slučaj 11-godišnjeg Venhara Rexhepija, koga je policija natjerala da legne na zemlju uperivši pušku u njegovu glavu, ući će u anale kriminalnog djelovanja po tome što oni koji to rade više ne biraju svoje žrtve.

I evo sada, kako je proljeće nastupilo, dok se i dalje prepričava događaj povodom ekshumacije 10 žrtava, crnokosi dječak sjedi pored mene. Spontano se oko nas okupljaju i njegovi prijatelji kako bi ponovno čuli Venharovu priču. Počinjem sa pitanjem šta se tačno desilo.

“Bilo je ljeto”, ispovjeda se bistooki dječak, “i trebao sam odnijeti ručak ujaku, koji je čuvao stoku u staji.” “Tu”, uperio je prst prema mjestu gdje se cijela stvar zbilja, iznad sela gdje su policijske i vojne snage bile smještene. “Pošto su primjetili da idem u pravcu staje, zaustavili su me, i natjerali da legnem na zemlju. Uperili su mi automatsku pušku u glavu i stali me pretraživati, a nosio sam samo zamotan hljeb i drugu hranu za ujaka. S obzirom na to da nisu našli ništa sumnjivo, policajci i vojnici su me pustili da nastavim prema staji, ali su me pratili do tamo kolima, za slučaj da hranu nosim pripadnicima NLA. Oni”, nastavlja Venhar, “onda dođoše sa mnom do staje i pošto su ustano-

◀ Korištenje riječi poput “nehuman”, “zločinački” i “horde” može samo služiti produbljivanju krize. Mnogo je korisnije opisati situaciju jednostavnim jezikom, bez prevelikih emocija. Bilo bi korisno tražiti mišljenje stručnjaka za traumu o tome koliko će se ovdašnji događaji odraziti na psihološko stanje djece.

◀ Značenje ovog djela teksta ostaje nejasno i novinar sam zaključuje o tome.

◀ Kada piše o navodnoj zloupotrebi ljudskih prava koju je počinila jedna grupa prema drugoj, novinar uvijek treba da postigne što je moguće veći balans, obezbjeđujući prethodna objašnjenja, i treba da se uzdržava od potpirujućih riječi poput “terorisati”, “brutalnost” i “mučenje”. Najjednostavnije je opisati situaciju koristeći što više izvora i treba učiniti sve napore da se podaci provjere. Takođe je važno napraviti uvod u priču, opisati prošli događaj, naročito ako se druga strana ponaša tako zato što se prethodno nešto desilo. Autor ovoga članka je propustio da to uradi.

vili da je tamo samo moj ujak, vratiše se u bazu iznad sela gdje su bili smješteni šest mjeseci prije nego što će se desiti ljubotenska tragedija.”

Ovo nije bio jedini put da je Venhar bio žrtvom armijskih i policijskih hordi, kažu njegovi prijatelji. Doživio je i druge slične situacije. Venhar nije baš izgledao kao da želi govoriti o tome, ali je na insistiranje prijatelja produžio: “Ovo se desilo nešto ranije”, kaže Venhar, pomalo stidno. “Ja”, nastavlja Venhar, “sam se vraćao iz staje i trebao sam ponijeti malo mlijeka sa sobom kući, ali mi je ujak natovarao mazgu kantama mlijeka i drvima. Kada sam došao do tačke gdje policija provjerava, tu gdje su i oni i Armija bili smješteni, zaustavili su me i istovarili sve što sam nosio. On- da su me stali pretraživati. Pretraživali su i drva za loženje, nakon što je sve bilo odloženo na zemlju. Morali su misliti da nosim oružje, šta li drugo, pa pošto nisu našli ništa, naredili su mi opet da to sam tovarim nazad na mazgu. Pošto mi je to teško išlo za rukom, smijali su mi se, ne pomažući. Zahvalan sam jedino Haxhi Reshatu, koji je upravo tuda prolazio, pomogao mi da to sve natovarim, i izgubim se što prije njima s vidika, jer ko zna šta mi se sve moglo desiti.”

Flaka, Skoplje 2002.

Ovo je odličan primjer za korištenje lične tragedije da bi se napravila nacionalistička poenta. U članku se u suštini majka krivi za smrt djeteta, zato što nije govorila makedonski jezik. O ovom incidentu je mogao biti napisan dobar tekst na temu međukulturne komunikacije, odnosno nerazumijevanja među kulturama, i opasnosti kada su dvije zajednice primorane da žive jedna pored druge. Umjesto toga, novinar se osjetio obavezan da nesreću koja se dogodila vezuje za jezik naglašavajući uporno važnost “makedonskog službenog jezika” za zemlju i potcijenjujući potrebe onih koji u toj istoj zemlji žele govoriti albanski. Nigdje u članku niko ne izražava žaljenje zbog smrti novorođenčeta, niti je iko iz albanske zajednice upitan za komentar.

3. e) **Beba je umrla zbog majke koja ne govori makedonski te nije bila u stanju komunicirati sa doktorima – Kad ne govoriš zvanični jezik**

Pacijent bi morao znati da ako ne govori zvanični jezik, dovodi sebe u opasnost, kaže dr Aleksej Duma, predsjednik Ljekarske komore.

Novorođenče koje je dovedeno na kliniku u kritičnom stanju umrlo je zato što je izgubljeno dragocijeno vrijeme dok su se medicinski službenici pokušali sporazumjeti sa majkom koja nije govorila makedonski. Majka – po nacionalnosti Albanka iz Tanuševaca – bezuspješno je pokušavala saopštiti od čega dijete boluje. Jedna druga Albanka, koja se nalazila u blizini, pokušala je prevoditi, ali bez uspjeha. Majka čak nije uspjela dati ni kućnu adresu, niti imena rođaka ili najbližih.

Ovo je samo jedna od tragedija kakve se dešavaju kad pacijenti ne nauče makedonski, zvanični jezik zemlje u kojoj žive.

Aleksej Duma, predsjednik Ljekarske komore kaže:

“Lična je stvar ko kojim jezikom govori ili ne govori, ali da bismo se sporazumjeli u praksi, zvanični jezik nam je neophodan.”

Gledište Evropske unije je slično, zato što je doktorski kôd razvijen uz pomoć međunarodnih eksperata”, kaže Duma.

◀ Šta je to Ljekarska komora? Da li je to nevladina ili državna organizacija? To bi novinar morao objasniti.

◀ Nije baš jasno na šta Duma misli kad kaže da je gledište Evropske unije slično. Njeno gledište prema ČEMU? Prema tome da bi pacijenti trebali govoriti jezik doktora? To što se makedonski doktori konsultiraju sa zapadnoevropskim u definisanju profesionalnog načina ponašanja

“Takođe je problem doktora ako oni govore samo jezik svoje manjine, jer tada rizikuju da ih pacijent ne razumje, kao što je i problem pacijenta koji ne govori zvanični jezik države u kojoj živi jer time stavlja sebe u rizičnu poziciju. Da bi neko dokazao svoje građansko pravo i pripadnost, to prvo mora potvrditi jezikom”, veli Duma. Po njegovom mišljenju, nedopustivo je zahtijevati pravo građanstva ako pri tom ne govoriš zvanični jezik. U Velikoj Britaniji, kao i u Sloveniji, doktor je obavezan da koristi zvanični jezik, dodaje on.

Zaposleni na poliklinici “Bit Pazar” kažu da im je jezičko pitanje stalni problem u bolnici, jer ima pacijenata koji ne govore makedonski.

“Obično Albanke na pregled prate muževi i oni nas uče da bismo i mi morali govoriti albanski, jer njihove žene ne govore makedonski. Naša je obaveza da pružamo medicinske usluge građanima, a ne da učimo albanski ili bilo koji drugi jezik, a posebno kad se zna da je službeni jezik makedonski”, kažu zaposleni na poliklinici.

Bajram Nuredinovski, specijalista interne medicine i vlasnik privatne klinike u Debru, kaže da se on ne susreće sa ovakvim problemima.

“Kada sam počeo raditi u Medicinskom centru u Debru prije 27 godina, nisam govorio albanski ali su mi sestre pomogle da bolje komuniciram sa pacijentima”, kaže on. On naglašava da nema Makedonca u Debru koji ne zna govoriti albanski i obrnuto.

Prema Petom amandmanu Makedonskog ustava, zvanični jezik zemlje je makedonski sa ćiriličnim alfabetom. Isti amandman takođe kaže da je zvanični jezik ove zemlje i onaj kojim govori oko 20 odsto populacije, ali je njegova upotreba regulisana različitim zakonima.

Sjutra će Ministarstvo pravde izvršiti reviziju radnih verzija osnovnih i dopunskih akata i zakona koji se tiču upotrebe jezika manjinskih zajednica.

Dnevnik, Skoplje 2002.

nije znak da su ostala pravila u saglasnosti. Ovo se doima kao primjer gdje novinar dozvoljava sagovorniku da kaže šta god hoće, bez potrebe za pojašnjenjem.

◀ Ovdje se pogrešno tumači pitanje građanstva. Osnovno je pitanje kako garantovati da svi ljudi imaju isti pristup zdravstvu i medicinskom tretmanu, bez obzira na nacionalnost ili jezičke mogućnosti. Analizirajući nešto što ne pripada njegovom domenu, Duma veoma nevoljno pokušava da pomogne rješenju problema. U Velikoj Britaniji, kao i u drugim evropskim zemljama, u stvari, bolnice koje uobičajeno imaju pacijente iz različitih manjinskih grupa čine sve da zaposle ljude koji sa pacijentima iz ovih grupa mogu komunicirati.

◀ Zaposleni, poput Dume, pokazuju neosjetljivost prema zahtjevu ljudi koje oni treba da liječe i da im pomažu. Novinar i ne pokušava saznati da li se nešto preduzima da se ovaj problem ozbiljnije razmotri, kao što bi trebalo zapošljavanjem dvojezičnih doktora i bolničarki, ili čak etničkih Albanaca.

◀ Ovo je dobar primjer jer je novinar u priču uključio Nuredinovskog, koji nudi drugačiju sliku. Jasno je da su neki profesionalci u ovoj struci shvatili važnost dvojezičnosti i potrebu za boljom komunikacijom sa pacijentima, i ne bave se prebiranjem po pitanjima državljanstva.

Da li je ova izjava tačna, da li to zaista znači da je albanski jezik takođe službeni? Navodno, drugi jezici mogu takođe biti nazvani zvaničnim. Ovo daje sasvim drugi smisao članku u kom se tvrdilo da Albanci moraju govoriti makedonski ako žele medicinsku njegu. Naravno da bi bilo korisno da je novinar dalje pojasnio prava garantirana onima koji govore manjinskim jezicima u Makedoniji.

◀ Koje će zakone Ministarstvo razmatrati? Da li će to imati uticaj na situaciju koja je opisana u članku? Zašto se sprovodi revizija zakona? Da li su za to postavljeni rokovi? Komentar je nejasan i pruža malo informacija onima koji bi o tom problemu htjeli saznati nešto više.

Kao dobar primjer za lamentiranje nad etničkim podjelama još jedna priča, koja ne uključuje relevantne političke stavove dvije strane. Novinar je, doduše, u tekst uključio ispovijesti i rumunskih i mađarskih studenata, kritizirajući odluku da se sprovede segregacija po školama na osnovu jezika, ali nedostaju riječi političkih i obrazovnih predstavnika koji bi prije svega obrazložili ovu odluku.

3. f) **Đaci odbijaju etnička podvajanja**

Bukurešt – Učenici nacionalno mešovite gimnazije “Boljaj Farkaš” iz rumunskog grada Trgu Mureša održali su školskim vlastima i roditeljima pravu lekciju iz tolerancije zajednički odbivši da prihvate odluku da se u toj školi od ove godine nastava izvodi samo na mađarskom jeziku, a da rumunski učenici pređu u druge škole.

“Neću da se osećam kao stranac u svojoj zemlji”, kaže 16-godišnji Joan Pop (Ioan Pop), rumunske nacionalnosti, učenik gimnazije “Boljaj Farkaš”, dok njegova školska drugarica 17-godišnja Erika Vereštoj (Verestoy Erica), mađarske nacionalnosti, smatra da se pravo na obrazovanje na maternjem jeziku može realizovati i “pod istim školskim krovom u okviru do sada postojećih sekcija”.

“Niko ne može da mi objasni zašto moji drugovi moraju da se sele iz škole samo zato što su Rumuni. Mi u školi nismo imali nijedan incident, niti smo marili za to ko je Rumun, a ko Mađar. I šta ćemo da dobijemo time što će gimnazija od sada biti samo mađarska? Da li ćemo znati i naučiti više?” kaže Erika.

Rumunski i mađarski učenici su danima protestovali protiv odluke da se ukine nastava na rumunskom, prinudivši na kraju vlasti da popuste i da se saglase da bar u toku ove godine nikakvih promena ne bude. Protesti čak izazvali su brojne reakcije i političke podele u zemlji, a doveli su i do prvi put javno izraženog neslaganja između vladajuće Socijaldemokratske stranke i njenog jedinog političkog saveznika u parlamentu – Demokratskog saveza Mađara u Rumuniji.

Sve je počelo zaključivanjem Protokola o uzajamnoj saradnji te dve stranke na lokalnom nivou u Trgu Murešu. Tim sporazumom, koji su odmah usvojile lokalne školske vlasti, predviđeno je, po-

◀ Dobar naslov jer je prije svega jasan, bez velikih emocija, i iznosi suštinu priče.

◀ Na koji su način protestovali? Kako se opšte podjele manifestuju? Da li je bilo protesta u drugim školama? Prema priči izgleda da je skoro svaki učenik protiv prijedloga, ali neki i nisu. Ako je to tačno, zašto je to tako? I ovi drugi učenici imaju pravo na svoj komentar.

◀ Ovo zvuči kao da je odluka donesena na lokalnom nivou, ali priča kasnije kaže da se to desilo na državnom nivou. Šta je istina?

red ostalog, da se u nacionalno mešovitoj gimnaziji "Boljaj Farkaš" nastava od nove školske godine odvija isključivo na mađarskom jeziku. Predviđeno je, takođe, da odeljenja na rumunskom jeziku budu premeštena u dve obližnje gimnazije u kojima će se nastava odvijati isključivo na tom jeziku. I u te dve škole đaci su bili nacionalno mešoviti, a đaci iz odeljenja na mađarskom jeziku treba da budu prebačeni u buduću mađarsku gimnaziju.

Odluku školskih vlasti najpre nisu prihvatili đaci rumunske nacionalnosti. Njima su se, međutim, pridružili i brojni učenici mađarske narodnosti, koji takođe nisu mogli da razumeju da njihovi školski drugovi treba da se presele u drugu školu samo zato što su druge nacionalnosti. Tako su đaci gimnazije u Trgu Murešu zajednički odbili da budu žrtve međustranačkih dogovora.

Đački protesti su izazvali pravu uzbunu kod lokalnih školskih, ali i političkih vlasti.

Političari su đacima najpre u pojedinačnim razgovorima pokušavali da objasne razloge za svoju odluku. No, pobunjeni učenici su sva objašnjenja energično odbili, ostajući dosledno protiv svakog oblika nacionalne segregacije škola i učenika.

Problem u gimnaziji "Boljaj Farkaš" ustalasio je celu rumunsku javnost, pa su se o njemu izjavljivali i predsednik i premijer Rumunije Ion Iliesku i Adrijan Nastase. Predsednik Iliesku bio je izričit u stavu da su učenici u pravu i da se demokratsko, multietničko i multikulturno društvo ne može uspešno graditi zatvaranjem u etničke grupe.

Demokratski savez Mađara u Rumuniji, međutim, tome se protivi i zalaže se za poštovanje Protokola o podeli škola i učenika.

Kompromisna odluka, kojom je predviđeno da svi đaci koji su počeli školovanje u nacionalno mešovitim školama u tim školama i diplomiraju, doneta je pod pritiskom đaka i javnog mnjenja. Posle protesta đaka u Trgu Murešu, u javnosti se učvrstilo mišljenje da ostvarivanje prava manjina na obrazovanje na maternjem jeziku ne treba uvek i obavezno da bude praćeno etničkim pode-
loma škola i đaka.

Na koji ih je način to uzbunilo? Zašto nije naveden niko poimence?

◀ Ponovno, priča je trebala uključiti izjave političkih partija i lokalnih službenika koji su morali pojasniti zašto je ovaj dogovor sačinjen. Bez takvog objašnjenja čitaocu je teško da shvati šta se zaista događa.

◀ Mnogo bi bolje bilo za to pitati izravno predsednika. Novinar je u parafrazi upotrijebio riječ "geto", koja ima specifične kulturalne i istorijske asocijacije. Nije jasno da li je predsednik zaista izrekao tu riječ i je li ona izrečena u nedostatku boljeg izraza.

◀ Ponovno, šta je partiji opravdanje za zahtjev da se poštuje protokol? Bilo bi dobro to saznati.

◀ Na osnovu čega novinar zaključuje da je javno mnjenje promijenilo mišljenje? Da li je to zasnovano na javnom propitivanju, sporadičnoj evidenciji ili samo na željama? Nemamo dovoljno informacija da bismo o tom sudili.

Uprkos svemu, u politici upisa za sada nema promena. Đaci rumunske i mađarske nacionalnosti ubuduće će biti usmeravani na škole u kojima će se nastava odvijati samo na njihovom materijem jeziku. U Rumuniji, u skladu sa propisima Evropske unije, već rade škole u kojima je nastava organizovana samo na jezicima manjina. Tako već postoji 55 samostalnih škola na mađarskom jeziku, kao i samostalne škole na nemačkom, srpskom i jezicima drugih manjina.

Učenica Ilona Žula (Jula Ilona), mađarske nacionalnosti, koja ima 18 godina, pita kako je moguće da se većina građana tako zdušno zalaže za zajednički "evropski krov" pod koji bi bile smeštene sve države i narodi starog kontinenta, a da se ti isti građani sada protive "zajedničkom krovu", pod kojim žele da uče i druže se učenici gimnazije "Boljaj Farkaš". Ovakve kontradikcije će po mišljenju njenog rumunskog kolege iz razreda Aurela Neamcu (18) (Aurel Neamtu) trajati sve dok ne dođe do smene generacija, odnosno dok sadašnje mlade generacije ne preuzmu rukovođenje svojim zemljama, ali i celom ujedinjenom Evropom. A protesti gimnazijalaca pokazali su da mladi ljudi imaju snage da se suprotstave štetnim i nerazumljivim odlukama političara.

◀ Iznova, bilo bi vrlo korisno da se navede ko od učenika obje nacionalnosti šta govori. Upravo je suprotno, novinar sam daje završnu riječ na kraju osvrćući se na "štetne i nelogične odluke" političara i ne omogućujući čitaocima da sami sude o svemu.

Beta/MDI, Beograd/London, 3. septembar 2002.

3. g) Romi vole pasulj, ostalo prodaju odgajivačima svinja

Hrana u smederevskoj narodnoj kuhinji postala predmet trgovine

Po naslovu je odmah jasno da se radi o članku koji je antiromski. Članak ne nudi činjenice koje bi opravdale naslov, niti je iko iz romske zajednice tim povodom intervjuisan.

Kako ona to zna? Ko je izvor ove informacije? Da li se ovo dešava stalno ili se pretjeruje kako bi se Romi više ponizili?

Ako se ovo dešava tako često, zašto Crveni krst ne može da identifikuje počinioca?

Smederevo – Primedbe na kvalitet hrane koju su korisnici Narodne kuhinje u Smederevu upućivali na adresu Crvenog krsta u ovom gradu, a koje su se uglavnom odnosile na jednoličan jelovnik, po svemu sudeći rezultirale su zanimljivom ali i krajnje nepoštenom trgovinom.

Po rečima Radmile Branković, sekretara Opštinske organizacije Crvenog krsta u Smederevu, Romi prodaju odgajivačima svinja topli obrok koji dobijaju iz humanitarne pomoći.

“Romi koriste obroke pasulja, dok svako drugo jelo sa testeninama, koje su najčešće na jelovniku, čak i kada su sa ribom, prodaju. Najvažnije im je da dobiju hleb. Socijalno ugroženi, inače, ne mogu da uzmu hleb bez kuvanog jela”, rekla je Radmila Branković.

Kako saznajemo, ukoliko aktivisti Crvenog krsta utvrde ko prodaje hranu, tim osobama će bonovi biti oduzeti.

Kako je interesovanje za korišćenje kuhinje veliko, a Crveni krst ne može da odgovori na sve zahteve, na taj način omogućiće se da pomoć stigne do onih kojima je potrebna.

Blic, Beograd, 20-21. januar 2001.

Uopšte nije jasno u kakvoj su vezi kvalitet hrane i problem što Romi prodaju hranu koju dobiju. U stvari, novinar se uopšte ne vraća problemu kvaliteta hrane. Ako je hrana zaista loša, onda postoji opravdanje što Romi prodaju dobijene namirnice.

Da li je ovo zaista tačno? Možda oni prodaju hranu da bi kupili druge potrepštine. Dobro bi pitanje bilo da li Crveni krst uopšte brine o raznovrsnosti hrane koju dijeli. Ako ne brine – zašto?

Ovim se tvrdi da, u stvari, Romima ne treba pomoć i da će biti njihova krivica što će i druge porodice u tome biti uskraćene. Na ovaj se način povećavaju tenzije i međusobna optuživanja.

Ova je šala tipičan primjer za stereotipe kada su u pitanju Romi. Šala sugerira ne samo to da Romkinje koriste vlastitu djecu u prošnji nego i da bi one bile kadre prodati ih za sitan novac. Šala na taj način koristi žalosnu poziciju jedne grupe da bi se predrasude o njoj još više širile. Niz je razloga kulturne i ekonomske prirode koji tjeraju Rome na prošnje, ali jedan od glavnih za to što Romkinje vode djecu sa sobom u prošnju jeste taj što one smatraju kako majka ne treba da ostavi dijete potpuno nezaštićeno u kući ili u šatoru.

3. h) Šala

Dobрила

Čovjek izlazi iz zgrade i na ulici ugleda Ciganku sa djetetom.

“Dragi gospodine, podaj mi pet dinara za malu Dobrilu”, moli ona.

“Gubi se”, uzvraća ovaj drsko.

Sljedećeg dana potpuno ista scena.

“Dragi gospodine, podaj mi pet dinara za malu Dobrilu”, moli ona drugi put.

Ovoga puta čovjek se sažalio i udjeljuje joj pet dinara.

“Evo ti onda Dobрила, sada je tvoja “, reče Ciganka predajući mu dijete.

Publika, Podgorica, 22. decembar 2001.

4. Izvještavanje s obzirom na religijske razlike

Izvještavanje s obzirom na religijske razlike

Religijske razlike kao element etničkih predrasuda nisu izazivale sukobe samo u Jugoistočnoj Evropi nego se to događalo u cijelome svijetu. U stvari, teško je i razlučiti ove dvije kategorije jer su počesto dvije etničke strane koje su u sukobu i dvije religijske grupe. Da li su tenzije među Srbima i Albancima na Kosovu, na primjer, zasnovane na oba ova elementa? Odgovor je komplikovan. Nećemo pogriješiti ako kažemo da je i jedno i drugo igralo važnu ulogu.

Isto se može tvrditi za antisemitizam. Mržnja prema Jevrejima je zasnovana na obje floskule: etničkoj i religijskoj. Na Jevreje se obično gleda kao na pripadnike čudne rase definisane određenim fizičkim stereotipima i opisom karaktera, kao što su kukasti nosevi i mogućnost da zarađuju novac na čudesne načine. U isto vrijeme, antisemiti su uvijek ismijavali judaizam kao religiju, prenoseći glasine o njihovim religijskim predrasudama i vjerovanjima, na primjer da Jevreji vole vidjeti kršćansku djecu kao predmet žrtvovanja.

Posljednjih godina situacija u Jugoistočnoj Evropi postala je komplikovanija kada je u pitanju religija. Ne samo da se lokalne snage trude da pridobiju što veći broj vjernika koji su se u ovim zatvorenim društvima uvijek branili uniformnošću kao načinom za bolje međusobno razumijevanje nego se bilježi prodor misionarstva sa Zapada kojim se žele ljudi prevesti na jednu ili drugu stranu, pa to dodatno komplikuje situaciju.

Slijede neke naznake koje mogu pomoći u procesu izvještavanja o religiji, u promociji tolerancije umjesto sukoba.

★ Da biste razumjeli propuste u izvještavanju, pogledajte u bližu prošlost; kako je vaš list (stanica) tretirao pitanje religijske raznolikosti u vašoj regiji ili gradu? Da li je bilo tekstova koji su se bavili drugima, ne računajući one koji su dominantna religija? Kada je pisano o ljudima druge vjeroispovijesti, da li su oni predstavljani pošteno i izbalansirano ili su korišteni stereotipi koji imaju malo veze sa stvarnošću?

★ Kad već pišete o religiji, obratite pažnju na jezik koji koristite. Možda vama neke riječi i ne izgledaju nezgrapno, ali one mogu biti uvredljive za članove grupe o kojoj pišete. Ako niste sigurni za riječ koju upotrebljavate, provjerite je prije nego što objavite tekst.

★ Nađite vremena da se informišete o novijim religijama, naročito u svojoj regiji. Provedite dan sa mormonima ili Jehovininim svjedocima. Posmatrajte njihove reakcije dok razgovaraju sa onima koje žele vidjeti u svojim redovima. Ne morate misliti kao oni da bi vaš tekst bio vjerodostojniji i da bi se u njemu osjetilo razumjevanje i saosjećanje.

✱ Pišite o zakonima koji reguliraju religiju u vašem regionu. Da li država privileguje dominantnu vjeru i ugrožava druge? Ako je pretpostavka da se sve vjere moraju jednako tretirati, da li je tako i u stvarnosti ili se favorizira vlastita duhovna tradicija?

✱ Čuvajte se toga da ne ponavljate stereotipe o ljudima drugačije vjeroispovjesti. Naročito su samoprozvani eksperti skloni ocjenjivati iz svog ugla druge duhovne tradicije ne služeći se činjenicama i valjanim podacima. Budući da novinari najčešće dijele predrasude takvih svojih sunarodnika, njima treba dodatni napor da shvate da njihov posao zahtijeva da mijenjaju tu naviku i da ne prihvataju sve zdravo za gotovo.

✱ Istražite da li postoji univerzitet u vašoj regiji koji ima odjeljenje za religijske studije. Ako postoji, onda nastojte pridobiti profesore kao vaš izvor informacija i objašnjenja. Ako se radi o ljudima koji su autoriteti u svojoj oblasti te znaju više o međuvjerskim odnosima i, naročito, drugim religijama, oni vam mogu biti od velike pomoći.

✱ Obratite pažnju na one izvore koji objašnjenja zasnivaju na navodima iz Biblije, Kurana ili drugih vjerskih tekstova. Legitimne različitosti u interpretaciji riječi nastalih prije mnogo stoljeća uvijek postoje – što je razlog za postojanje tolikog broja pravaca u hrišćanstvu, na primjer, ili radikalnih frakcija i tradicija u islamu. Ako političar ima namjeru da koristi religijski tekst kao osnov za svoju politiku, saznajte kako su taj isti tekst interpretirali drugi i otvoreno o tome pitajte.

✱ Stavite pitanja o religiji u kontekst drugih socijalnih, političkih i ekonomskih tema i trendova. Na primjer, ako je nezaposlenost među određenom religijskom grupom visoka, to je nešto što može dugotrajno uticati na njihov tradicionalni odnos prema poslu, ali to nije ljenčarenje. Ako se pojavljuje nova religija koja osvaja veći broj ljudi, ispitajte šta ih to privlači što im nisu nudile druge religije.

✱ Pišite članke istražujući stereotipe i njihov uticaj na stvarnost. Ako uticaj postoji, zašto je tako? Na primjer, činjenica je da su neki Jevreji u prošlosti radili kao lihvari (pozamljivači novca) jer su im mnoge profesije bile bliske, a to nameće zaključak o njihovoj tobožnjoj pohlepi, ili većoj umješnosti u baratanju novcem.

✱ Pišite o religijskim praznicima drugih vjeroispovjesti kao što biste pisali o svojim. Prisustvujte, na primjer, Pashi ili Mitzvahu (obilježavanju prelaska iz detinjstva u doba odraslih). Provedite dan sa muslimanima koji poste za vrijeme Ramazana.

✱ Ne tretirajte jednog člana religijske grupe kao predstavnika svih u toj grupi. Ako je jedan budist čanta okrenut prema suncu, ne znači da svi budisti rade to isto. Svaki pojedinac je jedinka za sebe i treba svakome dozvoliti da se izrazi na svoj način. Svako može prići nekoj vjeroispovijesti na osebujan način.

★ Kada intervjuirate ljude različitih vjeroispovijesti, nemojte se odnositi prema njima kao da njihovi životi počinju i završavaju se isključivo religijom. Pitajte ih i druge stvari. Kao što vi sami imate potrebe, brige, probleme i radosti koji nemaju veze sa vašom vjeroispoviješću, tako ih imaju i drugi. Pitajte ih o njihovim porodicama, interesovanjima, o tome čime se bave i svim drugim životnim aspektima. Neće vam sve trebati za članak, ali ćete više saznati o drugim zajednicama.

Slučajevi za razmatranje

Ovo je članak koji je primjer jednog od mnogih antimuslimanskih tekstova koji se pojavio u štampi u USA poslije 11. septembra 2001. Pošto je pisan kao komentar a ne kao tekst čija su srž činjenice, nije iznenađujuće da je lično obojen. Međutim, ako se neko zove komentatorom, to mu ne daje za pravo da ignoriira sve norme civiliziranosti. Agresivni i ekstremistički ton teksta čini ga bez dvojbe tekstom mržnje, čak i kada se uzme u obzir tragedija koja se desila 11. septembra. Ne čini se da autorka, koja je poznata desničarska komentatorka, pravi ikakav napor da svome članku obezbijedi pozadinu, bilo šta što bi objasnilo ono što počiva iza muslimanskog neprijateljstva prema Zapadu, a posebno prema USA.

4. a) **Ovo je rat: mi bismo njihove zemlje sad trebali osvajati**

Barbara Olson je mirno reagovala. U histeriji i teroru kada su otmičari držali putnike u repu aviona, dočepala se svog mobilnog telefona i zvala je muža Teda, državnog advokata USA. Obavijestila ga je da bi bilo najbolje da odmah zove FBI jer je avion otet. Prema izvještajima, Barbara je još bila na telefonu kada se avion direktno sručio na Pentagon.

Barbara je rizikovala vlastiti život ne bi li upozorila na otmicu. Bila je patriot do samoga kraja.

Razlog za ovo pominjanje nije medijsko pretjerivanje o bilo kome ko je stradao u ovoj groznoj tragediji. Jedan običan telefonski poziv je samo čin čudesne hrabrosti i odvažnosti. Da nije, jednako bismo pisali i o stotinama sličnih telefonskih poziva (čak i oni ljudi koji mobilne telefone smatraju odvratnima koriste ih dok putuju).

Prije tri nedjelje vidjela sam Barbaru uživo. Hvalila je jedan od mojih posljednjih komentara, rekavši mi da sam našla dobar ugao gledanja. Ted je imao običaj da joj te članke naglas čita za vrijeme doručka.

Ovo pominjem da bih rekla tri stvari o Barbari. Prvo, bila je zaista fina. Mnogi ljudi na TV-u izgledaju fino, a u stvari to nisu (i obrnuto), ali je Barbara bila uvijek osebužno prepoznatljiva i drugačija. "Fina" je rijedak epitet za pisce. U poslu su-

◀ Barbara Olsen je bila ugledni konzervativni pisac i politički posmatrač, i često se pojavljivala na TV-u u kampanji za predsjednika Buša. Ted, njen muž, ugledni je zvaničnik Bušove administracije.

◀ U stvari, odmah nakon 11. septembra bilo je jasno da su mnogi putnici koji su tog dana letjeli u četiri oteta aviona koristili mobilne telefone kako bi zvali svoje najdraže.

◀ Autorica hvali sebe, što joj nimalo ne pomaže da istakne suštinu članka. U stvari, ovi redovi samo odvlače pažnju čitaoca.

dara mišljenja važeće norme su gorčina, ljubomora i mržnja. Barbara je bila izuzetak.

Drugo, gotovo je lako zamisliti Teda kako Barbari naglas čita članke za doručkom. Njihov su odnos samo jeftino mogli imitirati recimo Bil i Hilari, koji će kasnije postati subjektom Barbarinog ironičnog bestslera "Đavolska kazna". Tako se Hilari hvalila u *Talk magazinu* kako je sa Bilom razglabala pitanja od državne važnosti dok mu je rezala grejpfrut za doručkom. Ted i Barbara su rijetko raspravljali o politici, i rijetko doručkovali zajedno.

U pitanju su "Ted i Barbara", baš kao i Fred i Ginger, i kao George i Gracie.

Bilo je očigledno koliko je ovaj par bio srećan zajedno, toliko da su im se prijatelji osjećali kao na njihovom vjenčanju kad god su bili sa njima. Zato je smrt Barbare mnogo više od gubitka velike Amerikanke i patriote. Njena smrt sličila amputaciji nečega ljudskog.

Treće, od momenta Barbarinog komplimenta komentare sam posvećivala Tedu i Barbari. Uvijek namjenjujem svoje tekstove nekome zamišljenom u mojoj glavi. Sada sam zbunjena kako to da radim. Ted i Barbara su bili tako dobra inspiracija.

Osim činjenice da je jedna tako veličanstvena osoba otišla sa ovoga svijeta, samo je još jedna televizijska vijest više uznemiravala od stravičnog dana tragedije. Istu večer, CNN je izvjestio kako bombe padaju na Avganistan, da bi potom dopunio kako se ne radi o našim bombama.

Te bombe treba da su naše. Želim da budu naše.

Nije vrijeme da lovimo direktne krivce za ovaj teroristički napad. Odgovorni su svi oni, ma gdje se nalazili na kugli zemaljskoj, koji su se sa podsmjehom veselili smrti osoba kakva je bila Barbara Olson.

Nama nisu potrebne duge naučne istrage, vještačenja, da odredimo sa stoprocentnom preciznošću osobu ili osobe koje su naredile ovaj zločin. Ne treba nam "internacionalna koalicija". Ne treba nam studij "terorizma". Niti nam treba rezolucija kongresa koja će osuditi to što se desilo ove sedmice.

Ovo je jedan od onih članaka koji naglašavaju ubjeđenje konzervativaca kako je brak Bila i Hilari bio više zasnovan na zajedničkim političkim ambicijama i karijeri nego na ljubavi. Ovo samo još više odvlači od glavne nakane članka – govoriti o Klintonovima više je znak opsesije, nego stvarnog produbljivanja argumentacije u tekstu.

Plesači-glumci Fred Astaire i Ginger Rogers zajedno su napravili veliki broj filmova tridesetih godina. George Burns i Gracie Allen bili su popularni komičarski duo pedesetih. Uporediti ove čuvene filmske i televizijske parove sa Barbarom i Tedom Olsen jeste pretjerivanje koje dovodi u pitanje ozbiljnost cijelog članka.

Ponovno, ova vrsta ratnog huškanja, koja je bila prilično česta u američkom reagovanju na teroristički napad, čist je primjer za to kako mediji potpiruju vatru umjesto da traže legitimna rješenja.

Naciju je napao fanatični ubistveni kult. I trebamo li im čestitati? Mi smo tako dobri i pravični da ne bismo nikad učestvovali u rasnoj diskriminaciji ili "religioznom" profiliranju ljudi.

Ljudi koji žele razoriti ovu našu zemlju žive ovdje, rade za naše avioprevoznike, a njihova se lojalnost propituje kao što bi se propitivala i lojalnost drvosječe iz Idahoa. Ovo meni liči na slučaj da pripadnik Vermahta emigrira u USA i onda radi za naše avio-prevoznike a Drugi svjetski rat je u toku. Razlika je jedino što vermahtovci nisu takvi krvožednici.

"Našim životima" ne trebaju radikalne promjene, brblja televizija.

Nema razlike u smješnom aerodromskom propitivanju prilikom provjere Suzy Chapstick ili muslimanskog otmičara. Sumanuto je od svakoga putnika praviti potencijalnog ubicu i manijaka. Mi znamo ko su ubice. To su oni što se našoj nesreći sada vesele i skaču do neba.

Mi neodložno moramo izvršiti invaziju na njihove zemlje, poubijati im vođe i prevesti ih na kršćanstvo. Zar to nismo radili kada smo locirali Hitlera i njegove najviše oficire i kažnjavali ih, posipajući bombama njemačke gradove, ubijajući civile? To je rat. I ovo je rat.

National Review, Universal Press Syndicate, Vašington, 13. septembar 2001.

◀ Ovdje autorica koristi sarkazam kako bi kritikovala one koji se protive rasnoj zloupotrebi, naročito kada su u pitanju one grupe koje službe sigurnosti na određenim mjestima izlažu posebnoj pretrazi i pažnji. Ovo, naravno, narušava američki ideal o jednakosti pred zakonom.

◀ Teško je shvatiti otkud nekome pravo da relativizira krvožednost Vermahta, čak i pred užasom u septembar-skom napadu.

Ovdje se nameće stav autorice da bi svakoga u USA ko izgleda kao Arapin ili musliman trebalo smatrati krivim

◀ dok se ne dokaže njegova nevinost – a svi drugi bi morali imati slobodan prolaz. Zar je autorica zaboravila da USA imaju "u kući" teroriste i ubice-manijake poput podmetača bombe Timothy Mc Veigha iz Oklahome?

◀ Teško je ovo uzeti zdravo za gotovo. Da li autorica teksta zaista vjeruje da bi Amerikanci trebali izvršiti invaziju i prevoditi ljude u svoju vjeru? Ton koji ona koristi govori da misli ozbiljno. Ona kaže da ne treba samo pronaći i kazniti krivce za napad nego treba i provesti operaciju širokih razmjera nad jednom cjelokupnom religijom i civilizacijom, što u svakom slučaju predstavlja kršenje međunarodnih zakona.

Ovo je odličan primjer za to kako mediji dozvoljavaju religijskom vođi da o jednoj cjelokupnoj ljudskoj kategoriji govori na uvrjedljiv način a da se ne pruži mogućnost drugoj strani da se brani. Mitropolit ima pravo da iznese svoje mišljenje, ali i homoseksualci imaju pravo da odgovore na optužbe uperene protiv njih.

4. b) Mitropolit osudio homoseksualizam

Cetinje – Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije ocenio je da je homoseksualnost u Crnoj Gori za Crnogorce uvek bila “nešto najsravnije”. Homoseksualnost je “nešto što je, pogotovo u Crnoj Gori, za Crnogorce, bilo sramno da se i pomisli a kamoli govori o tome”, rekao je on u emisiji “Deca Apokalipse – deca Otkrovenja” na Radio Svetigori, povodom objavljivanja fotografije “otvorenog homoseksualnog čina” u podgoričkoj “Pobjedi”.

Mitropolit je to ocenio kao “produženje Bijenala 1997. godine koje je duhovno rodilo bestidnost, koja sad postaje nešto normalno”, odnosno “to je već nešto što se graniči sa satanizmom s kojim se Crkva nosila od pamtiveka”. Mitropolit Amfilohije je ocenio i da je cilj amoralizma u propagandi homoseksualizma kakvu je izvršila “Pobjeda” da se “poruga svetinji ljudskog postojanja i, na kraju krajeva, da dovede čoveka na rub propasti, na granicu samouništenja”.

Blic, Beograd, 24. jula 2000.

◀ Fraza “otvoreni homoseksualni čin” je podstrekačka. Da li je u pitanju slika dva muškarca kako vode ljubav ili je to samo fotografija na kojoj se oni ljube ili drže za ruke?

◀ Novinari su trebali pitati mitropolita da objasni kako homoseksualnost ismijava svetost postanka i dovodi ljudsku rasu na ivicu provalije.

5. Izvještavanje s obzirom na rodne razlike

Izvještavanje s obzirom na rodne razlike

Društva su se na Balkanu promijenila u posljednjih 10 godina, pa se promijenila i uloga žene u društvu. Međutim, ako bi se sudilo po tekstovima u magazinima i drugim publikacijama koje se bave ženom, ženin jedini interes su oblačenje, kozmetika, uređivanje i kuhanje. Ruku na srce, nakon godina žeđi za svim i svačim, što nije slučaj samo kod žena, razumljivo je da je ova skorašnja ponuda roba i dobara očaravajuća, što ne znači da žene nemaju i druga područja interesovanja.

Ako se žena ne predstavlja kao boginja ili savršena domaćica, onda ćete je najvjerojatnije vidjeti u medijima kao prostitutku ili kao žrtvu na neki drugi način. Problem prostitucije i trgovanja seksom prisutan je u društvu, međutim, veoma je važno pisati o životu žene u drugim dimenzijama. Evo nekih savjeta:

★ Žene ne bi trebalo da se pojavljuju isključivo u pričama koje se odnose samo na njih. Potrudite se da uključite žene u listu izvora informacija kad god je tako nešto moguće. Ako pišete o umjetničkom trendu, nađite ženu ili dvije žene da vam komentarišu tu temu. Ako pišete o političkom pitanju ili debati u svom gradu ili regiji, pokušajte naći ženu koja će učestvovati u raspravi. Ne radi se samo o vještačkom uključivanju žena u život koji nas okružuje, već je riječ o šansi koja se daje ženi da dijeli tu stvarnosti u mnogim aspektima.

★ Provjerite listu uobičajenih kontakata koju rutinski koristite kada prilazite nekoj temi. Ako lista favorizuje muškarce, preduzmite korake da je proširite. Mada muškarci po običaju dominiraju u akademskim, poslovnim, političkim i kulturnim sferama, žena jednako može odgovoriti na vašu potrebu i radoznalost povodom teme.

★ Ako već u priču uključujete ženu, opišite je na isti način kao što biste opisali muškarca. Ako ne opisujete odjeću ili frizuru poslovnog čovjeka, zašto biste to radili kad je u pitanju poslovna žena ako ti podaci nisu bitni za priču. Izbjegnite nejasne riječi poput "ženstvenost", jer to asosira na mnogo toga i moglo bi se interpretirati na više načina. Koristite se detaljima kako bi čitalac bolje "vidio" vaše namjere. Hoda li elegantno? Govori li nježno?

★ Budite obazrivi i ne pretpostavljajte koja je stvarna ženska uloga. Nekada to kao novinar i nesvjesno radite, pritisnuti stereotipima koji su svuda oko vas. Nisu sve žene opsjednute modom i kuhanjem. Mnoge žene su uključene u najaktuelnija dnevna zbivanja. Znatno broj žena vodi važne poslove. Potražite takve primjere i afirmišite ih.

★ Organizujte susrete sa članicama ženskih asocijacija i pitajte ih o čemu brinu. Možda se tu kriju teme kojih niste svjesni ni vi ni vaš urednik. Ohrabrite ih da vam šalju pozive koji su vrijedni priče za objavljivanje. Ali ne uzimajte ništa zdravo za gotovo, niti smatrajte da će vam žene iz tih organizacije reći iste stvari. Ne misle sve žene na isti način i to biste uvijek trebali imati na umu.

★ Razmislite o pričama koje se tiču nasilja u porodici i seksualnog nasrtanja, koje imaju znatan prostor u zapadnim medijima a mali u postkomunističkim društvima. Ovo su ozbiljni problemi koje uglavnom izbjegavaju i pravni sistemi i mediji. Nasilje u porodici često se doživljava više kao privatna stvar nego kao kriminal, čak i kad rezultira ozbiljnim tjelesnim povredama. Istražite kako se ovom problemu prilazi u vašem gradu ili regiji. Da li zakon štiti ženu od muževljevog ili partnerovog premlaćivanja? Kako na to gledaju policija i drugi autoriteti? Postoje li centri gdje žene i djeca mogu tražiti pomoć?

★ Seksualni nasrtaji na radnom mjestu su pitanje za sebe, koje se na Zapadu tretira sa pažnjom. Mada neki žele ovo pitanje trivijalizirati, činjenica je da su žene u svim društvima ponekad pritisnute zahtjevima muškaraca, naročito onih pretpostavljenih, da razmjenjuju seks za promovisanje na poslu ili povišice – u protivnom će biti otpuštene. Ponekad nije u pitanju konkretan seksualni prilaz, nego vulgarni, uvrjedljiv ili ponižavajući seksualni jezik, što može učiniti situaciju na radnom mjestu nepodnošljivom. Pokušajte saznati kako zakon gleda na ove stvari u vašoj regiji. Koliko je problem prisutan? Kako se žene bore protiv toga?

★ Pitanje prostitucije je omiljeno u medijima kada je riječ o tretiranju žene uopšte. Naravno da je važno i o ovoj temi pisati, ali se mora učiniti napor da se ne sudi naročito onim ženama kojima je prostitucija jedini izvor prihoda u životu. Čak kad je žena dobrovoljno prostitutka – dakle niko je ne tjera u taj posao – pokušajte gledati na svijet iz njene perspektive. Učinite napor da vama ne ovladaju stereotipi. Nisu sve prostitutke narkomanke. Nisu sve prostitutke grozne majke.

★ U nekim zemljama za prostitutke se koristi termin “seksualna radnica” – kao manje obezvrijeđujući način da one opišu sebe i posao koji rade. Pitajte ih zašto koriste takav izraz i napišite o tome članak. Da li prostitutke, ili seksualne radnice, pokušavaju stvoriti vlastitu organizaciju ili asocijaciju? Da li se pokušavaju bolje zaštititi i odaslati informaciju o opasnosti od side i drugih prenosivih seksualnih bolesti?

★ Trgovina ženama je posljednjih godina takođe postala veliki problem. Istražite situaciju u vlastitom regionu. Odakle žene dolaze u vašu regiju? Kako ih namamljuju iz zemalja u kojima su do tada živjele, kako ih prisiljavaju da ostanu u novoj sredini? Razgovarajte sa predstavnicima nevladinih organizacija koje se bave ovim pitanjem, jer vam one mogu pomoći da kontaktirate sa ženama koje su dovedene u ovu poziciju.

Slučajevi za razmatranje

Novinari obično sa podozrijevanjem gledaju na žene koje sebe nazivaju feministkinjama te je ovaj članak dobar primjer za to kako predstaviti taj problem bez ismijavanja. Pitanje kako je žena portretirana u reklamama od važnosti je jer mijenja socijalnu percepciju o ženi, i ovdje novinar pravilno prilazi žalbama i protestima.

5. a) Feministkinje grafitima išarale plakate

Plakati s obnaženim ženskim tijelima su najgori moguć način reklamiranja mesnih proizvoda, smatra učesnica "grafiti akcije"

Odgovor na neukus "Gavrilovića"

ZAGREB – "Što će mi frajer kad imam gavrilovićku", "Reži ga mala", "Ja ih volim o(b)drezane", "Dimitrije, je l' ti ovo mama?", te još neki u kojima se eksplicitno spominje muško spolovilo, grafiti su skupine zagrebačkih feministkinja, koje su pod okriljem noći "ukrasile" jambo plakate Gavrilovića, čiji su autori poznati hrvatski umjetnici.

Plakati sa obnaženim ženskim tijelima već su privukli veliku pozornost javnosti te izazvali mnoge pozitivne i negativne kritike, a skupina Zagrepčanki je sa sprejevima u rukama izrazila svoje, kako su rekle, gnušanje zbog seksističke eksploatacije ženskog tijela.

"Tri naša najpoznatija slikara su pod parolom umjetnosti izabrala najgori mogući način reklamiranja mesnih proizvoda, čime su i ženska tijela prikazana kao nekakvo meso. Slavnim potpisima na plakatima kao da su svi koji su osmislili tu kampanju htjeli unaprijed oprati ruke jer 'tko bi se mogao pobuniti protiv remek-djela priznatih umjetnika'. Autori očito nisu bili svjesni da će ove rekame biti shvaćene doslovno – rekla je 25-godišnja studentica koja je sudjelovala u "grafiti akciji" i dodala da bi na izložbi ti plakati vjerojatno bili pohvaljeni, ali u kontekstu reklame djeluju degutantno.

Djevojke su na ovaj način htjele skrenuti pozornost javnosti koja je, prema njihovom mišlje-

◀ Članak bi bio bolji sa efektnijim opisom postera i onoga što on reklamira. Naslovljavanje postera kao "eksploatacija ženskog tijela" stavlja novinara u punu liniju slaganja sa pokretom feministkinja prije nego što i opiše njihov ugao. U stvari, novinar je morao pitati i drugu stranu, u "Gavriloviću", i među onima koji su pravili reklamu, o optužbama da je kampanja seksistička.

◀ Bilo bi bolje navesti ime djevojke, jer u protivnom postoji utisak kako je ova osoba postidjena zbog svojih akcija. Ako neće da se predstavi jer se boji gonjenja, novinar bi trebao u tekst uključiti informaciju o zakonima koji to reguliraju i mogućim kaznama.

nju, već oguglala na razne reklame u kojima se žene prikazuju kao objekti.

“To nije nikakvo divljanje, nego želimo dati do znanja da nitko nema pravo na ovako primitivan oblik reklame”, kaže jedna novinarka.

Jutarnji list, Zagreb, 16. maj 2002.

Članak ustupa prostor ženama koje obično nisu zastupljene u medijima. Svrha je postignuta bez velikih emocija ili melodramatike – ženi se dozvoljava da se predstavi, u najvećem dijelu, kao individua sa specifičnim problemima i dilemama a ne koriste se stereotipi. Članak bi bio još bolji da nudi neke dodatne detalje o samom centru za zbrinjavanje, iskustvima žene i širem socijalnom kontekstu nasilja u kući.

5. b) **Skoplje: Žene žrtve nasilja u sopstvenoj kući: telo u modricama, duša u ožiljcima**

Skoplje – Kada se Rizida Bekirova iz Skoplja pre osam godina udala, bila je srećna i zadovoljna mlada žena i nije ni slutila da će završiti u krajnje skućenom i neuslovnom prostoru skopskog doma za žene žrtve nasilja, jedine takve institucije u Makedoniji.

“Udala sam se kad mi je bilo 17 godina. Prvih nekoliko meseci u braku bilo je dobro. Međutim, kada se prvo dete rodilo, moj muž je počeo da pi- je i da se kocka. Dolazio je kući nervozan kada je gubio i tukao me je. Udarao me je jako po čitavom telu, pljuvala sam krv, povraćala”, priča dvadeset petogodišnja Rizida dok sedi u tesnoj sobi sa po- habanim nameštajem i iskrzalim čilimom na po- du.

“Pre nekoliko dana pretukao me je ponovo, udarao me je po stomaku i povredio mi želudac, krvarila sam danima. Nakon nekoliko dana kuć- nog pritvora, uspela sam da pobegnem iz kuće i da stignem u Centar za zbrinjavanje žena žrtava na- silja”, kaže ona.

Centar je otvoren pre godinu dana, ali od Vla- de Makedonije ne dobija skoro nikakva sredstva. Glavne donacije za rad Centra dolaze iz stranih ambasada u Makedoniji. “Uslovi su teški zato što raspoložemo minimalnim sredstvima”, kaže ruko- vodilac Centra Daniela Dabevska. Centar ima tro- je zaposlenih koji honorare tek odnedavno prima- ju, i to male. Prethodno su radili volonterski.

“Godišnje ovde dolazi više od 60 žena žena iz raznih delova Makedonije. One su raznih nacio-

I naslov i podnaslov odražavaju suštinu član- ka bez potpirujućeg i senzacionalističkog jezi- ka. Čak i prije čitanja samog teksta iz naslova i podnaslova se može steći utisak da novinar cijelu stvar tretira ozbiljno i vidi problem u punoj socijalnoj zbilji.

Šta je godišnji budžet? Da li vlada učestvuje u njemu? Ko- liko novca daju ambasade? Kako je, prije svega Centar osnovan?

Rukovodilac pominje odakle žene dolaze, ali bi bilo još ko- risnije kada bi se u više detalja objasnila pozadina proble-

nalnosti, socijalnih struktura, različitog obrazovanja, godina starosti. Mogu nas pozvati u svako vreme, naš telefon je u svim medijima. U strogoj diskreciji držimo lokaciju Centra jer ne želimo da muž sazna gde mu je zbrinuta žena. Događalo se da nam muževi prete da će doći naoružani i da će nas pobiti da bi odveli ženu", kaže Dabevska.

Centar može da primi samo 20 žena sa decom. One tu dobijaju namirnice od kojih same pripremaju hranu, smeštaj i lekarsku pomoć, kao i pomoć psihologa, sociologa i pravnika. Žene u Centru čeka jednostavno nameštena soba, sa najviše tri ležaja. Dabevska kaže da su većina žena koje dođu u Centar, njih 72 odsto, žrtve nasilja svojih muževa. Ostale trpe nasilje od svojih roditelja ili mladića. Fizički je maltretirano njih 61 odsto, seksualno 10 posto, dok ostale uglavnom trpe psihološku torturu.

Dok priča, Rizida se povremeno trese u grču i plače. "Moj muž je pijanac i kockar, ne brine o deci. Ja ne radim, niti bi mi muž to dozvolio. Sve što zarađuje on potroši sam, a ja i deca nemamo šta da jedemo. Nemam gde da odem, nemam rođake, a živimo s njegovom majkom koja ne može mnogo da mi pomogne, jer i nju tuče. Najgore je kad počne da bije decu. Mlađi sin Džaner ima samo tri i po godine, a otac mu je već polomio nos. Udarao ga je o zidove i patos, bacao ga je po sobi, ne znam kako je dete ostalo živo", kaže kroz suze. Pokazuje još vidljive masnice i rane od batina na telu.

"Nekoliko puta do sada sam bežala i opet sam se vraćala njemu. Nemam novaca, nemam škole, nemam stan, nemam kuda da idem, i to je bio razlog da se vratim – nisam htela da mi deca prose", kaže ona.

Žene u Centru mogu da provedu najviše godinu dana. Takav propis je donet jer sve veći broj njih traži pomoć, a uslovi za smeštaj su ograničeni. Rizida je došla drugi put za godinu dana. Nada se da će uspeti da nađe posao kako bi prehranila sebe i troje dece. "Nikada se više neću vratiti kod njega", kaže.

Andrijana M. ima 23 godine i ne želi da kaže kako se preziva. U detinjstvu je bila žrtva najbr-

ma, kao i ko su te osobe, te nešto više o nasilju u porodicu. Ima li ikakve statistike o tome koliko je ovo opšti problem u Makedoniji? Vjeruje li se da je problem svojstveniji nekim socijalnim grupama? Da li je Centar sarađivao sa nevladinim organizacijama koje se bave pravom žene?

Šta čini psihološku torturu? Ovo takođe zvuči kao da niko nije podvrgnut svim trima formama nasilja u isto vrijeme, što je teško povjerovati.

◀ Koliko godina imaju ostala djeca? Kako je na njih uticalo nasilje? Kako psihološki a kako fizički? Kako je ona uspjela pobjeći? Koliko je sada daleko od kuće? Da li muž pretpostavlja gdje se ona može kriti? Kako je saznala o postojanju Centra? Ovi detalji bi cijelu priču učinili živopisnijom.

talnijeg seksualnog nasilja u porodici, a kasnije je postala žrtva nasilja u braku. Na licu ima ožiljak, izbijeno joj je nekoliko zuba, a na rukama se još vide masnice.

“Imala sam samo devet godina kad je očuh počeo da me seksualno zlostavlja. To je radio godinama na najbrutalniji način. Majka nije htela da mi veruje kada sam joj pričala šta se dešava. Verujem da ništa nije ni smela da kaže – što zbog sramote, što zbog toga što ju je očuh tukao. Sa 14 godina uspela sam da odem u dom za zbrinjavanje dece. Nakon četiri godine sam se udala i tada je počeo novi pakao u mom životu. Imala sam samo četiri meseca dobrog braka. Moj muž je počeo da pije i da me vređa, maltretirao me je i tukao ako mu ne dam novac i raki-ju. Nemam dece, a i ne mogu ih više nikada imati. Kad sam bila trudna, u petom mesecu, toliko me je tukao da sam zbog toga pobacila”, kaže ona.

“Živim u selu gde se svi poznaju ili su rođaci, niko nije na mojoj strani i niko ne želi da se zameri mom mužu. Nisam imala gde da odem. Nisam ni pomišljala da se ikada vratim kod majke i očuha. Mislim da bih ga sada ubila. Nisam mogla ni da ostanem kod kuće, jer bi muž nastavio da me tuče. Zato sam došla u Centar”, kaže Andrijana. Tvrdi da policija zna kakav je nasilnik njen muž, ali da ga nikada nije uhapsila.

Protiv Andrijane kao da se sve urotilo. Osim što je stalno maltretirana i tučena, ona ne može da ima socijalno i zdravstveno osiguranje jer po makedonskom zakonu socijalnu pomoć dobija samo jedan član porodice. Novac tako odlazi njenom mužu. “Kada me muž pretuče, ja moram od njega da tražim novac i zdravstvenu knjižicu kojom kod lekara dokazujem da sam osigurana. On nikada nije hteo da mi da knjižicu. Nikada, ni onda kada sam bila najteže povređena, kada sam dugo krvarila. Tako ostajem bez prebijene pare, sa masnicama i povredama, bez lekarske pomoći”, kaže Andrijana.

V.N. je 20 godina bila u braku, a zbog svega što je preživela ne želi da joj se navodi ni ime ni

◀ Da li joj zubi nedostaju zato što je prebijena? Mnogi ljudi u ovom regionu nemaju sve zube, i ovo dodatno zbunjuje. Ako joj zubi nisu izbijeni od batina, onda opis ovoga detalja u članku može da zbuni.

Da li je ono što Andrijana govori o svom socijalnom i zdravstvenom osiguranju zaista tačno? Da li je to samo njena interpretacija ili su to činjenice? Ovdje je novinar dužan da da objašnjenje, ili da pozove stručnjaka koji će objasniti vrlo precizno što zakon u takvom slučaju nalaže.

prezime. Kaže da ju je strah da će je muž proganjati, ali i da ne želi da okolina sazna šta se sve događalo u njenom braku. Ima troje dece, a njen suprug je kockar koji igra na velike uloge.

“Uzimao bi po 50.000 DM i mene bi poveo u kockanicu. Ja bih morala da kažem broj na koji bi on stavio ulog. Ukoliko dobije, bio je srećan. Problem je bio kad bih ja promašila broj. Onda je počinjao horor. Udarao mi je šamare i tukao me pesnicama. Nekoliko puta me je rezao nožem ili žiletima, čupao mi kosu. Na nekoliko mesta ona više nikada neće porasti”, kaže četrdeset dvogodišnja V.N.

Slično se njen muž ponašao i prema kćerkama. “Najstrašnije je bilo kad sam bila trudna – onda me je tukao po stomaku, ne znam kako je moj sin uspeo da preživi takvu trudnoću. Pre godinu dana uspeła sam nekako da pobegnem iz kuće i grada u kojem smo živeli. Došla sam ovde i tri meseca nisam mogla da se dignem iz kreveta. Pod pritiskom socijalnog radnika moj muž je potpisao da će mi dati pola naše imovine i obećao je da me neće tući. Vratila sam se, zapravo, samo zbog dece. Ali, on nije održao obećanje. Kad me je poslednji put pretukao, zatražila sam razvod. Sada samo želim da počnem život iz početka”, kaže ona.

U Centru kažu da je V. N. jedna od retkih žena koje su uspele da se osamostale i sasvim odvoje od muža. “Mi ne možemo da utičemo na odluku žena da li da se vrate mužu ili ne. Njihovo je pravo da odluče kako će da provedu život. Ja bih im najradije rekla da se nikada ne vrate muževima, ali nemamo pravo da se tako mešamo u njihov život. Posebno zato što ne možemo ni da im garantujemo novac, posao”, kaže Dabevska. Ona smatra da je najveći problem u tome što samo mali broj maltretiranih žena stigne do Centra. Ostale, uglavnom, ostaju u svom paklu, uhvaćene u klopku između četiri zida porodičnog stana.

Psiholog Tamara Markovska kaže da je fizičko nasilje nad ženama posebno izraženo na Balkanu. “Žene su često finansijski zavisne od muškaraca. Nemaju svoj stan, ne mogu da se vrate

◀ Da li je on zaista tako čupao da njena kosa više nikada neće izrasti? Ovaj primer pokazuje da izvor prema kome pokazujemo saosjećanje može izjaviti nešto što može ali i ne mora biti potpuno istinito. Ako novinar osjeti da neko pretjeruje, odnosno preuveličava u izjavama koje nisu sasvim prihvatljive, najbolje je da traži pojašnjenje, ili da provjeri tačnost kod stručnjaka. Može i da izostavi sumnjive sadržaje kako ne bi pokazao da prihvata iskričljene činjenice.

◀ Koliki se procenat pacijenata Centra vraća muževima? Koliki procenat žena uspijeva naći posao, situirati se, ponovno se udati i slično? Da li zakoni otežavaju ženi da postane neovisna? Ako je to istina, rade li neki političari ili nevladine organizacije na promjeni zakona?

roditeljima. Pored toga, na Balkanu se porodične stvari još shvataju kao nešto u šta se ne treba mešati, kao nešto što treba da ostane između četiri zida. Takođe, zna se kakav kult muškaraca ovde postoji. Pored toga, u sredinama koje su bile u ratu ili im prete sukobi, koje su potpuno ugrožene delovanjem kriminala, ni policija se ne trudi mnogo da rešava porodičnog nasilja. Uvek se misli da ima mnogo prećih stvari", kaže Markovska.

Markovska kaže da su muževi koji fizički maltretiraju žene uglavnom neurotične i duboko poremećene osobe kojima je potrebna ozbiljna lekarska pomoć. "Maltretirane žene i ne treba da očekuju da će se bilo ko od njih popraviti bez tretmana kod psihologa. Moraju da shvate da su one jedine koje mogu da prekinu lanac nasilja", kaže ona.

Centar u Skoplju postaje pretesan da primi žene žrtve nasilja kojima je pomoć najpotrebnija. U upravi te ustanove kažu da planiraju da otvore prihvatilišta i u drugim gradovima u Makedoniji, ali da za to još nemaju dovoljno novca.

Beta/MDI, Beograd/London, 17. septembar 2002.

Da li Markovska radi u Centru? Neka njena zaključivanja su izvanredna, ali bi se mogla i pobiti. Nasilje prema ženama izgleda svugdje isto. Ima li činjenica kojim se može dokazati da je ovaj problem posebno prisutan na Balkanu? Zašto se žena ne može vratiti svojim roditeljima? Šta podrazumijeva pod "kultom muškarca"? Koji se zakoni odnose na nasilje u porodici?

Njena tvrdnja da su svi premlaćivači žena neuračunljivi neurotici izgleda ogoljeno. Ima niz psiholoških razloga za takvo ponašanje i ozbiljnija analiza bi pomogla osvetljavanju ovog problema. Takođe, koju vrstu mentalne pomoći žene trebaju u liječenju? Da li one razumiju sindrom premlaćivanja žena u Makedoniji? Koje psihološke zamke i društveni pritisci doprinose tome da žena ne napušta muža ili mladića?

Da li je Centar došao na ideju da se proširi ili je to akcija drugih? Koliki su troškovi otvaranja ovakvog centra? Koji su naponi učinjeni da se novac dobije od nevladinih i internacionalnih grupa? Ako se u skoroj budućnosti neće otvoriti nijedan centar, kada će? Kako žene saznaju za Centar, odnosno kako uspostavljaju vezu s njim? Bilo bi korisno da je u članku objavljen telefonski broj Centra, što bi olakšalo kontaktiranje.

Ovo je odličan primjer za to kako istražiti socijalni problem ispitivanjem slučaja jedne osobe. Novinar daje šansu Mariani da iznese onoliko detalja koliko ona smatra potrebnim, što doprinosi vjerodostojnosti. Uvijek postoji opasnost da Mariana pretjeruje ili da čak ne govori istinu, ali se onda novinar mora potruditi da priču ostavi onakvom kakva mu je izrečena. U ovom slučaju priča djeluje uvjerljivo.

5. c) **Mariana i boli što ne prolaze: Siromaštvo koje je nekad dobrostojeću sovjetsku državu pretvorilo u vodeću regiju za prostituciju**

Izveštaj o trgovini mladim ženama

Mariana će uvijek biti obilježena svojim iskustvom bijele ropkinje, koje je trpjela mjesecima – ima modrice po rukama i ožiljke nanesene nožem od ko zna kog siledžije.

“Nemoguće je zaboraviti bol. Čak i sada dok sam na sigurnom, vrlo je teško spavati noću”, Kaže 24-godišnja djevojka dok sjedimo u lokalnom kafiću u predgrađu Ćisinaua, glavnog grada Moldavije. Dok govori, ruke joj se tresu, a oči nervozno lutaju kao da će ponovno ugledati opasnost. Teško je i procijeniti psihološke rane, koje moraju biti jednako bolne kao i fizičke. Mariana je jedna od stotinu ako ne i hiljada mladih djevojaka iz Moldavije koje se odvođe van zemlje svake godine, uglavnom prema bivšoj Jugoslaviji, i onda uključuju u svijet prostitucije. Ona pripada samo nekolicini onih koje su uspjele pobjeći sa Balkana i vratiti se u vlastitu zemlju.

Siromaštvo može odvesti ženu u prostituciju preko bijelog svijeta, pa su zato Moldavke naročito izložene ovome fenomenu. Zarobljena između Ukrajine i Rumunije, Moldavija pripada grupi najsiromašnijih zemalja u Evropi.

Rascjep sa početka devedesetih i građanski rat podijelio je Moldaviju na dva dijela: Zapad, gdje je zvanično glavni grad Ćisinau, i na Istok, gdje je u Tiraspolu bazirana nezvanično administracija koja vodi ovaj dio zemlje. Korupcija i organizovani kriminal bujaju. Sve je na prodaju – od mladih že-

◀ Kada je priča obogaćena detaljima kao što je opis povreda, onda joj to daje neuporedivo veću snagu. Čitaocu se gotovo stavlja pred oči opis modrica, ožiljaka ili noža za koji se kaže da je mesarski.

◀ Bilo bi korisno da novinar na ovom mjestu uključi u tekst podatak dobijen od nevladinih ili drugih organizacija o tome koliko je žena uspjelo izaći iz tog lanca zloupotrebe i prostitucije te se vratiti kući.

◀ Gdje su dodatni, činjenični dokazi za ovu tvrdnju? Po kojim kriterijima je ova zemlja najsiromašnija? Može li se ona porediti, recimo, sa Albanijom koja se takođe opisuje kao najsiromašnija zemlja u Evropi?

na, preko oružja i droge, čak i naručenog ubijanja, do dijelova ljudskog tijela.

U vrijeme Sovjetskog Saveza, dok je Mariana bila dijete i rasla u Moldaviji, ovakva vremena niko nije mogao ni sanjati. Moldavija je bila čuvena u ovom sovjetkom bloku po proizvodnji hrane i vina. Oficiri KGB-a su odlazili u penziju doseljavajući se u Moldaviju jer je život tamo bio tako ugodan. Sa suprugama su u tom poznijem dobu mogli uživati u ljepoti parkova u centru glavnog grada Čisinaua, koji je, kako kažu domaćini, jedan od najzelenijih gradova u Istočnoj Evropi. Fragmentacija Sovjetskog Saveza je uništila sigurnost Moldavije, vodeći ljude u siromaštvo. Fabrike su zatvarane. Farme i vinogradi su napušteni. Najmanje 600.000 Moldavljana, od 4 miliona koliko broji populacija ove zemlje, otišlo je na rad vani. Neke regione gotovo je napustila polovina radno sposobnog stanovništva.

Mariana se iz svog rodnog sela prebacila u glavni grad Čisinau sredinom devedesetih u potrazi za poslom, a na kraju se zaposlila u fabrici tekstila. Srela je muškarca, udala se i ostala trudna. Kada se rodio sin, ostavili su je na produženom bolovanju, sa platom od 30 dolara mjesečno. Jedva da se preživi; muž nije davao ništa i na kraju ju je još i napustio. Očajna, u potrazi za bilo kakvim poslom, na kraju se dvijehiljadite javila na jedan oglas u novinama pod imenom "Makler". Oglas je obećavao, kaže, odlična primanja za rad vani. Okrenula je broj, razgovarala sa nekom ženom i dogovorile su se da se sretnu.

"Nikada tu osobu neću zaboraviti. Imala je ožiljak preko lica, kao da ju je neko nožem parao. To mi je moralo biti upozorenje. Ali nisam bila dovoljno pametna", kaže danas Mariana.

Žena sa ožiljkom joj je obećala 300 dolara mjesečno kao plesačici u barovima u Jugoslaviji. "Rekla sam da ne umijem plesati. Dobila sam odgovor da to nema veze, jer će me naučiti."

Mariana se nije puno dvoumila. Ostavila je dijete roditeljima, pridružila se još trima ženama u kolima koja su vodila od Čisinaua do rumunske granice. Očekivala je da će vidjeti Jugoslovene, umjesto toga pozdravljena je od Rumuna. Počela

je brinuti kako su kola bez zaustavljanja, osim da se natoči benzin, prelazila stotine kilometara.

Na kraju su se zaustavili u Turnu Severinu, ugodnom ali napuštenom gradiću na Dunavu. Sa druge strane rijeke se nalazi Srbija. "Ovdje sam konačno shvatila šta se dešava sa mnom. Rekla sam onom nosatom Rumunu da hoću nazad u Moldaviju a on je uzvratio 'ja sam za tebe platio i zar sada da te puštam'", kaže Mariana. "Pored napornog i dugog putovanja, obuzimao me je i strah."

Žene su odvedene preko Srbije, Crne Gore i Kosova koje administriraju Ujedinjene nacije do makedonske granice, gdje su morale hodati osam sati planinskim bespućem kako bi izbjegli granične straže. Deset dana nakon napuštanja Ćisinaua, ove žene su dovedene u jedan stan u glavnom gradu Makedonije Skoplju, gdje su ih trebali preuzeti njihovi svodnici za seks. Mariana nije sigurna u to ko su bili ti ljudi. Naređenja su stizala i od lokalnih Makedonaca i od Albanaca. Doduše, kad se govorilo makedonski ponešto je mogla i razumjeti jer je sličan ruskom, jeziku koji je bio službeni u Moldaviji u ruska vremena. Povremeno, čovjek koji je izgledao kao policajac zvao bi u stan, nekad da bi razgovarao sa svodnicima, nekad da naruči seks. Međutim, jednom je policija upala u stan, ali je ona bila vani i kupovala hranu. Kaže da su je onda uklonili svodnici i držali je skrivenu u nekom podrumu dvije sedmice. Mariana kaže da je u ovom periodu odbijala prodavati svoje tijelo.

Umjesto toga, kuhala je i čistila za druge žene. Rano u januaru prodana je nekom Albancu koji ima bandu u Tetovu, gradiću u zapadnoj Makedoniji sa većinskim albanskim življem.

Smještena je sa nekim drugim ženama u neuslovni stan iznad bara u predgrađu. Ovdje je njen otpor da se daje za seks bio slomljen i složila se da pruža usluge klijentima. "Bilo je grozno. Gadila sam se sama sebe", kaže.

Ali nije bilo povratka. Strahovala je i od svodnika i od odlaska na policiju. "Sve ružno što bih rekla o mojim nalogodavcima moglo mi se grdno osvetiti, čak su me mogli i ubiti."

Stvari su se pogoršale kada su izbile tenzije, koje dugo tinjaju između etničkih Makedonaca i

Albanaca u ovom dijelu Makedonije, što se sve pretvorilo u nasilje. U rano proljeće počele su i borbe oko Tetova, većinski albanskog po populaciji.

Makedonska policija je uzvratila, ali nespretnim kontraakcijama hvatanja albanskih boraca. Marianin najgori momenat bio je kada je grupa tih ratnika upala u stan. Bila je tu jedino ona i još jedna njena zemljakinja. Nisu nosili uniforme, ali se Mariani po jeziku i manirima činilo da bi mogli biti Makedonci.

“Htjeli su znati nešto više o našim albanskim nalogodavcima. Tragali su za UČK (Oslobodilačka vojska Kosova). Ništa nismo rekle. Iznenada je jedan od tih ljudi izvadio mesarski nož. Toliko oštar da se vidjelo iz aviona koliko je oštar. Porezao me na obje ruke. Krv je šikljala.”

Udaljili su se, potom, brže nego što su upali. Da bi potvrdila svoju priču, pokazuje ruke i ožiljke na njima. Četiri ili pet dubokih plavih ožiljaka iznad ručnog zgloba, za koje doktori kažu da će teško ikada iščeznuti. Uz pomoć prijateljice, rane je prekrila zavojima i pokušala se odmoriti i zaboraviti šok. Dok su se odvijale borbe između regularnih snaga koje kontroliraju Makedonci i albanske gerile, nisu mogle spavati zbog granatiranja. “Prošle smo rat”, kaže Mariana. To im nije pomagalo da ih prestanu seksualno zloupotrebjavati. Mariana danas stvrdi da su joj klijenti bili ne samo Makedonci i Albanci nego i zapadni vojnici iz Evrope, iz NATO-a, smješteni u Makedoniji.

Ona potom kaže da se razboljela, jetra je bila u pitanju. Kada se oporavila, odbila je nastaviti da radi kao prostitutka i umjesto toga je radila u baru. Spas je došao sa neočekivane strane. Albanac po narodnosti sažalio se na nju i na još jednu Moldavku koja se zove Žana, a živio je u komšiluku. Kasno u proljeće ponudio im je da koriste jedan prazan stan, daleko od svodnika. Sumnjale su da i on želi naplatiti svoje usluge u seksu. Ali ništa nije tražio, jednostavno je bio dobra duša.

Mariana kaže da je sa Žanom ostala u tom stanu mjesecima, a hranu im je doturao dobri Samarićanin. U konfuziji malog makedonskog rata svodnici ih nisu previše ni tražili, niti su ih uspjeli pronaći. U ljeto su borbe u Makedoniji prestale

◀ Ovo nije jedino svjedočenje o pripadnicima NATO-a kao naručiocima seksa. Bilo bi od velike koristi da novinar ima još više podataka na ovu temu, saznanja o razmjerama učesća i osobama koje znaju za ove aktivnosti.

pa je tada i njihov dobročinitelj postao zabrinut da je došao kraj sakrivanju.

Otputovao je u Skoplje ne bi li dobio pomoć rumunske ambasade koja je štitila moldavske interese u Makedoniji. Ambasador se složio da pomogne. Trećeg septembra žene su se ukrcale na autobus koji je vodio od Tetova prema Skoplju. Mariana veli da je bila užasnuta od pomisli da mogu biti uhvaćene od njihovih starih nadlogodavaca na putu između dva grada. Ali ipak su stigle do ambasade, gdje je u pomoć pozvan policajac iz makedonskog ministarstva, koji je organizovao pratnju za njih do najbližeg ureda UNICEF-a. Sedmicu dana kasnije već su bile u Moldaviji.

Mariana je bila presretna što je vraćena sinu i roditeljima. Rekla je kući da je radila vani, ali ne i šta je radila. Nije joj baš jasno da li su naslućivali istinu. Kaže da je naučila lekciju: "Nikad, nikad, nikad više." Marianinu priču potvrđuje i "La Strada", internacionalna nevladina organizacija, koja izvlači prostitutke iz lanca prodaje seksa i koja sada brine za nju u Čisinauu.

Jana Costači, direktor Centra za prevenciju trgovine ženama, jedne druge nevladine organizacije koja ispituje nedozvoljenu prostituciju u Čisinauu, kaže da ne postoji način da se sazna koliko žena radi u lancu prostitucije – ili koliko njih se drži protiv njihove volje. "Sve su to mlade i naivne djevojke, teško je reći koliko znaju prije no se odluče da stupe u ove mutne radnje i odu." Vladimir Voronin, predsjednik Moldavije, insistira na tome da vlada radi najbolje što umije povodom ovog pitanja. "Borimo se protiv mafije na sve moguće načine." Država je nedavno uvela nove zakone koji su prijetnja svima onima koji regrutiraju seks, putničke agencije su pod primotrom.

Ali vlada Moldavije misli da će ostati vezanih ruku ukoliko ne bude uskoro povedena akcija protiv trgovine ženama na mjestu konačne isporuke seksualnih robinja, uključujući i Kosovo koje kontrolira UN. Preplavljeni brojem zahtjeva, vlade zemalja bivše Jugoslavije mogu malo pomoći, kaže službenik iz Čisinaua.

Trgovina se nastavlja. Jedan oglas nedavno objavljen u Makleru reklamirao je posao za žene u Austriji. Na telefonski poziv će vam reći da se tra-

◀ Na kakav način oni brinu za nju? Koje usluge pružaju?

že mlade žene “koje su najmanje 160 centimetara visoke, ne starije od 24 godine, i moraju izgledati dobro... Ovdje se govori o intimnim stvarima”, veli osoba koja odgovara na broj iz reklame.

Policija je u ovom poslu imala nekog uspjeha. Prije nekoliko mjeseci izvršili su raciju na aerodromu u Čisinauu i uhapsili Moldavku koja je bila organizator izvođenja osam mladih djevojaka iz Moldavije. Detektiv koji je vodio ovu operaciju kaže: “Izgledalo je kao ustanak. Naročito među četiri klijentkinje koje su po svaku cijenu željele napustiti zemlju, dok su one druge izgledale kao da im je pao kamen sa srca.”

Međutim, policija ima previše posla sa kriminalom svih vrsta i nema dovoljno sredstava da djeluje ozbiljnije. Šef policije Constantin Clipa, koji izgleda strogo, kaže da oni rade najbolje što mogu, međutim u korijenu je problem siromaštva i nezaposlenosti u Moldaviji.

Financial Times, London, 12. januar 2002.

◀ Informacija koju dobijamo na kraju je krucijalna za ovaj članak. Ne mogu svi čitaoci doći do istine, jer svi i ne čitaju članak do kraja. Neke detalje ove vrste trebalo je u članak uključiti mnogo ranije, kako bi se Marianina priča učinila što vjerodostojnijom.

6. Izvještavanje o osobama s posebnim potrebama

Izvještavanje o osobama s posebnim potrebama

Ljude sa smetnjama, fizičkim ili mentalnim, mediji često ignoriraju. Kada ih mediji ne ignoriraju, onda ih ili tretiraju kao drugorazredne ili ih žale. Novinari obično razmatraju njihove probleme razgovarajući o njima sa doktorima ili vladinim službenicima, i ne pokušavajući naći one o kojima je riječ, tako da malo znaju o njihovom položaju.

Možda ovo ima veze sa činjenicom da nije lako naći sagovornika među ljudima sa smetnjama, fizičkim ili mentalnim. Ljudi koji, na primjer, boluju od šizofrenije, zaostalosti i drigih mentalnih bolesti nekako su sklonjeni od očiju javnosti, ili su u domovima i institucijama, jer ih porodice tako žele navodno zaštititi od socijalne diskriminacije (ili ih se srame). Sličan je slučaj sa ljudima bez ekstremiteta, s onima koji boluju od fizičkih mana i nedostataka, multipleks skleroze, na primjer, osobito kad se zna da društvo malo sredstava daje za njihov normalan život i edukaciju. Isti je slučaj i kada je u pitanju zapošljavanje te omogućavanje boljeg pristupa normalnom kretanju.

Još jedna otežavajuća okolnost jeste to što zlo ne dolazi samo, pa su osobe sa posebnim potrebama ponekad i u grupaciji drugačijih ljudi iz drugih razloga, te ih odbacuje većina. To se odnosi na oboljele od side, ovisnike o drogi, prostitutke...

Evo nekih savjeta za one koji pišu o ljudima sa fizičkim ili mentalnim smetnjama:

★ Kao prvo, treba pisati o ovim problemima. I kad to radite, razgovarajte sa onima o kojima je riječ. Ono što drugi misle i kažu trebala bi biti samo polazna tačka vaših članaka. Uvijek možete tražiti mišljenje samih osoba sa posebnim potrebama, pitati ih da komentarišu to što drugi govore o njima ili u njihovo ime. Ako postoje nerazumijevanja i kontradikcije, doktori i druga stručna lica su podobni da daju potpuniju sliku.

★ Ne pristupajte ljudima sa fizičkim ili mentalnim smetnjama samo sa znatiželjom povodom njihove hendikepiranosti. I oni imaju svoja interesovanja, karijere i porodice kao i svako drugi. Nайдete li na osobe sa posebnim potrebama kao uspješne umjetnike, političare ili profesionalce uprkos njihovom hendikepu, onda priča ima i dopunsku kvalitetu. Provedite neko vrijeme sa onima koji su uspješni uprkos tome što ih hendikepiranost onemogućava u velikoj mjeri. Pitajte ih za savjete koji mogu koristiti drugima u sličnoj situaciji.

★ Pazite na to kakav jezik i rječnik koristite. Svaki jezik ima svoje norme, kada se opisuju osobe sa posebnim potrebama, neke su riječi uvredljive a neke nisu. Možda smatrate da neka riječ i nije tako "teška", a u stvari je obrnuto. Ako se od vas traži da promijenite način izražavanja, ozbiljno razmotrite takav zahtjev.

★ Jedna od najosjetljivijih tema koja se tiče osoba sa posebnim potrebama jeste pitanje kretanja i pristupa lokacijama. Napišite tekst koji govori o ovim problemima. Ako ljudi sa fizičkim ili mentalnim smetnjama u punoj mjeri učestvuju ili ne učestvuju u socijalnim zbivanjima, objasnite zašto je to tako. Da li je u pitanju novac ili politička

volja, predrasude duboko ukorijenjene, ili neki drugi razlog? Kakve su edukacijske brane, a na drugoj strani mogućnosti stavljeni pred njih?

★ Istražite područje na kom se ljudi sa fizičkim ili mentalnim smetnjama udružuju sa drugim ljudima, radnim grupama ili nevladinim organizacijama da bi promovirali svoja prava. U mnogim zemljama Jugoistočne Evrope, na primjer, ljudi sa HIV-om i AIDS-om stvorili su vlastite asocijacije da bi se ispomagali i koncentrirali napore prema svojim vladama da bi one bolje razumijele njihove potrebe. U nekim područjima ljudi sa mentalnim ili fizičkim nedostacima i njihove porodice traže bolji prilaz liječenju i uslugama. Saznajte šta se događa u vašem regionu.

★ Morate poznavati predmet vašeg interesovanja. Ako, na primjer, pišete o ljudima sa HIV-om, razlučite HIV od AIDS-a. Morate znati kako se prenosi HIV a kako se ne prenosi. Novinari su tu da informišu, ali im se lako može potkrasti dezinformacija.

★ Ima razlike u tome kako novinar osjeća simpatiju prema nekome ko je osoba s posebnim potrebama i kako nekoga ko je osoba s posebnim potrebama – žali. Ako saosjećate, to znači da poštujete tu grupaciju i prišli ste joj zrelo, razmatrajući sve aspekte života tih ljudi. Sažaljenje je obično prepotencija kojom pokazujete da vi bolje od njih znate šta njima treba. Ako donosite zaključke o ljudima sa fizičkim ili mentalnim smetnjama na osnovu onoga što drugi o njima kažu, onda je bolje da sačekate s pisanjem.

★ Ljudi sa fizičkim ili mentalnim smetnjama često su skriveni od društva u kome žive pa zato može biti teško doći do pravih sagovornika. Najbolje je kontaktirati s grupama i nevladinim organizacijama koje se ovim bave. Razgovarajte sa osobama iz ovih grupa i tražite da vas povežu sa ljudima koji imaju fizičke ili mentalne smetnje. I svi drugi koji ne pripadaju ovim organizovanim grupama mogu biti od specifične koristi.

★ Često je činjenica da u stereotipima ima i elemenata istine. Moguće je da među prosjacima ili beskućnicima ima znatan broj osoba s posebnim potrebama, ali zar razlog za to ne može biti taj što društvo dovoljno ne brine o takvima? Ovisnik o drogi je izloženiji riziku od HIV-a – ali zar razlog za to ne može biti taj što oni ne znaju kako da se bolje zaštite ili nemaju pristup sterilnim iglama? Nije uloga novinara da baca drvlje i kamenje na pojedinca, on treba da razmatra širu socijalnu pozadinu date slike.

Slučajevi za razmatranje

Ovaj članak je važan zato što se bavi pitanjima koja se obično ignoriraju u medijima. On sa poštovanjem tretira osobe sa posebnim potrebama i razmatra njihove probleme vrlo ozbiljno. Takođe, uključuje u raspravu predstavnike osoba sa posebnim potrebama i vladine predstavnike. Međutim, u tekstu ima i propusta. Na primjer, o kojoj se grupi osoba sa posebnim potrebama govori u članku? Da li su u pitanju samo fizički hendikepirani ili i oni sa mentalnim problemima? Da li se radi o ljudima koji nose hendikepiranost od rođenja ili su ratovi devedesetih učinili da invalidnost bude u porastu?

6. a) **Hendikepirane osobe žive sa nama a ne pored nas**

▶ Efektan naslov jer odmah daje do znanja da je članak usredsređen na hendikepirane i njihove potrebe da se normalno uključe u društveni život.

BEOGRAD – Licima sa hendikepom u Srbiji je gotovo onemogućeno da se kreću i učestvuju u društvenom životu, a kroz postojeći sistem obrazovanja većina njih je osuđena na određene profesije, uglavnom niskog stručnog nivoa. Takođe, Srbija je daleko od obećane zemlje za lica sa hendikepom. Naime, čak ni u glavnom gradu SRJ Beogradu ne postoje uslovi koji bi invalidima omogućili kvalitetniji život i ravnopravnu egzistenciju sa ostalim sugrađanima. Gotovo ni na jednoj državnoj zgradi ne postoje posebni ulazi za invalide, nisu predviđeni liftovi za lica sa hendikepom, zbog nepostojanja adekvatnog gradskog prevoza invalidima je gotovo onemogućeno kretanje.

Kako je agenciji Beta rečeno u srpskom Udruženju studenata sa hendikepom, da bi se licima sa hendikepom omogućila integracija u sve javne tokove, neophodno je rešiti se postojećih predrasuda i podići društvenu svest o postojanju takvih osoba, ali su potrebne i sistemske izmene kao što je donošenje novih zakona.

Koordinator tog udruženja Vladimir Ćuk rekao je da u Beogradu ima oko 150.000 osoba sa hendikepom, a da Gradsko saobraćajno preduzeće poseduje samo četiri kombija za prevoz korisnika invalidskih kolica, postoji svega nekoliko semafora sa zvučnim signalima u centru grada, na nekoliko ulaza u javne ustanove "paradoksalno" su postavljene strme ravni posle kojih slede stepenice... ▶

Da li da pretpostavimo da je i Ćuk invalid? Ako jeste, to treba precizirati. Kakve je on imao probleme? Koje zloupotrebe je pretrpio? Ovo bi pomoglo da se priča personalizira i da se čitaoci srode s njom. U protivnom, osoba sa posebnim potrebama ostaje i dalje samo statistički podatak.

“Kad osoba u invalidskim kolicima krene na fakultet, na primer, pre svega se suočava sa problemom da lift često ne radi, ako se zatim i snađe sa prevozom, ponovo je čekaju stepenice, jer uglavnom nisu postavljene rampe, na nekim fakultetima potrebno je naknadno instaliranje klupa jer u postojeće ne može da se smesti student u invalidskim kolicima”, kazao je Ćuk.

On je dodao da je “poslednji udžbenik na Brajevoj azbuci štampan pre više od 10 godina, da u Srbiji ne postoji centar za obuku pasa vodiča, kao ni ustanova koja bi obezbeđivala lične asistente lica sa hendikepom”.

Ćuk i ostali članovi Udruženja smatraju da za unapređenje nekih životnih uslova za lica sa hendikepom nisu potrebna velika finansijska sredstva.

“Zvučni dodatak za semafor košta manje od deset maraka, za zaravnjivanje pločnika nema troškova, ugrađivanje tačkica na dugmad u liftovima jeftino je a pomoglo bi slepima, dok bi lični asistenti mogli da rade kao volonteri, kao što je slučaj u Belgiji”, kazao je Ćuk.

On je ocenio da je ipak najpreče donošenje zakona kako bi sistem, uvažavanjem posebnih načina zadovoljavanja potreba za invalide, inicirao takve promene i u društvu.

Ćuk je naveo da u postojećem Zakonu o srednjem i visokom obrazovanju ne postoji pojam “osoba sa hendikepom”, a da je takav termin neophodan kako bi pravo na školovanje zaista bilo isto za sve.

Jedan od najvećih problema u sistemu su specijalne škole koje, kako navode članovi Udruženja, ne postoje u razvijenim zemljama, a kojima se određuje sudbina osobe sa invaliditetom.

“Nadležni u sistemu preporučuju deci sa hendikepom da pohađaju specijalne škole, posle čega oni postaju frizeri, čuvari ili radnici na telefonskoj centrali”, kazao je Ćuk, dodajući da se na taj način sprovodi i getoizacija lica sa hendikepom.

Ističući da se Udruženje, koje okuplja lica sa svim vrstama hendikepa, protivi specijalnim školama, on je naveo da “još lošije funkcioniše kućna nastava za osobe sa invaliditetom, u kojoj tek nema nikakvog programa”.

Ponovno, ovo je nešto sa čime ova osoba mora da se nosi. Ako nije tako, dobro bi bilo da je novinar našao alternativu, neku drugu osobu da u još ličnijem opisu kaže kako se osjeća pred uvijek istim poteškoćama.

◀ Da li je novinar provjerio jesu li ovi podaci tačni? Ako nije, zašto? Oni koji vode kampanje ponekad pretjeruju. Čak ako je argument dobar, novinar mora dalje provjeravati, naročito u okolnostima kada su tvrdnje ovako bezrezervne.

◀ Ponovno, ove tvrdnje bi trebalo provjeriti. Izgleda čudno tvrdnja da popravka trotoara ne bi koštala ništa. Takođe, čini se da bi postavljanje zvučnih signala na pješačkim prelazima moglo da košta više nego što sagovornik misli.

Pored obrazovanja, koju bi još vrstu zakonske regulative on volio da vidi? Malo konkretniji podaci bi pomogli. Ako zakon o obrazovanju ne pominje osobe sa posebnim potrebama, koja opšta prava on garantuje?

◀ Dobro je da je novinar doveo u vezu informacije i izvor, međutim treba izbjegavati neprovjerene informacije i ponavljanja bez dodatnog preciziranja. Razvijenije zemlje često imaju mnogo specijalnih škola za osobe sa posebnim potrebama, organizovanih u zavisnosti od stepena hendikepiranosti tih osoba. Ako novinar smatra da osobe sa posebnim potrebama nisu forsirane da idu u posebne škole, onda je to druga stvar.

Kad bi deci sa hendikepom bio omogućen pristup u redovne škole, ona bi maksimalno razvila svoje sposobnosti i na odgovarajući način se uključila u društvene tokove, ocenio je Ćuk.

Ćuk je istakao da u važećem Zakonu o srednjem i visokom obrazovanju ne postoji pojam "osoba sa hendikepom", kao i da se neki drugi zakoni koji sadrže takvu odrednicu ne poštuju.

"Arhitektonske prepreke mogle bi da se prevaziđu, na primer, kada bi se u školama nastava za neko odeljenje u kojem je lice sa hendikepom organizovala u prizemlju, ali to zavisi od odluke direktora određene škole", naveo je Ćuk.

Ocenjujući da će se najteže menjati predrasude, on je istakao da Udruženje kampanjama želi da učini korak ka socijalizaciji i integraciji u društvo lica sa hendikepom.

"Mnogi problemi nastaju iz neznanja i nemara okoline, ne verujem da ih ljudi prave svesno", kazao je Ćuk, navodeći da se dešava da taksisti žele da naplate invalidska kolica kao prtljag, da konobari u restoranima odbijaju da pomognu osobi sa hendikepom jer "to nije u opisu njihovog posla, a, na primer, profesorima na fakultetima bi mogla da se skrene pažnja da govore u smeru gluvog studenta koji može da čita sa usana", kazao je Ćuk.

Takođe, mnogi nisu želeli da Udruženju izdaju prostorije kada su saznali kome su one namenjene, većina hotela je odbila da pruži usluge prilikom nedavnog održavanja Međunarodne konferencije mladih sa hendikepom, a restorani ne dozvoljavaju ulazak psima vodičima, naveo je Ćuk.

Naš član Marko izbio se da Bogorodičina crkva u Zemunu dobije rampu koju je kasnije Zavod za zaštitu spomenika kulture sklonio", kazao je Ćuk, navodeći da korisnici kolica ne mogu da uđu ni u jednu crkvu u Beogradu.

"Pitamo se da li su stepenice spomenici", kazao je Ćuk, navodeći da su preko iskopina u Kartagini svuda postavljene rampe za invalidska kolica.

Nadležna ministarstva u vladi Srbije slažu se sa ocenom da je položaj lica sa invaliditetom težak i da je gotovo nemoguća njihova integracija u normalne društvene tokove. Oni se, takođe, slažu i da se u Beogradu osobe sa posebnim potrebama ređe mogu videti na ulici nego u drugim evropskim zemljama,

◀ Ponovno, koji zakoni dotiču pitanje osoba sa posebnim potrebama? Šta tačno u njima piše?

Kada je održana ova konferencija o invalidima? Koliko je ljudi prisustvovalo? Ko su oni i odakle su došli? Koji je bio cilj konferencije? Kakvi su rezultati? Pošto događaj izgleda važnim, dodatni detalji bi pomogli. Koliko je hotela trebalo za smeštaj? Šta su oni tačno odgovorili po zahtjevima? Bilo bi dobro da je novinar proverio Ćukovu priču o hotelima, naročito o onim koji su odbili biti domaćini.

◀ Novinar je trebao zvati i Marka i zvaničnike crkve u Zemunu da sazna šta se stvarno desilo umjesto što to ponavlja iz druge ruke.

◀ Da li je zaista tačno da istorijske ruševine Kartagine imaju pristup za invalidska kolica? To treba proveriti.

kao i da, osim tehničkih barijera, veliki problem predstavljaju predrasude društva prema licima sa hendikepom, ali i samih invalida prema sredini.

Nakon oktobarskih promena, resorna ministarstva započela su kampanje za integraciju lica sa hendikepom. Međutim, za realizaciju promovisanih ideja potreban je novac – koji država nema.

Ministarstvo za prosvetu i sport Srbije započelo je projekat “Stavi rampu” koji je, prema nadležnima, “mali, početni korak koji bi trebalo da pokaže da poboljšanje uslova za život invalida nije nemoguće i da bi to trebalo da se uradi”.

Ideja Ministarstva prosvete je, takođe, da se sa ministarstvima za socijalna pitanja i rad sprovede zajednička akcija koja bi poboljšala položaj lica sa hendikepom, kao i da se na tom planu donese dugoročna strategija od pet ili deset godina, kazala je koordinator projekta “Stavi rampu” u Ministarstvu prosvete Srbije Ana Vlajković.

Za početak bi se prilagođavali univerzitetski objekti koje koristi najveći broj studenata, kao što su biblioteka i računarski centri, a zatim bi se prešlo na građevinsku rekonstrukciju zgrada fakulteta, od postavljanja rampi do izgradnje liftova, kazala je Ana Vlajković.

Ona je navela da je na beogradskom univerzitetu jedino Filozofski fakultet prilagođen potrebama studenata sa hendikepom, ali da ni tamo ne postoji adekvatan toalet.

“U Beogradu postoje dva mesta sa adaptiranim toaletima, jedan kafić i hotel ‘Hajat’”, kazala je Ana Vlajković.

Prilikom rekonstrukcije zgrada, prioritet će imati fakulteti koji omogućavaju bolje osposobljavanje i zaposlenje za lica sa hendikepom, a ministarstvo će sugerisati fakultetima i školama da izvrše promene u rasporedu kako bi se, na primer, u prizemlju nalazila odeljenja koja pohađaju lica sa invaliditetom, navela je ona.

Za arhitektonska prilagođavanja osnovnih i srednjih škola potrebna su i veća sredstva jer su one u mnogo goreg stanju nego fakulteti, rekla je Ana Vlajković, napominjući da će na tom polju biti potreban višegodišnji rad i ulaganja.

Srpsko ministarstvo za socijalna pitanja je, ta-

◀ Koje službeno lice je ovo izjavilo? Novinar mora navesti tačan izvor. Ako je tu izjavu dao neko iz ministarstva, to treba i napisati.

Kako je izvršena adaptacija? Zašto se to desilo samo na
◀ Filozofskom fakultetu?

◀ Ovo je možda i istina, ali bolje bi bilo reći da Vlajkovićeva vjeruje da postoje samo dvije ovakve lokacije, što bi dalo čitaocu mogućnost da zaključi da je ova žena možda i pogriješila.

◀ Koja odeljenja imaju bolju obuku i nude mogućnost za-
pošljavanja osobama sa posebnim potrebama?

kođe, nedavno organizovalo medijsku kampanju pod motom "Život bez barijera".

Tom kampanjom građanima je bilo poručeno da invalidi žive sa njima, a ne pored njih, kazala je pomoćnik republičkog ministra za socijalna pitanja Danica Todorović.

Ona je istakla da je neophodno rušenje barijera koje su "pre svega u našim glavama", ali i "nesvesnih predrasuda" zbog kojih je zanemareno postojanje ljudi sa invaliditetom.

Danica Todorović je kazala da je ministarstvo, u okviru reforme sistema socijalne zaštite, za prioritet postavilo mere za nezavisan život invalida i pomoć njihovim porodicama.

Nezavisan život invalida podrazumeva da finansijska sredstva prate korisnike, da se poboljšavanje njihovog položaja ostvaruje kroz vaninstitucionalna rešenja, da se sruše arhitektonske barijere kako bi invalidima bilo omogućeno kretanje, da se uvedu personalni asistenti za lica sa invaliditetom, stvore uslovi da se oni normalno školuju i da se razviju svi oblici njihove zaštite, navela je predstavnica ministarstva.

Ona je rekla da ministarstvu, pre svega, nedostaju finansijska sredstva i kadrovi, ocenjujući da to nije razlog da se stane sa promenama i da se moraju pronaći alternativna rešenja.

I lica sa invaliditetom i predstavnici države slažu se da je položaj hendikepiranih izuzetno loš. Invalidi se kroz udruženja i kampanje bore za poboljšanje uslova života, a predstavnici države izražavaju spremnost da pokrenu takve procese i učestvuju u njima. Dobra volja ne nedostaje, ali nedostaje novac. A te promene, kao i sve ostale u državi u tranziciji, izuzetno mnogo koštaju.

Nakon rešavanja globalnih državnih pitanja, valjda će na red doći i manjinska. Lica sa hendikepom će do tada nastojati da se izbore sa društvenim predrasudama i da kroz medijske, ulične i obrazovne kampanje naviknu sugrađane na svoje prisustvo. U tom procesu biće potrebno da se većina lica sa hendikepom navikne da imaju jednako pravo na učestvovanje u svim društvenim tokovima.

Beta/MDI, Beograd/London, 18. januar 2002.

◀ Šta čini kampanju? Bilbordi? Reklame?

◀ Koje tačno predrasude? U članku se to ne precizira. Da li se to odnosi na mišljenje da osobe sa posebnim potrebama ne bi trebale raditi? Ne bi trebale biti viđene na javnim mestima? Zašto u ovom tekstu nisu navedeni oni koji imaju takve predrasude.

◀ Ovo je kontradiktorno sa Ćukovom pređašnjom tvrdnjom da neke promjene traže vrlo malo novca. Koja od ove dvije izjave je tačna?

◀ Ima li invalida koji ne razumiju da imaju prava? Ako je tako, novinar mora takve intervjuirati. Finalni paragraf je nepotreban kao urednički zaključak bez obzira na to što ima humanu poruku.

Ova priča se tiče neobičnog jezičkog incidenta koji počinje naslovom povodom požara u psihijatrijskoj klinici. Naslov “Pečeni kikiriki” nije samo stereotip i jezički neprimjeren nego je i netačan, jer se ne saopštavaju činjenice kad se zna da niko nije stradao u požaru. U engleskom slengu riječ ‘kikiriki’ znači ‘ludak’.

6. b) Pečeni kikiriki

Izdavač se izvinjava zbog naslova

Izdavač gradskog tabloida izvinio se u svojoj štampi u utorak zbog naslova u novinama u tekstu o nedavnom požaru u prostorijama psihijatrijske bolnice.

Trentonianova priča sa datumom 9. jula, kada je vatra oštetila administrativni dio zgrade na Trenton psihijatrijskoj bolnici, pojavila se pod naslovom “Pečeni kikiriki”. U zgradi nije bilo pacijenata niti je iko povrijeđen.

U potpisanom uvodniku, izdavač David B. Bonfield je to nazvao “neumjesnim, nepromišljenim naslovom koji okrutno baca svjetlo na mentalne bolesti. Štaviše, netačan je.”

Bonfield je zapazio da su čitaoci ovog dnevnika, čiji je dnevni tiraž 47.526 primjeraka, preplavili protestima redakciju i pisali pisma uredniku.

“Ove su se novine uvijek ponosile što su stajale na strani slabijeg a ne jačeg – to je stil koji im je donio i Pulicerovu nagradu, u okršaju koji se bavio političkom korupcijom u New Jersey”, pisao je Bonfield.

On je rekao da će novine sve učiniti da se “stanje ne samo popravi nego da u budućnosti budemo zastupnici interesa ove grupe ljudi”.

Autor naslova Tony Persichili već se narednog dana izvinio u novinama. Uvodničar i izdavač su izjavili da je naslov netačan i neprimjeren, i preuzeli su punu odgovornost.

Ali, Nacionalna alijansa za mentalno zdravlje reagovala je saopštenjem u kojem kaže da Persichilijevo izvinjenje nije dovoljno, što je

U izvinjenju izdavač kaže da je shvatio kako neumjesni jezik može pobuditi brzu reakciju onih kojih se vrijeđanje direktno tiče, kao i organizacija koje se bave zaštitom osoba sa posebnim potrebama. S druge strane, reakcija izdavača potvrđuje da medijske organizacije shvataju šta znači pritisak javnog mnjenja i iz ovog slučaja uče lekciju o odgovornosti.

◀ Izvlačenje pouka iz ovog incidenta može biti od koristi za sve strane. Može uticati na medije da sa većom odgovornošću prilaze pitanjima raznolikosti i različitosti, a slika koju formira javno mnjenje biće korektnija.

◀ Nevladine organizacije mogu igrati važnu ulogu u kontroli procesa neumjesnog praćenja događaja u medijima, vršeći pritisak na medije i ohrabrujući javno mnjenje da obraća više pažnje na takve incidente. To moraju imati na umu novinari, urednici i svi drugi koji javnosti predlažu zbivanja.

prenio list "Philadelphia Inquirer". Grupa poručuje da je ovakav naslov jedan od najgorih oblika institucionalnog širenja predrasuda i diskriminacije u novijoj istoriji, i pozvala je na akciju.

The Associated Press, Trenton, Njujork, 23. jul 2002.

7. Izvještavanje o društveno marginaliziranim grupama

Izvjestavanje o društveno marginaliziranim grupama

U komunističkim društvima društveno marginalizirani pripadali su grupi ovisnika o drogi, zatvorenicima, beskućnicima i nezaposlenima, pa se na njih gledalo kao da ne postoje ili kao na neprijatelje države. Rezultat toga je i manje interesovanje medija jer se na ove ljude gledalo kao da nisu bitni. U protivnom, da su se mediji bavili ovim pitanjima, to bi značilo da se takvoj temi daju nezaslužena pažnja i simpatije.

No mnogima je bilo jasno da ovakav odnos ne koristi humanom društvu. Svako društvo koje je vjerovalo da je imuno na socijalne devijacije svojstvene kapitalizmu otkriće da zatvaranje očiju ne čini da problem nestane. Upravo je obrnuto, zatvaranje očiju čini cijelu stvar mnogo komplikovanijom.

Evo nekih savjeta o tome kako bi se moglo unaprijediti medijsko tretiranje društveno marginaliziranih grupa:

★ Prepoznajte koje marginalizirane grupe su naročito prisutne u vašem gradu ili regiji. Ima li problema sa zapošljavanjem, recimo, ako se fabrika u susjedstvu zatvara? Koliki je broj beskućnika i da li je njihovo društveno stanje posljedica konflikta i uništavanja imovine ili je riječ o drugim razlozima? Kakva je situacija sa ratnim veteranima iz regionalnih sukoba? Ovisnici o drogi? Onda se upitajte i, na primjer, je li vaš medij pratio ove teme, kada se to desilo, procijenite materijal, ako takav uopšte postoji u vašim novinama, na TV-u ili radiju, i razmislite o propustima.

★ Obezbijedite intervju od nezaposlenih, narkomana, učesnika rata i drugih o kojima malo pišete. Članovi obespravljenih grupa se obično pojavljuju u medijima kada je u pitanju kriminal – čak i nepozvani ili neintervjuirani. U većini slučajeva oni koji primjenjuju zakon jednostrano se pojavljuju u medijima i vrlo je teško suprotstaviti se i njima i drugim ekspertima. Postoji opasnost da novinari ovaj jednosmjerni pristup informaciji samo prosljeđuju svojoj publici.

★ Kontaktirajte s nevladinim organizacijama čija je misija da pomognu nezaposlenima, ovisnicima o drogi, beskućnicima i drugim članovima društva koji se osjećaju zapostavljenim. Učinite sve da ovi ljudi budu izvori informacija na koje se u budućnosti možete osloniti. Ohrabrite ih da vas zovu kad imaju ideju za priču. Pitajte ih čime se bave i što je njima od vitalne važnosti. Provedite neko vrijeme u prostoru gdje žive oni koje imate namjeru da bolje predstavite u medijima.

★ Kada intervjuirate nekoga ko je nezaposlen ili je ovisan o drogi, ne ograničavajte pitanja samo na tu temu. Pokušajte shvatiti više o njihovom životu, te šta ih posebno zanima. Pitajte o njihovim interesima, hobijima, ostalim članovima porodice, ljubimcima – bilo šta što vas može više približiti toj osobi ili grupi kako ih ne biste samo po-

smatrali u svjetlu drugorazrednosti. Potrudite se da pokažete kako oni pripadaju široj društvenoj slici, gdje im je i mjesto, a ne samo obespravljennoj grupi.

★ Socijalne probleme dovedite u vezu. Ako je problem droge skorašnji i uzbuđujući, istražite faktore koji su do toga doveli. Ekonomski kolaps u društvu? Veća dostupnost droga? Ako je nezaposlenost u porastu, istražite zašto je to tako. Da li se lokalne fabrike zatvaraju? Da li je u pitanju pad izvozne moći? Ako pišete o kriminalcima koji svoja kriminalna djela ponavljaju, saznajte u kojoj su mjeri bili u mogućnosti da nađu pristojan posao. To će pomoći čitaocima da imaju potpuniju sliku.

★ Opišite lik jednog od članova ove grupe, nekog ko je postigao nešto što je bilo teško uraditi. Da li znate za slučaj da je neko od njih uspješno promijenio profesiju? Da li poznajete nekog ko se izliječio od narkomanije i ko je osnovao organizaciju koja može pomoći drugima? Da li je bivši zatvorenik postao umjetnik?

★ Mada je bitno da provedete neko vrijeme sa članovima bilo koje od ovih grupa, ne treba sve što je rečeno uzimati zdravo za gotovo. Svakako ćete od svojih sagovornika čuti veliki broj tužnih i kontroverznih priča, ali ako niste provjerili svaku od njih, treba naglasiti da je to što se pojavljuje u tekstu isključivo ono što ste dobili od intervjuiiranoga. Na primjer, ako vam ovisnik o drogi kaže da ubrizgava samo jednom dnevno drogu, onda u vašem članku treba da stoji da on ili ona kaže da to radi samo jednom dnevno, jer kako ćete znati da vaš sagovornik ne laže. Ako nezaposlena osoba veli da je bila odbijena na oglasu 10 puta, vi morate staviti čitaocu do znanja da ne navodite svoje tvrdnje nego da ta osoba tvrdi kako je 10 puta bila odbijena da radi neki posao.

Slučajevi za razmatranje

Ovaj članak se bavi važnim pitanjem, ali mu nedostaju detalji. Jasno je da ratni veterani prolaze kroz teškoće, ali malo saznajemo o tome šta su njihovi problemi.

7. a) Ratni veterani u nepodnošljivom stanju: jedno samoubistvo dnevno

◀ Odličan naslov, jer podatak privlači pažnju.

Poslednji koji se ubio je Faik Delalić, predsjednik tuzlanskih demobilisanih veterana.

◀ Koji je ukupan broj veterana? Bilo bi dobro to znati.

Jedan ili dva bivša borca u Federaciji počinu samoubistvo svaki dan.

Podatak dolazi iz razmjene informacija među kantonalnim ograncima ratnih veterana, kaže Nijaz Hodžić, predsjednik ove organizacije sa sjedištem u Tuzli.

Zbunjujuće. U članku se kaže da je čovjek koji je počinio samoubistvo predsjednik tuzlanske grupe. Da li je ovo novi predsjednik te grupe koji je naslijedio Delalića?

Posljednji je digao ruku na sebe Faik Delalić, čije ime Hodžić izgovara s poštovanjem a članovi tuzlanske organizacije su ga zvali "TATA".

◀ Kada je on počinio samoubistvo?

Nakon što se vratio sa jednog sudskog postupka gdje je njegov borac optužen kako je silom izbacivao stanare iz njihovih domova, napisao je oproštajno pismo u kome kaže: "Oprostite mi, ali ja ovo podnijeti više ne mogu" – te je nakon toga uzeo sebi život.

◀ Kako je izvršio samoubistvo? Ima li još nekih informacija o ovom slučaju? Da li je bolovao od depresije? Kakva je bila njegova lična situacija? Koje je gubitke imao u užoj porodici?

Demobilisani veterani ne traže ništa drugo od vlasti i naroda BiH nego da dobiju mjesto u društvu koje im pripada, poruka je sa specijalne konferencije za štampu koju je za "Oslobođenje" održala Organizacija demobilisanih veterana 1992-1995.

◀ Kada je održana konferencija za štampu? Juče? Prošle sedmice? I gdje? Ko je bio prisutan?

Njen predsjednik Mehmed Fočić kaže da je Stranka za demokratsku akciju izgubila vlast jer je propustila da nametne zakon koji bi veteranima obezbijedio osnovna prava. "Naše se pitalo na izborima", veli Fočić. "Puni sebe, to oni na vlasti nisu shvatili."

Koje su njihove potrebe? A zahtjevi? U kakvoj su oni trenutno poziciji? Dobro bi bilo znati koji detalj više, intervjuirati jednog ili dva borca, pitati ih kako žive, šta rade. Takođe bi bilo poželjno da je Fočićeva tvrdnja provjerena. Koliko su stvarno veterani – to može reći neki izborni posmatrač ili ekspert – doprinijeli padu SDA?

Šta kažu drugi ljudi o zahtjevima veterana? ►

Veterani su posebno pogođeni Zakonom o ratnim invalidima i djeci ranjenih i mrtvih zato što, prema Fočiću, on negira žrtve.

Organizacija veterana krivi autora zakona, ministricu za njihova pitanja u vladi Federacije BiH Suadu Hadžović, i poziva na njen opoziv "jer je arogantna i nesposobna".

Ovo upozorava Savez za promjene, baš kao što je upozoravalo i SDA, da drugi put porazmisle o veteranima, jer je neupitno misliti samo na svoje interese. Tako se ne ostaje dugo na vlasti. Veterani koriste ovu priliku da zažele ostalim građanima, a naročito braniocima BiH, sretan Dan državnosti.

◀ Šta taj zakon kaže? Kako negira ratne zasluge? Kako bi veterani željeli da taj zakon izgleda? I koliko je invalida?

◀ Da li ima onih koji se ne slažu sa njihovim zahtjevima jer smatraju da su nerazumni?

Oslobođenje, Sarajevo,
25. novembar 2001.

Ovaj članak sa naklonošću govori o ovisnicima o drogama koji se liječe jer ih slika kao ljude koji svim silama pokušavaju da prevaziđu probleme koji ih muče. Novinar je uložio dosta napora da intervjuira nekolicinu i prenese njihova shvatanja kako bi se bolest lakše prevazišla. Međutim, ovaj tekst ostavlja mnoga pitanja otvorena, i pomalo naivno prilazi pitanjima kako se ulazi u svijet droge i kako se taj proces razvija. Bilo bi korisnije kad bismo saznali šta proces liječenja tačno podrazumjeva. Da li psiholozi, doktori, i staratelji posmatraju ljude u izolaciji? Ili su samo u pitanju ovisnici kao pacijenti? Iz ove priče to ne možemo saznati.

7. b) **Za neke ljude su komune za narkomane ostrvo spasa**

Ljudi ovdje dolaze dobrovoljno. Štaviše, da bi ostali ovdje, oni se moraju potpisom odreći kafe, koka-kole, alkohola, cigareta i novca. Nije dozvoljeno čitati novine, gledati TV ili slušati radio. U stvari, dozvoljeno je gledati TV jednom mjesečno.

Najmlađi član ove komune ima 16 godina, a najstariji 30. Njegovo ime je Biser i on je glavni. Došao je ovdje prije dvije godine, tu je skoro od početka rada kuće. Najnoviji pacijent je došao juče, a čini se da je najugroženiji jedan visoki momak koji stalno ima metlu u rukama. Nešto prije 10 dana ovdje su ga doveli roditelji i jedva je hodao. Još dok je ležao, dva puta se gušio ne uspevajući kontrolisati jezik i disanje i sada je pod dopunskom prismotrom, kao da je beba. Niko ga ne pita za zdravlje, jer je sve tako očito. Međutim, oporavlja se, to se vidi.

To što okupljene u ovoj maloj komuni drži zajedno jeste ovisnost o drogi. Svi su počeli nehajno, misleći da je to samo epizoda. Svi su mislili da drogu mogu odbaciti kad zažele. Potrebno je, međim, samo dva mjeseca da se ta navika podvuče pod kožu.

Prije nekoliko godina roditelji ove djece su bili dobrostojeći. Sada su siromašni. Sva ušteđevina, imetak, namještaj – sve je nestalo. Štaviše, svi su u dugu. Potrošili su novaca i vremena posjećujući dobre doktore, ali uzalud. Ovo je zadnja igra protiv smrti.

◀ Malo zbunjujuće. Ima li tu TV-a ili ne? Ko kontrolira pristup TV-u?

Koliko je ukupno ljudi ovdje? Da li je novinar razgovarao sa svima? Ako ne, onda je lako zaključiti da su svi krenuli u ovu avanturu slučajno, da su svi mislili da je lako odustatu nakon dva mjeseca... Riječ "svi" trebala bi biti korištena kada novinar ima utisak da može uopštavati i da se nešto može svesti pod jedan imenitelj. U drugim prilikama mnogo je prikladnije koristiti riječi "mnogi" ili "većina".

Ponovno, da li je zaista istina da su sve porodice bile dobrostojeće a da su sada svi siromašni, u gubicima i bez igdje ičega? Da li su sve porodice mogle priuštiti posjetu najboljim doktorima? Izgleda pretjerano. Vjerovatno novinar misli da o tim porodicama zna više nego što je to moguće.

Prije dvije godine Vladimir Kaćakliev je organizovao prvu komunu ovisnika o drogi u Belmekenu, na planinskom vrhu Rile, da bi sačuvao sina. Koristio je isključivo svoj novac. Misli da ga nije trošio uzalud, i sada pomaže drugoj djeci. Ima još dvije ovakve komune u zemlji. Hljeb je najveća poslastica u ovim izolovanim mjestima jer se pravi ručno, na starinski način.

Sada je 6.30 ujutro i "djeca" iz komune se bude. Oni koji su odgovorni za kuhanje ustaju sat ranije da pripreme doručak. Dan počinje fizičkim vježbama, brzim tuširanjem, i onda slijedi rad. Ručak je u 1.15. Onda rad ponovno do 7. Večera je u 8.30 i oko 11 se odlazi u krevet. Šest dana u sedmici, četiri sedmice u mjesecu. Pola nedjelje pripada fudbalu, bildanju mišica i knjigama.

I svi znaju da moraju ostati ovdje najmanje godinu ili dvije ako žele uspjeh. Oni koji su mislili da to može brže povratnici su i pripadaju armiji od 30.000 ovisnika koji ne mogu bez droge. Nije im dozvoljeno da se vraćaju u komunu, što je stari dogovor.

Ovi pacijenti znaju da je rad najbolji lijek i zato neki rade 10 sati dnevno.

V.H. ima 24 godine i dolazi iz Sofije. Počeo je s drogom prije tri godine. U komuni je oko osam mjeseci i osjeća se odlično. Međutim, nije siguran da neće opet napraviti istu grešku. Zato produžava boravak i brine o 40 zečeva sa Novog Zelanda. Većinu vremena provodi sa zečevima, hraneći ih i čisteći, čak asistiraajući kod poroda. Ove vještine je naučio iz knjiga, i naručuje nove i nove da bi više saznao o uzgoju zečeva.

Dobromir je takođe iz Sofije. Već je 14 mjeseci u komuni. Radi kao kuhar i pekar: "Čak i ako ne nastavim sa ovom profesijom, jednom kad odavde odem ono što sam naučio ostaće zauvijek", kaže filozofski.

Zlatko, kome je 18 godina, počeo je sa drogom sa 11. Heroin je uzeo u trinaestoj. Najviše je vremena na bildanju. Zovu ga Roki. Kada je došao ovdje, bio je kao kostur. Za sedam mjeseci ugojio se 18 kilograma.

Ovdje bi bilo dobro bolje opisati kako je ideja o izolaciji nastala. Kako je Kaćakliev razvio plan? Da li je imao prethodno iskustvo? Da li se konsultovao sa doktorima, psiholozima i drugim ekspertima? Koliko ga je to sve koštalo? Koliki je godišnji budžet? Koliko je komuna udaljena od drugih mjesta u okolini? Kako izgleda? Koliko ima zgrada i da li su građene na tom mjestu za ovu namjenu ili su i prije postojale? Koliko ima ukupno stanovnika u ovom i drugim objektima za smještaj? Kako se mjeri uspješnost? Koliko ih je napustilo komunu i da li su oni "ozdravili"? Ključna pitanja, bez odgovora!

Ovo je dobar primjer opisa dnevnog rasporeda. Jedino nedostaje riječi o tome šta ovi mladi ljudi rade, kojom djelatnošću se bave?

Na šta se odnosi broj od 30.000, na broj ovisnika u zemlji? Prema kom izvoru? Da li je to službeni ili neslužbeni podatak? Zašto ovisnici moraju ostati u komuni godinu ili dvije, ili čak više? Koje je objašnjenje za to da nije dozvoljen povratak ranim bjeguncima?

Da li je rad jedina terapija? Da li postoje grupni sastanci? Da li je komuna znatno udaljena od drugih mjesta, te oni nemaju mogućnost da unesu drogu na "mala vrata"?

Važno je da je novinar konkretizirao priču sa V.H.-om. Ali pitanja i dalje ostaju bez odgovora. Kakvo je porijeklo V.H.-a? Da li je obrazovan? Zašto i kako je počeo uživati drogu? Kako je shvatio da mu treba pomoć? Da li ima iskustvo u podizanju i uzgajanju životinja? Kako izgleda? Da li plaća boravak ovdje?

Opet, korisno bi bilo dati više informacija o Dobromirovom i Zlatkovom porijeklu. Ko su oni? Kako su počeli sa drogom? Kako su saznali za komunu? Postoji li lista čekanja za komunu ili svako može doći kad hoće?

Pacijenti komune proizvode za sebe. Zečevi, kokoške, nekoliko svinja i krava koja se skoro ote- lila žive na farmi. Tu je i koza, poklon jednog od roditelja. Ove zime lopovi su im ukrali svinju. “Mi smo je mjesecima pazili i čuvali, a oni dođu i ubi- ju je tek tako”, žale se djeca.

Ali ima i divnih ljudi okolo, tvrde djeca. Neki su došli i poklonili im namještaj i drugo. Djeca či- ne sve da im život ovdje bude ugodniji. Toliko su ponosni na kupatilo koje su sami uredili. Raspo- red je napravljen oko korištenja nove-novcate ma- šine za pranje veša koja je poklon od Vladimira Kaćaklieva, čovjeka koji finansira ovo malo utoči- šte.

Sloboda govora je princip komune. Djeca na tome insistiraju i govore slobodno o svojim isku- stvima, ne štedeći se ni jednog detalja more kroz koju su prošli prije nego što su se obreli ovdje. Bi- će lakše da se oproste od tog prošlog života ako o njemu pričaju.

Za vrijeme šestomjesečnog tretmana roditelji- ma nije dozvoljen dolazak. Poslije toga mogu do-ći jednom svaka tri mjeseca. I roditelji su vrlo uporni u tome, dolaze opet i opet, svaki put se na- dajući da će ovog puta moći da povedu svoje dije- te sa sobom, i to zauvijek.

◀ Izjava o svinji je kontradiktorna. Da li je svinja ukradena ili je ubijena? Ako je ukradena, zašto se tvrdi da je ubije- na?

◀ Opet, postoje li organizovane grupe koje vode ove raz- govore i da li tim grupama predsjedava neko stručan? Ili novinar samo pominje neformalne razgovore “ukućana”?

◀ Koje je objašnjenje za to da se roditeljima ne dozvoljava posjeta u toku prvih šest mjeseci, ili da se dozvoljava po- sjeta svaka tri mjeseca? Ko je propisao pravila?

Standart Daily, Sofija, 30. avgust 2002.

8. Izjveštavanje o starim osobama i penzionerima

Izještavanje o starim osobama i penzionerima

U postkomunističkom društvu stari ljudi su se našli u nezavidnom položaju. Nekada su im penzije obezbjeđivale solidan život, a sada moraju tražiti nove izvore prihoda da bi preživjeli. Inflacija je mnoge dovela do prosjačkog štapa.

Mada su njihovi problemi poznati, novinari baš ne mare za to. Kada se stare osobe pojave u medijima, slika je poznata: skoro uvijek je u pitanju bakica sa iskrzanim šalom oko vrata, sa žalopojkom o tome kako je nekada sve bilo drugačije. Rijetko ćete vidjeti drugačiju situaciju, da je ovaj dio populacije vitalan, spreman da se bori za svoja prava ili nešto slično.

Neki savjeti novinarima:

★ Jesu li neke organizacije u vašem gradu uključene u pomaganje starima? Razgovarajte sa njima. Posjetite mjesta gdje se stare osobe okupljaju. Pitajte ih šta ih tišti. Samo vam se čini da znate sve o njima. Provedite malo više vremena sa starima, dajte im više prostora i bićete bogatiji za još jedno iskustvo.

★ Finansije su, naravno, bitne, ali to nije sve. Šta je sa zdravstvom, na primjer? Koje su bolesti najčešće i gdje se liječe? Kakav je tretman starih lica na klinikama i u bolnicama? Da li siromaštvo utiče na to kako se oni hrane?

★ Odnos starih, djece i unučadi dramatično se promijenio u posljednjih deset godina. Mladi su krenuli trbuhom za kruhom po svijetu, ostavljajući roditelje. U nekim slučajevima porodice su razbijene ratom ili se muče zbog teških godina koje su ostavile tragove u povećanoj invalidnosti. Pišite o tome. Kako se takve promjene odražavaju na ovu populaciju?

★ Provedite dan sa starim licima koja su primorana da prose i pišite o tome. Kako drugi ljudi reaguju na to? Kako se osjećaju stare osobe? Koliko novaca sakupe dnevno? Kako i gdje ga troše? Kako izaberu mjesto gdje prose?

★ Učinite to isto sa starijom ili starijom osobom na ulici koji prodaju čokolade, parfeme, cigarete... Kakva im je računica? Odakle se snabdijevaju robom? Koliko to plaćaju i koliko zarađuju? Šta kažu vlasti?

★ Napravite profil starih osoba koje su se našle u novim okolnostima. Postoji li, recimo, glumac koji je u starosti nastavio svoj posao uprkos godinama? Šta je sa advokati, doktorima i drugima? Potražite stare sa neobičnim hobiem ili one koji se bave sportom i nekom drugom aktivnošću. Da li im te navike pomažu da lakše žive u starosti?

✱ Napišite članak koji bi tematski bio vezan za problem odbacivanja starih iz radnog procesa. Ovaj je problem veoma aktuelan na Zapadu i tiče se starih u raznim aspektima. Može li se praviti paralela kada je u pitanju vaša regija ili šire? Ako stare osobe još rade, da li su diskriminisanе zbog godina?

Slučaj za razmatranje

Ovaj kratki članak je primjer za to kako mediji šire predrasude protiv starih a da njima samima ne daju mogućnosti da govore. Prijedlog o kojem govori članak predstavlja otvoreni napor da se stvori antagonizam prema ljudima starijim od 60 godina, jer se tvrdi da oni nisu u stanju da razmišljaju pravilno o crnogorskoj budućnosti. Ovakva informacija ne bi ni u kom slučaju smjela biti objavljivana bez kontakta i intervjua sa predstavnikom penzionera, kako bi se i njima dalo pravo kao i svakome drugom da daju svoje mišljenje o glasanju.

8. a) Dva čoveka – jedan glas

Poslanici Liberanlnog saveza Vesna Perović i Labud Šljukić predložili su da stariji od 60 godina na referendumu o državnom statusu Crne Gore imaju “polu glasa”. Liberali smatraju da o budućnosti ne mogu “jednakom snagom” odlučivati dvadesetogodišnjaci i njihove babe i dede, pa predlažu da oni koji su prevalili šestu deceniju imaju pola glasa, tako da bi dva čoveka zajedno činila jedan glas. Navodno, sistem glasanja mogao bi se sprovesti bez problema uvođenjem glasačkih listića različite boje. O inicijativi crnogorskih liberala može se dvojako suditi – ukoliko je iko shvati kao ozbiljan politički predlog i legitimno oružje u odbrani crnogorske samostalnosti, onda je za Srbiju, u kojoj je demokratija još u pelenama, bolje da se “drugo oko” što pre otcepi. A i Crnogorcima bi bilo bolje da se otcepe sami od sebe, dok ih sve ne zahvati virus.

Ukoliko se pribegne “lakšem” tretmanu i naglašenom liberalizam posmatra kao novogodišnja čestitka trećepozivcima, može se reći da inicijativa deluje nedovršeno. Zašto su izjednačeni oni koji imaju 60 godina sa osamdesetogodišnjacima? Vekovno iskustvo garantuje da ovi prvi žive znatno duže od onih drugih, osim u retkim slučajevima, pa bi valjalo da stariji od 70 godina dobiju četvrt glasa, stariji od 80 petinu a stogodišnjacima je dovoljna desetina. Njima bi, iz pijeteta, odmah valjalo pripremiti crne listiće, a najbolje bi bilo da

Koji je osnov za davanje većih prava dvadesetogodišnjacima? Da li samo to što je život pred njima? Da li to znači da veća prava treba dati njima nego onima od 40 godina? Šta sa onima od 50? Da li oni koji prave predloge zakona misle da oni sa 80 ne bi trebali imati nikakva prava?

unapred bude zaokružen i odgovor, onaj liberalima drag. Ne bi bilo loše da neke etničke grupe kojima je Jugoslavija pribežište dobiju unapred popunjene listiće, a zarad sigurnosti i uspešnog referenduma glas im, skladno boji kože, valja iscepka-
ti.

Ono što pretekne od njih i starijih valja, proporcionalno, dodeliti maloletnicima. Oni, po statistici, u proseku žive duže nego stariji, pa bi tu pogodnost valjalo iskoristiti. Bebama bi, zbog pravde, trebalo omogućiti bar dva glasa, jer će po logici prirode, oni najduže uživati u samostalnoj Crnoj Gori... Mogućnosti su neiscrpne, metodi mogu varirati od vrlo liberalnih do krajnje radikalnih koji podrazumevaju i eliminaciju svih – posebno starijih, obojenih i, što da ne, hendikepiranih i bolesnih – kojima samostalnost nije na srcu.

A onima koje trebljenje izdrže valja dati gumene kuglice za glasanje. Provereno efikasno krče put do demokratije u kojoj su svi jednaki osim onih koji su jednakiji od drugih.

Danas/Beta, Beograd, 20. decembar 2000.

9. Izvještavanje o izbjeglicama i raseljenim licima

Izvještavanje o izbjeglicama i raseljenim licima

Ratovi u Jugoistočnoj Evropi su u prošloj deceniji usloveli talase izbjeglica. Neke od njih su samo prešle granice i žive u susjednim zemljama, druge se kreću unutar svojih zemalja ali su beskućnici i nemaju svojih života. Nekima je pošlo za rukom da sačuvaju porodice, a mnogi su izgubili roditelje, ili supružnike, ili djecu, u vojnim napadima na civile, ili zbog bolesti, ili manje traumatičnog iskustva – preseljenja.

Neumitno, ova unutrašnja emigracija dovela je do poražavajućeg socijalnog, ekonomskog stanja i političkih pritisaka u regiji gdje su se izbjeglice skrasile. U mnogim mjestima starosjedioci nisu sa dobrodošlicom dočekali imigrante. Političari nekad koriste ova podvajanja za vlastitu korist.

Naravno da novinari mogu pomoći da ova tragedija bude ublažena. Evo nekih savjeta:

★ Procijenite kako medij za koji radite prilazi ovom problemu i kakvi su propusti. Da li se izbjeglice pominju jedino kada je u pitanju kriminal? Promovišite materijal koji prati njihove napore da se snađu i unaprijede svoje živote. Da li ste pisali članak u kome se političari i lokalni lideri žale na izbjeglice, a da niste dali šansu i drugoj strani?

★ Većina novinskog materijala vezana za izbjeglice odnosi se na kriminal. Tačno je da pitanje kriminala kod izbjeglica postoji, ali u kontekstu. Šta je sa nezaposlenošću? Sa traumama? Koliko djece izbjeglice moraju hraniti? Ovo ne znači da vas neko savjetuje da opravdate kriminal, ali objasnite elemente beznađa u kojem izbjeglice žive.

★ Provedite neko vrijeme u izbjegličkim kampovima i razgovarajte sa što više ljudi. Opišite kakvi su uslovi života. U kakvim kućama žive? Kakvu vodu piju? Da li djeca pohađaju školu? Kakva im je hrana na raspolaganju?

★ Kontaktirajte s NVO-ima, lokalnim ili međunarodnim, koji se njima bave. Šta rade da im pomognu? Koja su glavna pitanja koja ih muče? Provedite dan sa njima.

★ Pronađite uspješne izbjeglice. Kako su se zaposlili? Našli stan? Kako se hrane? Obrazuju djecu? Kako su to uspjeli i mogu li savjetom pomoći drugima?

★ Napišite članak o izbjeglici koji neštedimice pomaže druge. Da li je neko organizovao lokalnu školu? Ako jeste, provedite dan sa djecom i pišite o tome. Da li neko pomaže izbjeglicama da nađu posao? Da li im neko pomože da uspostave porodične veze koje su pokidane u haosu rata?

✱ Napišite priču o psihološkoj drami izbjeglica, o zdravstvu i reintegraciji. Pitajte doktore koliki broj ovih ljudi pati od posttraumatskih stresova i drugih psiho-emotivnih problema. Da li su neke bolesti raširene među njima i šta rade zvaničnici tim povodom?

Slučajevi za razmatranje

Ova priča je primjer za ksenofobično ponašanje jednog dijela britanske štampe prema izbjeglicama. Izbjeglicu koji zbog nepodnošljivih uslova kod kuće očajnički pokušava naći dom za sebe i porodicu ona opisuje kao razbojnika koji ne cijeni pomoć koja mu se pruža u Britaniji. Izuzimajući mišljenje predstavnika NVO-a, nema drugog suprotstavljenog mišljenja.

9. a) **Politika prema izbjeglicama obavijena velom dima – dakle, tako nam oni zahvaljuju: Pobunjenici u izbjegličkom kampu podmetnuli požar koji će nas koštati 35 miliona funti**

Iмали su luksuzan smještaj vrijedan 100 miliona funti i opet su ga spalili. U pobuni – u pokušaju da se probije čuvani krug – uništena su dva opremljena krila zdanja koje je otvoreno samo prije mjesec dana.

Od ovih 35 miliona funti mogla bi se otvoriti nova bolnica, ili platiti 1.400 mladih doktora, ili 1.500 policajaca, ili 2.400 bolničarki. A šta tek reći o našoj politici prema izbjeglicama?!!

Policija nije sigurna koliko se izbjeglica još nalazi u bježstvu. Dvanaest ih je uhapšeno a za 15 se traga. Ukrali su ključeve od izlaza. U pobuni su ranjene tri izbjeglice, dva policajca i jedan oficir Grupe 4. Policija, čuvari i vatrogasci nosili su se sa pobunom od 20 sati do zore kako bi uspostavili kontrolu u Yarl's Wood Centru u Claphamu, u opštini Beds.

Centar je primao 384 azilanta – većinu pred deportacijom.

U oštećenim prostorijama bilo je osam soba za religioznu molitvu, 10 odjeljenja za kompjutere, biblioteka sa knjigama na 40 jezika, sala za vježbanje, sport i rekreaciju. Izbjeglice su podmetnule vatru u izbjegličkom bloku i bacale petarde na obezbjeđenje. Policija je vrlo brzo pristigla – pozvano je oko 200 policajaca sa 20 vatrogasnih po-

U naslovu su oni koji traže azil portretisani kao nezahvalni ljudi koji zaslužuju ono što im se dešava. U podnaslovu se ta netrpeljivost produbljuje.

Prve rečenice nastavljaju potencirati nezahvalnost prema domaćinu, Britancima koji obezbjeđuju luksuz u ovoj zgradi.

Novinar bi morao objasniti ko je procijenio troškove? Ovakve kalkulacije su izvanredan način da se britansko javno mnjenje još jednom razjari na izbjeglice, kriveći njih što u britanskom društvu postoji manjak doktora i bolničarki.

S obzirom na to da oni čekaju na deportaciju, nije baš jasno zašto bi morali osjećati toliku zahvalnost prema Britaniji. Malo više podataka o njima ne bi škodilo. Čini se da autor ovog teksta uopšte ne pokazuje namjeru da utvrdi šta je bio povod za pobunu, razlog i cilj, u kakvim su uslovima oni živjeli itd.

stava. Stražar je ranjen jer je skočio sa prvog sprata. Specijalne TV kamere su slupane da ne bi bilo snimaka. Četiri bolničarke su, navodno, stavljene iza brave dok je gorjelo. Požar je podmetnut u krilima "Charlie" i "Delta". Oba krila su izgorjela. Pobunjenike je policija izgurala vani. Druga dva krila "Alpha" i "Brave" – koja razdvaja put – evakuisana su. Lokalnom stanovništvu je savjetovano da se barikadira u kućama.

Komandir vatrogasne brigade Clive Walsh objelodanio je da je Ministarstvo unutrašnjih poslova dugo ignoriralo zahtjev za ugradnju boljeg protivpožarnog sistema. Misli se da je pobuna započela kada su 55-godišnjoj ženi stavljene lisice dok je čekala na odlazak u bolnicu.

Mike Gilmour, iz Kampanje za zaustavljanje arbitrarnog zadržavanja, kaže: "Najavljivali su ovi jadni ljudi da im je voda došla do grla."

Grupa 4 poriče da su ženi bile stavljene lisice. Izbjeglice su juče poslate u druge centre.

◀ Zar ovo nije dobar primjer kako se odnosilo prema ljudima u Centru? Više detalja bilo bi korisnije.

The Sun, London, 16. februar 2002.

Ovaj članak bavi se portretom jedne porodice koja se nosi sa tragedijom izbjeglištva prouzrokovnog napuštanjem zemlje i kuće. Tekst je sveobuhvatan i zahtjevan, uspjeva zaći i u globalnu, socijalnu strukturu problema i dilema jedne porodice. On nudi šansu da se na alternativan način dublje priđe problemu optuživanja izbjeglica – što se često dešava i u zapadnom i u istočnom medijskom prostoru. U ovom tekstu nema demonizacije Srba, koja je takođe često prisutna u medijima.

9. b) **Albanska izbjeglička porodica strahuje na ivici pakla: oni koji su evakuisani nalaze se u dilemi između toga da le da započnu novi život ili da se vrate starom dok čekaju na odluku da se vrate svojim kućama**

Dok su desetine hiljada etničkih Albanaca nava-ljivale nazad za Kosovo prošle sedmice, Besnik Vlashi je tražio malo prostora za sebe i svoju po-rodicu u prepunom dvoetažnom stanu u San Francisku, tamnom kao i njegova budućnost.

Besnik i ostatak porodice prebačeni su u USA u nekoliko posljednjih sedmica, među 7.600 drugih Kosovara koji ovdje pokušavaju za-početi život: naći dom, naučiti jezik, dobiti po-sao.

Mada je Mirovni sporazum otvorio vrata povratku, on je još više produbio dileme ove i drugih porodica. Sve je tako komplicirano i kon-fuzno, treba živjeti novi život a sjećanja što više potiskivati. "U početku smo bili okupirani utvr-đivanjem toga gdje smo i šta se zbiva oko nas", kaže Besnik. "Sada su počela da naviru sjeća-nja."

Neizvjesnost neće tako lako nestati. Agenci-je i UN traže rješenje i prevrću po papirima ne bi li se izborili sa kosovskim problemom, jer treba vidjeti šta se može uraditi sa 88.000 izbjeglica prebačenih u 29 zemalja.

Problem se još više komplikuje jer bi hiljade novih izbjeglica sa Kosova htjele na isti put ka

◀ Redovi kao što su ovi personaliziraju priču dajući mo-gućnost da se iskažu frustracije, osjećanja i brige. Mnoge druge priče o izbjeglicama bave se kriminalom i socijal-nim problemima i one daju prostor samo vlastima i ljuti-tim domaćinima a ne izbjeglicama.

USA, pošto nikakav mir ne može izbrisati teška sjećanja na rat, ubijanje i silovanja.

Nekoliko zemalja, uključujući Veliku Britaniju i Njemačku, objavilo je da neće primati izbjeglice sa Kosova, jer je bombardovanje okončano.

Tako eksperti predviđaju da bi USA mogla ostati jedina zemlja za prihvata. Oko 5.000 izbjeglica sada čeka premještaj, tvrdi se u izvještaju vlade ove zemlje.

“Vodi se dnevna debata”, kaže Panos Moutzaris iz Washingtona, koji je glasnogovornik kancelarije Visoke komisije Ujedinjenih nacija za izbjeglice.

Grupe za podršku izbjeglicama vrše pritisak da vrata USA ostanu otvorena za njih, posebno za one sa teškim medicinskim problemima, jer se Kosovo ne može dalje nositi sa humanitarom i zdravstvenom katastrofom. Da i ne pominjemo traumatizovane i one koji su izgubili najbliže.

“Moramo dati šansu za goli opstanak izbjeglicama u trećim zemljama”, kaže Leonard Glickman, izvršni potpredsjednik društva Hebrew za pomoć emigrantima.

Jedno je sigurno. Izbjeglice kao što je porodica Vlasi, koje su izabrale bježati u USA da ne bi ostala u bijedi Kosova ili izbjegličkih logora u Makedoniji i Albaniji, nalaze se na dnu liste da problem riješe u trećim zemljama.

Prioritet su najugroženiji, bolesni, desetine hiljada raseljenih lica koja su se krila u bespućima Kosova i susjednih oblasti, svi bez hrane ili skloništa.

Sljedeće na listi su stotine hiljada onih koji su mjesecima živjeli u pretrpanim, nehigijenskim izbegličkim kampovima, mnogi od njih na samom Kosovu, pokrajini u Srbiji – dominantnoj republici u Jugoslaviji.

Porodica Vlasi se nema čemu nadati barem do sljedećeg proljeća ako se misle vraćati – prognoziraju UN i emigraciono osoblje.

Tehnički, izbjeglice se same mogu odlučivati na povratak. Proći će mjeseci dok vlada USA ne proglasi Kosovo sigurnim za povratak, a naj-

manji je problem tehnički – prebaciti ljude tamo.

Ako izbjeglice odluče da ostanu u USA, navodno će morati da plate 3.000 dolara po četvoročlanoj porodici za avionske karte. Uprkos cijeni, mnogi vjeruju da bi porodice radije platile i ostale ovdje.

Bolji su uslovi u USA. I kultura Kosovara podrazumijeva da se radi vani i šalje novac kući. Kažu da svaki četvrti Albanac radi vani.

“Zdrava pamet kaže da će po dobijanju bilo kakvog posla i omogućavanja školovanja za djecu sve više ljudi ostajati”, kaže Mark Franken, izvršni direktor za migraciju i izbjeglice katoličke Konferencije U.S.

Vlasi vjeruju da će se vratiti, ali su spremni na dugo čekanje. Međutim, frustracije rastu. Najgore je što se toliko osjećaju na teretu drugima, mada ih domaćini uvjeravaju u suprotno. Tako je u slučaju Bobbia and Stevena Blacka iz Calabasasa.

Problem je naročito bio kako naći smještaj za šestočlanu porodicu po cijeni od 1.000 dolara mjesečno. Toliko se ne daje na Kosovu za tako malo prostora.

“Osjećamo se kao teret, kaže Fatime Vlasi, majka, koja ima 47 godina, a tu su još kćerka Lumnie, 22, Ganimete, 21, i Fitore, 7. “Voljeli bismo imati vlastiti smještaj ovdje.”

Dodatni izvor brige je otac Hazir Vlasi, 47 godina, koji je još uvijek razdvojen od porodice koja čeka njegov dolazak iz Makedonije.

I, najzad, tu su i ružna sjećanja. Jedna je kćerka išla kroz snježna bespuća gotovo 15 sati da bi se spasla. Hazira Vlasija su prebili Srbi, kažu članovi porodice koji su inače izgubili kontakt sa mnogim bliskim prijateljima.

“Tuga nas ne napušta”, kaže Besnik.

Stručnjaci za izbjeglice očekuju da će se s vremenom pojaviti i psihološki problemi.

Za razliku od drugih izbjeglica koje su provele mjesec ili čak godine pripremajući se za nove situacije i prije nego što su došle u USA, kosovske izbjeglice su otrgnute iz domova i poslate u inostranstvo u roku od nekoliko sedmica.

◀ Članak bi bio bolji da znamo više o domaćinima. Zašto su se odlučili da prime Kosovare? Šta znaju o situaciji? Unutrašnje razmatranje izbjegličkog pitanja ovdje bi bilo i te kako važno.

Prevladavanje trauma je proces koji zahtjeva vrijeme, kažu stručnjaci.

“Razni će problemi nastati”, kaže Glikman, “i zavisi kako će se ko nositi sa tim.”

Los Angeles Times, Woodland Hills, 21. jun 1999.

◀ Ovakvo predstavljanje rađa simpatije za izbjeglice, i obrnuto. Ima mnogo primjera drugačijih priča punih animoziteta prema izbjeglicama, jer se razlozi za njihovo izmještanje ignoriraju.

10. Izvještavanje s obzirom na seksualne opredjeljenosti

Izvještavanje s obzirom na seksualne opredjeljenosti

Seksualne manjine u zemljama Jugoistočne Evrope postale su uočljivije posljednjih godina. One organizuju asocijacije, konferencije, parade kroz gradske centre, utičući na novinare da to uključe u svoje obzore – da pišu o netradicionalnim seksualnim opredjeljenjima: lezbijstvu, homoseksualnosti, biseksualnosti. Međutim, većina medija tretira osobe sa drugačijim seksualnim opredjeljenjem kao socijalno izopačene i smatra da one ne zaslužuju razumijevanje, saosjećanje ili bazična ljudska prava.

Nekoliko savjeta povodom ove teme:

★ Vodite računa o jeziku. Mnogi novinari koriste riječi “pederast” ili “pervert” kako bi opisali manjinsku grupu homoseksualaca. Svaki jezik ima posebnosti ali na engleskom su npr. “gay,” “lesbian,” i “bisexual” neutralni termini koji ne asociraju na ružno. Nađite slične riječi u svom jeziku.

★ Transvestiti i transeksualci se razlikuju. Transvestiti su ljudi koji se oblače u odjeću koju tradicionalno nosi suprotni pol. Transeksualci su ljudi čija tijela ne odgovaraju njihovom polnom identitetu; drugim riječima, anatomske muškarci koji sebe vide kao žene i anatomske žene koje sebe vide kao muškarce. Transeksualci mogu ili ne moraju da izaberu promjenu pola u skupom i bolnom operativnom zahvatu kako bi fizički promijenili svoj pol.

★ Ako pišete o seksualnim manjinama, veoma je važno da razgovarate sa nekim od njihovih pripadnika kako biste se pripremili za tekst. Homoseksualci, lezbijke i ostali drugačije seksualno opredeljeni imaju svoje nade, stremljenja, snove, strahove – kao i svi drugi. Imaju i porodice, nerijetko i karijere. Nemojte misliti da znate sve o njima.

★ Mnogi ljudi su vrlo radikalni prema ovoj manjinskoj grupi. Ako političari, sveštenici, vlast i drugi koriste ofanzivnu terminologiju i nastup prema njima, ne moraju i novinari. Ako je potrebno, parafrazirajte. Neka oni kažu šta misle o jeziku koji se protiv njih upotrebljava.

★ Ne biste smjeli bez dodatnog provjeravanja citirati doktore ili istraživače koji pronose tezu da ova manjinska grupa želi privući pažnju djece, te da prenosi HIV (ne)namjerno. Ako vam neko tvrdi da najmanje 50 odsto homoseksualaca zloupotrebljava dječake, pitajte ih za izvor informacije. Ovi eksperti zloupotrebljavaju mnoge ekspertize u ime netrpeljivosti prema seksualnim manjinama.

★ Mnoge priče o ovoj manjini fokusiraju se na kriminal, naročito počinjen nasilno prema manjini. A žrtva se smatra kriminalcem, jer i njih treba kriviti zato što su tako različiti u svemu. Zar nije očito da su kriminalci napadači a ne oni napadnuti? Novi-

nari to zanemaruju, prepuštaju vlastima i ekspertizi da imaju glavnu riječ ne provjeravajući opravdanost nekog od tih napada.

✱ Ovu manjinu nije lako intervjuirati jer se ona često krije od očiju javnosti. Najbolje je kontaktirati s grupama i NVO-ima koji ih predstavljaju. Od organizatora ovakvih razgovora treba saznati šta ih brine, i treba pitati kako možete proširiti taj kontakt. I druga razmišljanja su dobrodošla.

✱ Ne vjerujte stereotipima o homoseksualcima, lezbijkama i ostalim seksualnim manjinama. Mnogi će vam tvrditi kako je lako prepoznati “aktivnog” od “pasivnog” homoseksualca. Stvari u životu su mnogo komplikovanije. Takođe je netačna tvrdnja kako su homoseksualci umjetnički bogatiji od drugih ljudi, te da sve lezbijke mrze muškarce ili žele biti muško, ili da su muškarci koji se oblače kao žene automatski homoseksualci.

Slučajevi za razmatranje

Ovaj naslov tačno pokazuje kako se u pogrešnom svjetlu može prikazivati stvarnost, jer postoji pristrasnost u podsvijesti. Naslov u stvari krivi ženu za njenu smrt, za smrt njene majke i djece, jer nameće tezu da je njeno odbijanje prirodnog odnosa sa muškarcem vodilo u nasrtaj. Istina je da je za ubistvo kriv muškarac-nasilnik a ne drugačije seksualno raspoložena žena. Zar ne može bilo koja žena odbiti muškarca, bez straha da će biti ubijena. Naslov implicira, bez neposrednog ustanovljavanja, da je nesrećna okolnost to lezbijstvo, a ne odsustvo želje da žena uopšte ima seksualni odnos sa tim čovjekom.

10. a) **Lezbijkinio odbijanje odvelo u krvoproliće: žrtvine seksualne pustolovine**

Pijani ubica masakrirao četvoročlanu porodicu nakon seksualnog nasrtaja i pošto je bio nesretno odbijen od majke lezbijke, rečeno je juče u sudu.

Muškarac zaposlen na stovarištu metala David Morris željeznom je šipkom masakrirao razvedenu Mandy Power dok nije izdahnula, rečeno je pred porotom. Onda je to isto uradio sa njenim kćerima Katie, 10, i osmogodišnjom Emily, kao i s njenom invalidnom majkom Doris Dawson, 80, kako bi osigurao ubistvo bez svjedoka. Patrick Harrington, tužilac u Swansea kraljevskom sudu, rekao je da su napadi bili toliko žestoki da su žrtvama polupane lobanje i da je gospođa Power imala 38 pozleda. "Ovo nije obično ubistvo. Ovo je bio masakr", dodao je. "Na lobanjama se vide strašni tragovi groznog nasilja nad svakom od žrtava." "To se desilo i sa invalidnom bakom Doris Dawson, mada je ležala u krevetu." Gospodin Harrington je rekao da je Morris, koji ima 39 godina, čekao da se 34-godišnja gospođa Power vrati kući sa djecom nakon što je čuvala sestrinu djecu, juna 1999. Eksplodirao je "u nasilničkoj ljutnji" kada je ona odbila njegove nasrtaje, kaže advokat. Dalje je dodao da se Morris potom očistio u kupatilu prije nego što je podmet-

Novine tretiraju problem uz ovakav naslov, pojašnjavajući pri tome životnu stvarnost žene. Isticanjem "seks avantura" privlači se publika, pošto se ističe da je žena kažnjena zbog toga što se dobro provodila. Doduše, članak naglašava da je žena bila dobra majka, u stabilnoj vezi i da nije bila zainteresovana za dodatne "seksualne avanture".

Od novinara se očekivalo da u procesu traži mišljenje advokata i svjedoka, čak i ako su neki stavovi pristrasni. U ovom slučaju, međutim, postoji fina razlika između ubistva koje je uslijedilo nakon što je muškarac odbijen - kao što i prva rečenica u tekstu kaže - i naslova teksta koji implicira da je samo odbijanje muškarčeve ponude bilo razlog za ubistvo.

Ako je već seksualna orijentacija ubijene toliko bitna za početak, novinar propušta da pojasni kakvu tačno ulogu to igra u činu ubistva. U protivnom, čemu služi ovakav "pikantan", nezgrapn detalj?

"Invalid" je stara riječ koja se smatra uvredom jer upućuje na slabost i nemoć. Ipak, prihvatljivo je da se ovaj izraz koristi u kontekstu u kojem se govori o nekome ko stvarno ima fizičke prepreke da normalno funkcioniše.

nuo požare u kući Clydach, u regiji South Wales, kako bi zametnuo tragove.

Morris je takođe optužen zato što je unakazio tijelo g-đe Power koje je nađeno pored vatre kad su došli vatrogasci. Poroti je saopšteno da je gospođa Power bila započela vezu 'zastrašujućeg' intenziteta sa Alison Lewis, 32-godišnjom bivšom policajkom.

Moris nije bio glavni osumnječeni sve do marta 2001.

On je uporno lagao dok je bio ispitivan o svom alibiju u vrijeme ubistva, rečeno je. Ali vještaci su pronašli tragove boje zlatnog lančića gospođe Powers, koji odgovarao onom nađenom u Morisovoj kući. Gospodin Harrington je rekao da je Morris poricao da posjeduje ovaj lančić, ali je kratko prije procesa najavio da bi on mogao biti njegov. To je čula i porota, kao i podatak da se Morrisov povjeravao prijatelju kako ima odnos sa g-đom Powers i kako je je njegov lančić ostao u njenoj kući. Ubjedio je prijatelja da mu kupi novi. Morris, rodnom iz Swansea Valley, poriče ubistva. Očekuje se da će proces trajati 14 sedmica.

◀ Kada je u pitanju predrasuda, gotovo je očekivano da će u slučajevima ovakvih seksualnih orijentacija koje su nekonvencionalne policija fokusirati pažnju na lezbijski aspekt kao da je prirodno da su lezbijstvo i umorstvo povezani. Da je advokat detaljno ispitivao šta je osim čiste predrasude izazvalo povezivanje lezbijstva i ubistva – i novinar bi morao to da uvrsti u svoj tekst.

Metro, London, 23. april 2002.

Ova priča ima namjeru da predstavi ljude gej opredjeljenja u Albaniji na korektan način. Međutim, priča počiva na samo dva izvora – oba su homoseksualci. Bilo bi korisno da je ovom prilikom intervjuiran neko iz vlasti, psiholog i neko ko se bavi ovim pitanjem. Štaviše, članak se ne bavi lezbijstvom. Da li je ova grupa takođe van zakona? Da li ijedna žena pripada asocijaciji homoseksualaca?

10. b) Homoseksualci u Albaniji: Van zakona

TIRANA – Baškim Arapi popio je 17. avgusta 2002. otrov i samo nekoliko sati docnije umro u jednoj bolnici u Tirani, glavnom gradu Albanije. Kraj njegove postelje bio je jedino njegov partner sa kojim je Arapi bio u vezi 12 godina. Na sahrani se okupilo svega nekoliko ljudi. Nijedan član najbliže porodice niti rođak nije došao da oda poštu preminulom. Umro je napušten i prezren od većine albanskog društva. Samo zato što je bio predsjednik Udruženja homoseksualaca Albanije.

“Stanovništvo u Albaniji je izrazito antihomoseksualno. Poslednje ankete javnog mnjenja pokazuju da nas ogromna većina građana vidi kao bolesne ljude.

Ako se javno deklarišemo kao homoseksualci, ne možemo da dobijemo pristojan posao, odrekne nas se porodica. Samo Albanci znaju kako je teško kada te se odrekne cela porodica”, kaže Naser Almalek, sekretar Udruženja homoseksualaca. On je jedan od retkih članova te organizacije koji sme otvoreno i pod punim imenom da priča za medije.

Udruženje homoseksualaca pokušalo je da dostojno sahrani Arapija. “Pokušali smo da sami nešto priredimo. Organizovali smo bdenje u prijateljevoj kući, u skladu sa našom tradicijom. Prikupili smo nešto novca, uz pomoć prijatelja iz Italije, i organizovali sahranu”, kaže Almalek. Dok priča, opušteno stoji u baru “La Volja” u blizini centra Tirane. Ima oko 30 godina i arapskog je porekla. Zubar je i diplomirao je u Prištini, na Kosovu.

Njegova kosa je crna, sveže ofarbana. Ne plaši se da odmeri svakog muškarca u baru. Trg ispred bara je prepun mladića u koje zamišljeno gleda.

Ovo je potresan primjer tagedije koja se može desiti kad se na homoseksualnost gleda tako rigidno. Ali bilo bi korisno da tekst ima više detalja. Da li je Arapi bio sklon samoubistvu kao ideji dok je bio u depresiji? Je li ga je nešto posebno nagnalo na taj čin baš u tom momentu? Koja je vrsta otrova u pitanju? Ko ga je našao? Da li su on i partner živjeli zajedno? Kao predsjednik organizacije, da li je otvoreno govorio o svojoj homoseksualnosti? Da li su o njegovom seksualnom opredjeljenju znali njegovi roditelji? Takođe je netačno da ga je većina Albanaca napuštala samo iz tog razloga. Većina nije tačno znala ko je on.

◀ Kakvi su procenti? Koja su pitanja postavljena? Kada se sagovornik poziva na ankete i istraživanja, novinar treba da nastoji da konsultuje iste izvore, provjeri podatke i eventualno intervjuira autore anketa i istraživanja.

◀ Šta Almalek misli kad kaže da “samo Albanci znaju” šta to znači kad porodica digne ruke od tebe? Misli li da kod drugih naroda nije ni približno tako? Kakva je stvarna bila veza Almaleka sa porodicom. Da li su ga odbacili ili su prihvatili njegov seksualni izbor?

◀ Ako je Almalek otvoreno homoseksualac, da li se mogao baviti poslom zubara? Ko su mu bili pacijenti? Ako je to tačno, mogao je neko od pacijenata biti intervjuiran, da bi se formirala slika o tome šta oni misle.

Almalek ne želi da navede mesta gde se okupljaju homoseksualci u Tirani. Plaši se da će ugroziti njihovu bezbednost, jer se dešavalo da budu premlaćeni kada se otkrije na kojim lokacijama se okupljaju. Obično su to parkovi u koje homoseksualni parovi dolaze isključivo noću.

Almalek kaže da se homoseksualci u Tirani služe određenim šiframa kako bi se prepoznavali i dogovarali sastanke. Međutim, zbog bezbednosti ne želi da pokaže nijednu. "Porodice naših članova obično ne žele da znaju šta njihovi sinovi rade. Ako homoseksualci svoju seksualnost drže u tajnosti, iza zidova, uglavnom je sve u redu. Porodice ih se ne odriču. Međutim, čim neko javno kaže da je gej, porodica ga odbacuje. To je ogroman pritisak. Arapi nije mogao da ga izdrži. Zbog toga se i ubio", pojašnjava Almalek situaciju u kojoj se nalazi albanska gej populacija.

Ali, u nevladinim organizacijama koje se bave ljudskim pravima u Albaniji kažu da su albanski mladići često spremni da zloupotrebe Udruženje homoseksualaca kako bi iz zemlje pobjegli u inostranstvo.

Almalek potvrđuje da je bilo takvih problema. "Pre izvesnog vremena, trebalo je da prisustvujemo jednoj značajnoj manifestaciji gej udruženja u SAD. Troškovi putovanja i smeštaja bili su plaćeni, ali bilo je zaista teško dobiti američke vize. Razlog je bio jasan: naši članovi su mladi ljudi i postojala je velika verovatnoća da će neki od njih odlučiti da ostanu u Americi. Ovaj slučaj pokazuje da je kredibilitet naše organizacije umanjnjen među diplomatskim predstavnicima u Tirani", zaključuje on.

Sumnje koje stižu iz nevladinih organizacija najrečitije potvrđuje Arip Selimi, nekadašnji fudbaler kluba "Partizani" iz Tirane. Nije mogao da pronađe angažman u inostranstvu, a nije želeo da ostanu u Albaniji. Želja da ode u inostranstvo bila je glavni razlog da se učlani u Udruženje homoseksualaca. "Nisam imao izbora", kaže uz osmeh Selimi, dok opušteno sedi u jednom baru u Tirani. U Albaniji je na odmoru, a poseduje albanski pasoš i pasoš još jedne zemlje.

"Ako hoćete da napustite ovu zemlju, morate biti spremni na sve. I ja nisam bio jedini koji je

◀ Ponovno, da li je nešto specifično ubrzalo samoubistvo? Ili je to bio pritisak koji je Arapija godinama mučio?

◀ Ko su ovi drugi izvori i NVO? Zašto nema intervjua sa njima?

Kojim pasošem je on raspolagao? I da li je homoseksualac, ili se samo pretvarao da jeste kako bi se pridružio asocijaciji i primio poziv da napusti zemlju, te ostanu vani? To nije jasno.

uradio ovako nešto”, kaže on. Selimi je preko Udruženja homoseksualaca dobio poziv jednog stranog gej udruženja. Tako je i dobio vizu. Ne želi da priča o svom članstvu u Udruženju homoseksualaca. Samo se smeši i menja temu naručujući novu turu pića. “Šta ćete, teška su vremena ovde u Albaniji. Treba se odlučiti – ponos ili viza. To nije lak izbor”, komentariše Selimijevu odluku Almalek.

Udruženje homoseksualaca ima 30 aktivnih članova i oko 200 aktivista, a na razgovor sa novinarima pristao je jedino Almalek.

O položaju homoseksualaca u Albaniji govori i činjenica da je do 1995. godine homoseksualnost bila tretirana kao zločin. Član 137. Krivičnog zakona predviđao je kaznu i do 10 godina zatvora za one za koje se utvrdi da su homoseksualci.

Član Krivičnog zakona koji je predviđao zatorske kazne za homoseksualce izmenjen je u junu 1995. godine, neposredno pre nego što je zvanično registrovano Udruženje homoseksualaca. “Naša najveća pobeda desila se u januaru 1995. godine kada je parlament legalizovao homoseksualne veze. Zakon sada predviđa kazne samo u slučaju prinudnih homoseksualnih odnosa i onih koji uključuju maloletnike”, kaže Almalek.

Pojedini članovi Udruženja albanskih homoseksualaca dobili su i međunarodna priznanja za svoj rad. “Naša zajednica u Albaniji je najveće međunarodno priznanje dobila 1995. godine kada je Genc Xh., jedan od naših članova, dobio nagradu za ljudska prava ‘Filip di Suco’, u Vašingtonu”, priseća se Almalek.

Međutim, njegovo lice dobija setnu grimasu dok priznaje da je i Genc Xh. posle toga odlučio da ostane u inostranstvu.

“To je bio veliki korak unazad za Udruženje i to je motivisalo brojne mladiće da slede njegov primer. Ali, to se više ne dešava”, kaže Almalek.

Novinar je morao obezbediti informaciju iz ambasada o pozivu homoseksualcima za inostranstvo. Da li je bilo promjena kad se nisu poštovali uslovi koje je propisivala viza?

◀ Koja je razlika između nekoga ko je aktivni član i drugih koji su samo aktivisti?

◀ Da li se ovo odnosi i na lezbijke ili samo na homoseksualce?

Šta tačno predstavlja ova nagrada? Ko je nudi? I ko je Genc Xh. i šta je uradio čime je zaslužio nagradu?

◀ Da li je on bio u inostranstvu legalno ili ilegalno? Ako je legalno, ne bi trebalo da drugi imaju problema da prime pozive. Ako je nelegalno, novinar je trebao zamoliti američke diplomate u Albaniji da to komentarišu.

◀ Koliko je drugih ljudi slijedilo njegov primjer i emigriralo? Ponovno, koliki je broj njih bio tamo ilegalno, pošto su pozvani na ove događaje vani?

Beta/MDI, Beograd/London, 25. septembar 2002.

11. Izvještavanje o političkoj opoziciji i disidentima

Izvještavanje o političkoj opoziciji i disidentima

Jedan od najizraženijih napora u postkomunističkim društvima jeste onaj da se nađe način da se civilizirano gleda na različita politička uvjerenja i da se sa time normalno i prirodno živi. Neki su u ovome procesu imali manje, a neki više uspjeha. Trebalo je doživjeti opoziciju kao normalnu pojavu, jer ne moraju svi misliti onako kako misli većina.

U mnogim zemljama i regionima taj proces je nedovršen. Čak i kada se na papiru slažu povodom političke različitosti, lokalne i nacionalne vlasti sve čine da se povodom zakonskih, političkih i ekonomskih teškoća manje čuje opozicioni glas. Ponekad se oni koji imaju mišljenje drugačije od onih na vlasti smatraju nelojalnim ili izdajicama, a negdje im prijeti i kriminalna optužnica.

Novinari i mediji se ponekad pridružuju hajkama iz mnogo razloga. Oni sami se mogu naći pod pritiskom vlasti i posla od koga žive. Nekada su novinari uvjereni da čine dobro, ne dozvoljavajući drugoj strani da iznese svoje mišljenje. Najčešće se slijedi državna linija, a ponekad tzv. opoziciona glasila ne žele da čuju zvanično mišljenje.

Dati pravo svim stranama u raspravi jeste esencijalno pravo. Evo nekih savjeta:

★ Pregledajte arhive kad obrađujete novu temu. Da li ste ranije imali jednostran pristup? Da li su opozicija i svi oni koji ne nastupaju uniformno dobili priliku da se brane od eventualnih nasrtaja? Da li su ti glasovi ignorirani?

★ Nemojte o glavnim pitanjima i kontekstu cijelog problema suditi samo iz jednog ugla. Ako vlast saopštava svoje mišljenje, nađite ljude koji se sa tim ne slažu. To mogu biti političari, akademici, predstavnici nevladinih organizacija, biznismeni ili čak prolaznik na ulici.

★ Njeguajte izvore iz opozicije. Kontaktirajte sa njima i organizujte susrete kako biste razgovarali o njihovim shvatanjima i idejama. Nemojte im obećati da ćete ih uvijek pitati za mišljenje a onda tražiti da vas zovu samo kada se nešto desi.

★ Kad vlast promoviše novi Zakon ili drugi pravni dokument, analizirajte ga pažljivo. Kome će ta regulativa donijeti koristi a kome štetu? Onima koji mogu pretrpjeti štetu posvetite prostor. Ne uzimajte ništa zdravo za gotovo.

★ Ne opisujte kao disidente ljude koji se ne slažu sa vladajućom strukturom. Sukob mišljenja je u civiliziranom društvu normalna pojava. Nije nikakvo ekskluzivno ljudsko pravo ne slagati se sa drugima. U pitanju je vrlo uobičajena pojava.

★ Ne pretjerujte kada pišete o pozicijama koje neko drži ovdje ili ondje, u partiji ili šire. Često će sami političari na tu temu pretjerati kako bi izgledali pametniji, moćniji i

veći. Kada pišete o osjetljivim stvarima, i kada su razlike u mišljenju očite, prenesite tačno ta mišljenja bez potpirujućeg jezika.

★ Opozicioni lideri mogu takođe biti dogmatični i autoritarni kada dođu na vlast i pokažu svoje pravo lice. Varka je smatrati da će se oni kad budu na vlasti ponašati onako kako su govorili dok su bili opozicionari. Tražite da krenu dalje od slogana kojima optužuju vlast i da govore o njihovom političkom programu. Kao novinar uvijek pokazujte sumnju u ono na šta vas jedna ili druga strana navodi.

Slučajevi za razmatranje

U srpskom, bošnjačkom i hrvatskom jeziku "Šiptar" je pogrdna riječ za "Albanca" i uvijek se koristi da budi asocijaciju na terorizam ili ekstremizam. Naslov i podnaslov takođe stvaraju utisak da su za krizu krivci isključivo Albanci sa Kosova zato što nemaju skrupula i što ih ništa osim nezavisnosti Kosova ne može zadovoljiti.

11. a) Šta nude šiptarski lideri kao rešenje za kosovsku krizu? – Nezavisnost ratom ili mirnim putem

Srbi se ne odriču teritorije, Rugova hoće nezavisno Kosovo, Tači sanja veliku Albaniju, Suroi nudi trostruki tajvanski scenario

BEOGRAD – Događaji na jugu Srbije otkrivaju namere Šiptara; žele više od nezavisnog Kosova – da ostvare san o velikoj Albaniji dug vek i po.

Među Šiptarima u Prištini priča se o mogućnosti novog rata. Tači je akciju na jugu Srbije, tvrde dobro obavješteni izvori "Glasa", planirao za septembar, ali ju je odložio zbog kosovskih izbora jer se nadao ubedljivoj pobjedi na njima.

Sada kad je pobedio Rugova, a u Beogradu Miloševića zamenio Vojislav Koštunica koji uživa ugled u svetu, Tači je nervozan. Njemu se žuri da završi posao pre decembarskih izbora u Srbiji i da dobije poene kod sunarodnika pre prolećnih izbora na Kosovu.

Uslovno nezavisni

Bivši tužilac Haškog tribunala Ričard Goldston zagovara, kako je on sam to definisao, uslovnu nezavisnost Kosova. Goldston je to obrazložio na sledeći način: on bi Šiptarima dao rok od pet godina da uspostave demokratske institucije. Ako u tome ne uspeju, Goldston bi ih "vratio na staro". Ovakav način razrešenja političkih tenzija nije poznat u istoriji politike.

Tači veruje da samo tako – napadima na srpske policajce i izazivanjem rata, dakle načinom na koji je i došao na političku scenu – može ponovo da zauzme politički vrh Kosova. Teško je verovati, međutim, da će ovoga puta imati podr-

Ovo je pretjerivanje, zato što ostatak članka jasno pokazuje da samo jedan broj Albanaca želi Kosovo kao dio Albanije. Štaviše, novinar se suprotstavlja tom snu o Velikoj Albaniji, mada mnogi Srbi sanjaju o Velikoj Srbiji.

◀ Ko su ovi novi Kosovari koji zameću rat? Šta kažu? I moramo više znati o "dobro informisanim izvorima" da bismo mogli suditi o informaciji. Da li su to Albanci? Srbi? Kako oni mogu znati Tačijeve pozicije i planove?

◀ Ovo je vrlo široka i nejasna tvrdnja. Koji je način za smanjivanje tenzija nepoznat? Petogodišnji rok? Prijetnja uspostavljanjem starog statusa? Da li je novinar dovoljno istraživao sve aspekte da bi ovo tvrdio? Ili je to samo njegovo mišljenje?

šku svetske javnosti kao pre dve godine. Da je sve dugo pripremano, govori i činjenica da se u selu Dobrošin, gde je glavno uporište terorista na jugu Srbije, nalazi i dobro opremljena bolnica. To zabrinjava zastupnike mirnije opcije, pre svega Rugovu, koji strahuju da im u tom slučaju međunarodna zajednica ne okrene leđa.

Lider samozvane OVK Hašim Tači je nestrpljiv. Izazivanjem sukoba on se, na neki način, veruje se, sveti Rugovi zbog pobede na lokalnim izborima. Ibrahim Rugova smatra da se sa vlastima u Beogradu može i mora pregovarati, ali samo o jednoj temi: nezavisnom Kosovu.

“Kasno je sada, posle toliko žrtava, razgovarati o podeli Kosova ili o Kosovu kao trećoj jugoslovenskoj republici. Mi smo za nezavisnost, ali ćemo nastojati da je ostvarimo demokratskim sredstvima, pregovorima i izjašnjavanjem stanovnika referendumom o budućnosti Kosova”, kaže izvor “Glasa” iz Rugovinog Demokratskog saveza Kosova.

Novinar i publicista Veton Suroi zagovara takozvani trostruki tajvanski scenario. I dok američka administracija nudi konfederalni odnos Srbije, Crne Gore i Kosova, Suroi predlaže da, slično odnosu Kine i Tajvana, Srbija, Crna Gora i Kosovo ne budu nezavisne države, ali da ostvaruju vlast na svojim teritorijama. Reč je o odnosu u kojem Kina dozvoljava Tajvanu, koji smatra svojom provincijom, suverenitet ali ne i nezavisnost.

Suroi, pri tom, mudro prećutkuje činjenicu da Kina u Savetu bezbednosti UN-a ima pravo veta, što uvek iskoristi da zaustavi svaki tajvanski predlog.

Nema sumnje da će Kosovo i Metohija još dugo da budu na dnevnom redu Saveta bezbednosti UN-a, OEBS-a, Evropske unije... Samo da jezik oružja zameni jezik diplomatije.

◀ Možda je sve ovo istina, ali gdje su dokazi? Gdje je dobijena ova informacija? Sa kim je novinar razgovarao? Da li je pričao sa učesnicima?

◀ Ponovno, ovdje se implicira da samo Albanci i njihovi saveznici koriste jezik sile, a da Srbi koriste jezik diplomacije.

Glas javnosti, Beograd, 27. novembar 2000.

Naslov sugerira da je bilo nečeg neregularnog u komemoraciji povodom ubistva hiljada ljudi. Novinar je zatečen prirodom komemoracije ali ne intervjuira nijednog Muslimana povodom toga zašto im je bilo važno da se ovdje pojave, ili Srbe povodom toga šta ih je uznemirilo.

11. b) Manipulisanje jednom komemoracijom

Juče u Potočarima kod Srebrenice

Srebrenica – Muslimanski i hrvatski članovi Predsedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović i Ante Jelavić prisustvovali su danas u Potočarima, prigradskom naselju kod Srebrenice, muslimanskoj komemoraciji i tako je ovaj skup pored verskog imao i politička obeležja.

I vrhovni poglavar islamske verske zajednice Mustafa Cerić je za vreme verskog obreda, obraćajući se masi od 3.000 Muslimana, uputio poruke koje prelaze verske okvire.

Ovaj događaj više je ličio na pravu invaziju Muslimana i međunarodnih snaga na istočni deo Republike Srpske (RS), nego na molitvu za one koji su poginuli kod Srebrenice.

Organizatori ovog skupa nisu uvažavali preporuke Kancelarije visokog predstavnika u BiH, sa kojim su se saglasile i vlasti RS, da je nemoguće zbog ograničenog prostora bezbedno prihvatiti 15 autobusa sa oko 700 Muslimana.

Umesto toga stigli su 56 autobusa i veliki broj privatnih vozila iz Federacije BiH.

U Potočarima su danas bili visoki predstavnik Wolfgang Petrič, šef misije Ujedinjenih nacija u BiH Žak Klajn, ambasadori Sjedinjenih Država, Hrvatske, Turske, Irana, Egipta, Švajcarske, Velike Britanije i Portugala, kao i predsednik i premijer Federacije BiH Ejup Ganić i Ethem Bičakčić i drugi.

Dolazak Muslimana i boravak u Potočarima protekao je bezbedno i bez problema.

Srpski policajci su od linije razdvajanja u dužini od 80 kilometara od mesta Luke kod Vlasenice do Potočara bili raspoređeni na svakih 50 metara. Bratunac, Potočari i Srebrenica bili su danas preplavljeni vozilima i vojnicima među-

Ovo navodi na pomisao da dva zvaničnika nisu trebala prisustvovati ovom događaju mada je sam događaj bio prekretnica za rat. Novinari su trebali pitati njih ili njihove predstavnike zašto je bilo potrebno da dođu.

Šta znači da su poruke prekoračile vjerske okvire? Šta je on tačno rekao? Na koji je to način neprihvatljivo? Novinar bi trebao prenositi riječi, a ne interpretirati.

Termin "invazija" je potpirujući. Stvara sliku o hordama Muslimana i drugih koji divlje trče oko mjesta komemoracije, a došli su zapravo da odaju počast.

Zašto novinar nije intervjuirao organizatore i pitao za preporuke? Ako je prostor bio tako ograničen, kako to da je primio 56 autobusa i 3.000 Muslimana?

Pošto se događaj odigrao bez nereda ili drugih komplikacija, nešto nije u redu sa podatkom o 700 prisutnih i tvrdnjom da je to bila "invazija".

narodnih snaga za bezbednost (Sfor), međunarodne policije (IPTF), međunarodnih organizacija i novinara iz niza redakcija u svetu.

Tanjug/Politika, Beograd, 12. jul 2000.

12. Fotografije i ilustracije

Fotografije i ilustracije

Fotografija koja prati tekst jednako je važna – i to na više načina – kao i riječi teksta. Ovo je značajno, bez obzira na to da li se radi o novinskoj fotografiji, video zapisu, ili vizuelnim elementima – kao i riječi, vizuelne prezentacije mogu da prenesu emocionalnu poruku. Te poruke nisu apsolutno vidljive i ponekad dovode do neplaniranog učinka i provociraju podsvijest.

Kada se odlučuje kako ilustrirati priču, treba pokazati mnogo odgovornosti jer slike mogu dugo ostati u svijesti publike. Neki ljudi i ne čitaju tekst već pamte naslov i fotografiju. Zato je vrlo bitna selekcija vizuelnih ilustracija koje reprezentuju materijal o kome je riječ.

Savjeti:

- ★ Neka slika korespondira s pričom. Nekad se desi da najjača fotografija ili video isječak dotiče priču samo po ivici, ali ostaje u svijesti onih kojima su ilustracije namjenjene. Slika gladnog izbjeglice kako prosi, na primjer, može kod jednih probuditi simpatije a kod drugih gađenje, ali vjerovatno nije poželjna za članak o azilantima koji se organizuju ne bi li dobili bolje uslove za život.

- ★ Novinar i fotoreporter morali bi prethodno razgovarati i, ako je to potrebno, stalno se dogovarati oko timskog rada. U mnogim novinama ta saradnja izostaje i zaboravlja se odgovornost, a svi bi se trebali ponašati suprotno tome. Autori teksta moraju shvatiti da im slika služi kao pomoć. Isto je sa fotoreporterima: uz dobar tekst i slika je očiti.

- ★ Dobro bi bilo da novinar ima više uticaja kada je u pitanju fotografija ili da makar učestvuje prilikom njenog biranja. Reporter i su najčešće najbliži “srcu priče”, i ako slika to opovrgne, postoji opasnost da se izvitoperi značenje priče.

- ★ Potpis pod slikom je i te kako bitan. Samo u rijetkim slučajevima potpisi su nepotrebni ili ih treba minimizirati. Međutim, bilo bi dobro da novinar uvijek pogleda potpise pod slikom kako se ne bi potkrala greška.

- ★ Razmislite o pristupu fotografijama koje samo podgrijevaju stereotip. Takve su predstave zamorne i ne doprinose punoći informacije. Svako je u medijima vidio prostitutke na raskrscima. Bilo bi iznenađujuće ponuditi drugačiji pristup, prostitutku fotografisanu u neočekivanim situacijama kao što je pohađanje neke škole ili spremanje večere za djecu.

✱ Ne mijenjajte elemente fotografije, dodajući ili oduzimajući, ukoliko ne treba zaštititi, recimo, nečiju privatnost. Vrlo je lako manipulirati pomijeranjem nekih ljudi sa slike, približavanjem, udaljavanjem...

✱ Budite oprezni kada slikom predstavljate ekstremno nasilje. U nekim slučajevima to može biti uputno, kao na primjer u slučaju rata i nasilja, ili kad se želi kod publike izazvati svijest o zlu socijalne diskriminacije. Ali može se uvijek povući linija između odmjerenog novinarskog izraza i onog koji zloupotrebljava. Ako fotografija samo uznemirava ljude, onda je bolje da je izostavite.

13. Modeli obuke

Modeli obuke

Obuka novinara za izvještavanje o različitostima može biti kratka, i trajati nekoliko sati, ili duga, i trajati nekoliko dana, čak i sedmica. Može biti prezentirana u okviru obuhvatnijeg novinarskog kursa ili pojedinačnog seminara. Nekađ će sadržaj ovisiti o specifičnim potrebama novinara učesnika, pa je teško sve unaprijed predvidjeti.

Ipak, ovdje se nude neki savjeti koji omogućavaju najveći uspjeh kada je u pitanju odabrana ciljana grupa. Pitanja u svakoj vrsti obuke mogu biti razmatrana kratko ili široko, ali je potrebno najmanje pola dana za svaku pojedinačnu vrstu obuke.

U koncipiranju diskusije pokušajte koristiti najširi mogući odabir primjera, uključujući materijal učesnika, članke iz lokalnih i regionalnih novina i slučajeve iz ovog priručnika, ukoliko oni odgovaraju aspektu koji je izabran. Kursevi su osmišljeni tako da se dopunjuju.

Evo još nekih uputa:

- 1) Za poludnevni seminar fokusirajte se na Modul 1.
- 2) Za jednodnevni seminar fokusirajte se na Module 1 i 2.
- 3) Za dvodnevni seminar fokusirajte se na Module od 1 do 4.
- 4) Za seminar duži od dva dana fokusirajte se na ovdje iznijete module.

Bez obzira na to da li seminar traje pola dana ili cijelu sedmicu, ohrabrite sve učesnike da koncipiraju plan u kome će pokazati svoju predanost pisanju o različitosti.

Pripreme za seminar

Zadatak za sve učesnike prije nego što počne kurs.

Predavač bi trebao od svih učesnika najmanje četiri sedmice ranije dobiti relevantne informacije. One se šalju predavaču da ih pregleda i pripremi materijal.

Svaki učesnik bi morao poslati sljedeće:

- ★ Primjerke novina koje on predstavlja, za svaki dan u sedmici.
- ★ Jednu priču iz njegovog/njenog medija koja najbolje ilustruje, prema mišljenju učesnika, dobro napisan, detaljan, balansiran tekst ili prilog na temu vezanu za različitosti.
- ★ Jednu priču iz njegovog/njenog medija koja najbolje ilustruje, prema mišljenju učesnika, loše napisan tekst ili prilog – bez detalja, neizbalansiran, pristrasan, ne uvažava različitosti u sredini kojom se bavi.

Svaki učesnik kursa treba da pribavi sledeće podatke o:

- ★ Različitim etničkim grupama u regiji odakle je novinar i broju stanovnika.
- ★ Procjenama u procentima o populaciji ispod 25 godina, između 25 i 40, između 41 i 60 i preko 60.
- ★ Procjenama broja žena u regiji iz koje dolazi novinar.

Predavač vrednuje materijale i situacije prije početka kursa

Prije započinjanja kursa predavač bi morao pažljivo pregledati novine i ostalu građu, kao i demografske informacije, koje su obezbijedili učesnici. Predavač mora prepoznati slabosti i dobre strane novina. Predavač treba da obraća posebnu pažnju na jezik koji bi bio nepriličan prema određenim slojevima stanovništva; on/ona mora da prepozna stereotipe u priči; on/ona mora biti neutralni čitalac informacija koje su donijeli učesnici.

Primjeri za ono na šta predavač mora obratiti pažnju:

1. Specifične etničke i rasne grupe i njihov položaj unutar zajednice kojoj pripadaju, kao i problemi unutar zajednice zasnovani na obojenosti jezika ili samom jeziku.

Primjer: Novine koje učestalo pišu o konfliktima i raspravama između različitih grupa, ali u isto vrijeme ne objavljuju i tekstove koje iste te grupe prikazuju u pozitivnim, produktivnim ulogama u zajednicama u kojima te grupe žive.

2. Novine koje je novinar donio pokazuju da je za sedam dana samo jedna etnička ili rasna grupa bila na "tapetu", ili da se o njoj uopšteno govori kao o ogrezloj u kriminal. Primjer: Upotreba sljedeće floskule: "crn muškarac, visok 180 cm i težak 100 kg". Dakle, koriste se ovakve odrednice a ne opisuju se kako je osoba obučena.

3. Neprincipijelno uređivanje.

Da li se koristi neprimjeren jezik u tekstovima u novinama, na radiju ili TV-u koji svojim stereotipima vrijeđa jednu etničku grupaciju, stare ljude, osobe s posebnim potrebama ili žene?

4. Oskudno izvještavanje o lokalnim događajima. Da li mediji brinu na lokalnom nivou o različitim grupama, starima, osobama s posebnim potrebama, ženama?

5. Nedovoljna pažnja posvećena etničkim zajednicama.

Da li mediji obezbjeđuju izvještavanje o specifičnim etničkim ili religijskim grupama? Ako je odgovor da, da li to podrazumijeva i klišeje, stereotipe ili ofanzivno karakterisanje pojedinih grupacija?

6. Isključivanje ličnosti iz jedne etničke grupe u medijskom izvještavanju.

Da li novine i drugi mediji obezbjeđuju medijsko praćenje poslovnog svijeta, doktora, advokata, ili profesora kao izvora informacija koji pripadaju različitim etničkim grupama? Da li ih iko pita za mišljenje koje se ne tiče samo njihove grupe i okrenutosti samo vlastitoj religiji, etnicitetu i pripadnosti? U kojoj se mjeri i kako žene uključuju u priču?

Primjer: Priča se usredsređuje na doktore lokalne bolnice koji govore o zdravstvenim potrebama žene pred rođenje djeteta. Da li su citirani doktori/doktorke koji su iz različitih etničkih grupa?

7. Nema dovoljno žena, manjina i "drugačijih" na fotografijama u novinama.

Da li novine i druga sredstva informisanja misle na ovu činjenicu kad rutinski izvještavaju o manjinama i "drugima", starijima, osobama s posebnim potrebama, ženama?

Primjer: Da li se fotografije korišćene u tekstu o prenatalnim problemima uklapaju u temu priče? Ko ga birati za fotografiju? Muškarca, ženu? Doktora određene etničke grupe? Doktora invalida?

Predavač za kurs koji slijedi priređuje cjelokupni materijal prethodno sakupljen od učesnika. Ako u tome ne uspije prije kursa, neka ne brine, za svaku vrstu obuke koja se ovdje ponaosob opisuje iznose se korisni primjeri i materijali.

Predavač na kursu treba da razvije mehanizam za prikupljanje materijala za seminare, tako da bi mogao da ih koristi i za buduće slične seminare i kurseve.

8. Nije obezbjeđen istorijski kontekst u pričama koje se tiču etničkih, rasnih ili religijskih tema. Da li novine/radio/TV daju precizan istorijski kontekst u priči/prilogu koji se tiču rase, etniciteta, vjerskih interesovanja? Ako je odgovor 'da', čija se istorija prikazuje? Kako određujemo da li je istorijski kontekst precizan i odgovarajući?

Materijali koje obezbjeđuju učesnici, zajedno sa analizima tih materijala tokom kursa, pomoći će predavaču da posreduje na pravi način, kao i da podstakne razgovor na radionicama ili tokom obuke.

Modul 1: ISTORIJA NASPRAM RAZLIČITOSTI

Cilj:

Stvoriti uslove za raspravu o istoriji isključivosti unutar zajednica i uticaju isključivosti na razvoj društva. Kratko se osvrćući na prošlost, svaki učesnik bi se trebao posvetiti izgradnji novog modela uključivanja u okvirima svog medijskog rada.

Princip:

Informativni mediji imaju priliku da oblikuju diskusije i definišu područja zajedničkog interesa kroz istinito i nepristrasno izvještavanje.

Rezultat: Svi segmenti našeg društva doprinjeli bi razbijanju i prevenciji izolovanosti koja je istorijska činjenica i realnost za mnoge grupe.

Već decenijama uloga medija u kontinuiranim sukobima unutar zajednice, države ili nacije u fokusu je proučavanja i prijedloga za promjene. Bez obzira na to da li se rasprava odnosi na novu emigraciju ili etničke grupe koje su dugo bile dio nekog nacionalnog okruženja, uloga novinara je da građanima obezbjeđuje i pruža informacije o promjenama unutar populacije ili o dugoročnom utjecaju manjinskih kultura na razvoj onoga što se danas smatra nacijom, ili onoga što će nacija biti u budućnosti.

Svaka nacija ima jednu ili više grupa koje se smatraju nekom vrstom manjine. U Engleskoj su se emigranti iz bivših kolonija Afrike, Kariba i južne Azije decenijama žalili na isključivost, stereotipe ili mržnju bjelaca. Većina stanovnika bivših kolonija evropskih država suočila se sa negativnim reakcijama kada su se naselili u zemlju sa kojom, zbog istorijskih okolnosti, dijele jezik. Emigranti iz nekadašnjih kolonija su na vlastito zaprepaštenje otkrili da upotreba istog jezika ne znači neophodno i dobrodošlicu. U mnogim drugim zemljama Evrope prisustvo populacije emigranata dovelo je do produbljivanja nesporazuma i nepovjerenja

koji nisu bili shvaćeni ili su upućivani na pogrešne adrese sve do pojave većeg sukoba. U međuvremenu, u mnogim drugim društvima kulturne podjele su postojale stotinama godina a izostala je potreba da se one preispitaju.

Novinari često, kao i ostatak stanovništva, bivaju uhvaćeni nespremni, nesposobni da sagledaju istorijske perspektive i promovišu razumjevanje i toleranciju u društvu. Mnogo češće novinari bivaju optuženi da potpiruju konflikte i mržnju produbljujući društvene podjele jer nisu u stanju da daju istinsku istorijsku perspektivu u svojim prikazima u medijima.

Istorija društvenog isključivanja uzela je maha širom svijeta. Ne postoji zemlja pošteđena sukoba izraslih iz postojećih razlika ili onog što poimamo kao postojeće razlike koje nas čine drugačijima od naših susjeda.

Danas mnogi možda ne znaju zašto je društveno isključivanje zapravo počelo. Međutim, svi znaju da je isključivanje sastavni dio tkiva života u zajednici. Oni koji su manjina smatraju se nevidljivima. Prije ili kasnije isključeni će postati frustrirani, zahtjevaće uključenje u društveni život i njihovi zahtjevi mogu izazvati reakcije koje dovode do veće netrpeljivosti, pristrasnosti, daljnjeg isključivanja ili fizičkog konflikta.

Informativni mediji imaju suštinsku ulogu u slabljenju tenzija koje su nastale zahvaljujući društvenom isključivanju. Oni svima pružaju priliku da učestvuju u slobodnom protoku informacija kao i sigurno mjesto za debatu, a dok se debata rasplamsava, i priliku da budu prikazani kao sastavni dio društva u temama koje se bave svakodnevnim životom. U stvari, prvi korak je uključivanje svih grupa u svakodnevno praćenje tema kao što su zdravlje i socijalna pitanja, ekonomija, obrazovanje i porodica. Ako se ove teme ozbiljno prate u informativnim medijima, važno je da se uspostavi i

nivo tolerancije različitosti time što se obezbjeđuju informacije koje ukazuju na različita očekivanja grupacija kada je riječ o uslovima svakodnevnog življenja.

Upravo praćenje svakodnevnih društvenih zbivanja sa naglaskom na različitost i uključivanje pitanja različitosti pruža novinaru rijetku mogućnost da sagleda različite društvene procese ne dozvoljavajući da njime ovladaju predrasude. Novinari treba da postanu, ili to već jesu, "snimatelji" života u našim zajednicama. Oni imaju mogućnost da se kreću kroz društvo prikupljajući informacije, činjenice koje mogu utkati u priču o životu ljudi koji čine jednu naciju.

Novinari u društvima sa različitim zajednicama nepristrasno mogu stvarati prostor za razgovor koji će dovesti do zajedničkih stanovišta.

Primjer: Novinar štampanih medija pravi seriju priča o ekonomskim neslaganjima u velikom gradu. On naporno radi da bi pronašao izvore iz različitih etničkih, rasnih i religijskih grupa, starije građane i žene koje se bore za ekonomsku ravnopravnost. Pažljivim odabirom izvora koje će iskoristiti novinar je napravio korak ka stvaranju zajedničke grupe čitalačke publike koja će imati priliku da dijeli iskustva sa ljudima koje smatra nepomirljivo različitim od sebe.

Napomena predavaču:

★ Pripemite razne primjere priča iz novina ili elektronskih medija koje pokazuju dobro praćenje događaja i podjelite ih učesnicima seminara.

★ Predavač treba da pita učesnike koji su načini da se priče i izvještaji učine afirmativnijim za sve slojeve društva. Šta bi novinar uradio da se u još većem broju prate priče sa naglaskom na različitostima?

★ Prvu diskusiju treba organizovati sa cijelom gru-

pom. Dok se učesnici predstavljaju, predavač bi morao postavljati pitanja o iskustvu sa specifičnim grupama sa ciljem da se prepričavanjem iskustava isprovocira diskusija.

Nekoliko primjera za pitanja koja se mogu postaviti učesnicima:

★ Da li ste nekada radili priču sa osobama iz druge etničke, vjerske ili rasne grupacije? Šta je u tom iskustvu bilo najteže? Kakve su bile reakcije osobe ili osoba koje su bile vaš izvor?

★ Da li ste bili u mogućnosti da iskoristite te informacije u izvještaju? Da li se izvještaj odnosio samo na rasne ili etničke grupacije? Da li bi priča bila bolja da se njen sadržaj proširio sa rasnih i etničkih pitanja i na ekonomsku stvarnost?

Predavač treba da obezbijedi drugi primjer o kom će učesnici raspravljati u okviru manjih grupa od tri i četiri člana. Svaka manja grupa treba da osmisli plan kako bi poboljšala bilježenje zaključaka.

Predavač treba da uputi svaku grupu da izvuče najmanje tri zaključka koja se odnose na različitost a koja su donesena u diskusiji. Naučene lekcije se snimaju, prekucavaju i poput postera kače na zidove.

Predavač mora razjasniti novinarima da vježba pomaže promovisanje afirmativne uloge u procesu pisanja. Takav pristup obezbjeđuje priliku za balansirano, sažeto gledanje zajednice na nove medijske konzumente.

Na osnovu zabilješki svaki učesnik bi trebao formulisati korak koji će koristiti kako bi dao novi istorijski kontekst praćenju priče. Učesnici moraju biti veoma precizni u svojim namjerama. Predavač mora tražiti specifičnosti koje svaki učesnik može ponijeti sa sobom i koristiti u praksi. Formural sa listom aktivnosti dostupan je na kraju priručnika.

Modul 2: ŠTA JE VIJEST?

Cilj:

Definisanje vijesti kada se na umu ima različitost.

Princip:

Različitost i glasovi manjina obogaćuju i oživljavaju tretiranje zajednice kao cjeline.

Svako ima priču ali nije svaka priča vijest!

Da bi se odredilo šta je vijest, moramo početi sa pitanjem.

Predavač pita: Šta je vaša definicija vijesti?

Napomena za predavača:

★ Svaki učesnik, kao dio vježbe, treba na parčetu papira da definiše šta je vijest. Kada su svi napisali svoje definicije, svaki učesnik bi trebao naglas pročitati svoj odgovor dok predavač bilježi.

★ Odgovori se mogu zapisivati na velikom parčetu papira koji će se potom okačiti u prostoriji tako da se definicije jasno mogu vidjeti kada učesnici završe sa vježbom. Učesnici ne moraju upisati ime ispod svog odgovora.

Kao što je vježba pokazala, mnogi od nas su se morali potruditi da bi definisali vijest. Zašto? Zato što postoji mnogo slojeva te definicije. Svako od nas donosi vlastitu istorijsku perspektivu prilikom definisanja je li određeni događaj vijesti o kojoj treba izvjestiti čitaoce, odnosno gledaoce.

Najčešće definicije – stožeri novinarstva – jesu sljedeće:

- ★ Informišite publiku o tekućim dešavanjima koje novinari i urednici smatraju za nju relevantnim.
- ★ Obezbjedite zvanične informacije od različitih izvora u zajednici.
- ★ Pratite ono što novinari i urednici smatraju važnom informacijom koja se mora predložiti publici.

Predavač treba da pita: Šta članovi grupe misle o onome o čemu su razgovarali sa članovima svoje porodice noć prije? O čemu razgovaraju na pauzama za kafu ili za doručkom? Koja su pitanja ostavila utisak na njih kao na “obične” članove društva – ne kao na novinare na zadatku?

Predavač treba da uključi učesnike u diskusiju o relevantnosti. Hoće li relevantna tema biti drugačije percipirana ako je čitalac žena starija od 65 godina ili žena specifičnog etničkog porijekla? Kako se više različitih slojeva dodaje definiciji za slušaoca na kog se usmjerava relevantnost određene teme? Potaknite živu diskusiju o izazovima i mogućnostima koje pruža definisanje relevantnosti.

Predavač bi trebao da istakne sljedeće poante prilikom rekapitulacije diskusije o tome šta je vijest:

★ Definicija vijesti treba da sadrži pitanje njene relevantnosti za živote ljudi.

★ Relevantnost je teško definisati jer je mnogi definišu prema vlastitom poimanju važnosti i načina na koji primaju informacije što ih plasiraju mediji.

Pitanja za učesnike: Da li je traganje za onim što je relevantno najširoj medijskoj publici prikladnije od definisanja vijesti na osnovu izjava političkih vođa koji predstavljaju status quo? Koji je rizik novinske kuće, novinara – ako uopšte postoji – od fokusiranja na relevantnost a ne na održavanje statusa quo ili starog načina prezentiranja informacija?

Napomena za predavača:

Potičite raspravu, postavljanje pitanja i dovođenje izvjesnih tvrdnji u sumnju. Predavač bi trebao početi verbalno uređivati i uobličavati izjave iz diskusije. Tako doneseni zaključci mogu se koristiti kao tačke za usmjeravanje diskusije.

Pitajte učesnike šta misle o tome šta posljednja izjava znači i kako se ona uklapa u njihovo poimanje uloge novinara u različitom i promjenjivom svijetu, regionu, nacijama i zajednicama gdje rade. Koje su vrijednosti istaknute u posljednjoj definiciji vijesti?

★ Ne treba izvještavati samo o ustaljenim, uobičajenim sadržajima o najistaknutijim poslovnim ljudima. Primjer je vijest o malom poslovnom čovjeku ili ženi koja pomaže upošljavanje lokalnih stanovnika doprinoseći ekonomiji i uvodeći inovacije na radnom mjestu.

★ Važne su lične priče sa kojima se ljudi mogu saživjeti.

★ Treba naći način da se razumiju naša zajednica, prava i obaveze kao i sposobnosti naših članova.

★ Vijest je relevantna.

★ Građanska prava uživaju svi ljudi a ne samo dijelovi zajednice.

★ Pravda za sve.

Predavač treba da pita: Kako se ove vrijednosti odražavaju u vašoj zajednici? Da li se vrijednosti podrazumjevaju i dijele na sve i za sve? Jesu li određene grupe isključene i da li to isključivanje dolazi od medija (štampanih, elektronskih) koji djeluju u toj regiji?

Pitanja za učesnike: Ako se govori o relevantnosti, kako se suočavamo sa činjenicom da ono što je važno relevantno nije relevantno nekom drugom? Kako postizemo obje relevantne perspektive u izvještaju?

Razmotri dodatne definicije vijesti:

★ Važni su oni događaji – veliki ili mali – koji nam govore kako živimo, gdje živimo, objašnjavaju vrijeme u kom živimo i pomažu nam da nastavimo sa više znanja, tolerancije i otvorenih istraživanja.

★ Vijest je informacija važna za pojedinca, grupu ili zajednicu.

★ Vijest je sve što utiče na neku osobu. Zar nije istina da ono što vas pogađa jeste vijest? To je nešto što želite da znate bez obzira na to da li je u vezi sa emocijama, finansijama ili fizičkim svijetom. Kvalifikacija o tome da li vijest postaje priča u novinama zasniva se na prioritetima koji se svakog dana uspostavljaju u svim novinama.

★ Kada određujemo šta je vijest, ugrađujemo u proces stvaranja novina individualne predrasude. Kada jednom krenete, završićete sa mnogo podjeljenijim pristupom vijestima. Svi će imati vlastitu definiciju vijesti.

★ Prilikom definisanja vijesti neophodan je mnogo širi i sveobuhvatniji pogled.

Pitanje za učesnike: Šta možete odrediti kao širu i sveobuhvatniju perspektivu onoga što je vijest u okviru svog posla i novinske, radijske ili televizijske organizacije za koju radite?

Predavač treba da izvuče odgovore od učesnika. Kako bi isprovocirao diskusiju i usmjerio je, postavlja pitanje:

★ Šta je sa utjecajem raznolikosti među osobljem zaposlenim u medijima: starosnom dobi, nacionalnim grupama, religijskom pripadnošću, seksualnom orijentacijom?

Pošto izgleda da vijest definišu ljudi koji rade u novinama, ona će po toj definiciji biti raznovrsnija ukoliko više raznolikosti postoji među zaposlenima.

★ O čemu ljudi pričaju?

Pošto izgleda da je vijest ono o čemu ljudi pričaju, moramo biti u stanju da to prevedemo osoblju zaposlenom u novinama. Moramo donositi vijesti od svojih susjeda, iz kafića i restorana i pokušati da odredimo postoji li više od tema o kojima raspravlja javnost i da li upravo te i takve teme nedostaju u našem mediju.

Zaključak predavača: Kao što smo vidjeli iz diskusije na temu šta je vijest, svaki novinar prilazi toj definiciji iz drugačijeg ugla. Svako od nas mora razmisliti da li naša definicija vijesti odgovara definiciji koju je uspostavila naša novinska, radijska ili televizijska organizacija. Ako definicija nije istovjetna, šta činimo kako bismo premostili taj jaz?

Pravimo li kompromise? Kako možemo razmatrati temu različitosti i učiniti da ona postoji u svim izvještajima na kojima radimo? Kako kao pojedinci prilazimo pitanju sveobuhvatnosti i različitosti i kako počinjemo mijenjati kulturu informisanja u okviru svoje medijske organizacije? Ili u okviru naših zajednica?

Modul 3: ŠTA JE RAZLIČITOST I ZAŠTO JE VAŽNA?

Cilj:

Odrediti koje su mogućnosti za raznovrsnije praeenje tema.

Princip:

Usprkos našim različitostima – etničkim, političkim, generacijskim, vjerskim ili ekonomskim – svi smo članovi zajednice u kojoj živimo i radimo; svi želimo biti uvaženi članovi šire zajednice.

Praćenje različitosti tiče se svega što je zajedničko u našim životima. Tako se stvaraju razumijevanje i tolerancija i kohezivna struktura zajednice sa prostorom za debate, nesuglasice pa čak i neslaganja, gdje je temeljna vrijednost poštovanje različitosti među pojedincima, grupama ili zajednicama.

Ako se oni koji pripadaju zajednici ne vide u medijima, neće se smatrati dijelom zajednice u kojoj žive. Ako novinari žele da prate zbivanja u cijeloj zajednici, moraju osigurati da se svi članovi te zajednice pojavljuju u medijima.

Na primjer, skorija prošlost ukazuje na to da izvještaji o vladinoj politici u kojima nije ponuđen prostor drugačijim stavovima o toj politici pothranjuju rasizam, podjele i etničku mržnju u mnogim nacijama.

Predavač pita: Za koja kritična pitanja različitosti smatrate da su nedovoljno zastupljena u medijima?

Predavač bi morao zapisati sve odgovore na velikim papirima i postaviti ih na mjesto koje svi mogu da vide.

Napomena predavaču:

Može se očekivati da će odgovori učesnika uključiti teme vezane za istorijske sukobe u regionu; politiku etničkih sukoba ili rasnih razlika; politiku etničke, rasne i vjerske netrpeljivosti.

Predavač može zatražiti od grupe da navede skorašnje primjere kako su mediji svojim izvještajima pomogli jačanje ili slabljenje društvenih zajednica. Primjeri mogu biti iz lokalnog iskustva ili iz Ruande, sa Bliskog istoka, iz Kanade, Zapadne Evrope itd. Predavač može dodatno pokušati da istraži specifičnosti izvještavanja koje je doprinijelo sukobima i izbijanju rata. Predavač takođe treba da naglasi kako istorijska veza sa sukobom obezbjeđuje okvir koji se teško može prevazići ako mediji kao jedini izvor koriste priče o sukobu, njegovoj istoriji i politici koja je do njega dovela.

Kao prvo, moramo se odmaknuti korak unazad od nemira i sukoba i sagledati svakodnevni život. Predavač se mora vratiti na prethodni Modul i podsjetiti učesnike da istinsko praćenje različitosti počinje od praćenja svakodnevnih zbivanja. Pokušajmo uključiti sve ljude u redovno, svakodnevno praćenje osnovnih stvari. Na primjer, ako ljudi počnu nailaziti na imena osoba koja se identifikuju sa manjinskom grupom – imena žena, osoba drugačijeg etničkog i vjerskog opredjeljenja – osjetiće da sudjeluju u nacionalnom dijalogu i debati.

Kada mediji prošire izvore informacija na različite grupe, kada informativni programi budu obrađivali teme koje su jasno usmjerene na sukob u društvu, njihova vjerodostojnost će porasti pošto će čitaoci i gledaoci shvatiti da postoji interes za uključivanje stavova i iskustva iz svih dijelova zajednice.

Mnoge novine ili elektronski mediji iz Evrope, Afrike ili Amerike decenijama služe kao vladin servis za informisanje o onome što i kako ona želi da prezentira. Po modelu sveobuhvatnog novinarstva o različitostima, izjave vlade i njenih zvaničnika imaju drugorazrednu vrijednost u odnosu na izvještaje o tome kako njihova praksa i politika utiču na različite članove zajednice. Novinari rade kako bi

omogućili glasovima iz društva da glasno govore o vladinom reagovanju ili nereagovanju.

Kada se jednom čuju glasovi iz zajednice, povećava se mogućnost da uključimo veći broj ljudi u debatu; medij postaje forum za debatu koji može s vremenom, omogućiti društvu da riješi probleme u interesu svih svojih članova.

Napomena predavaču:

Mora biti jasno da uzrokovanje promjene ne znači i dirigovanje tom promjenom. Mediji nisu oruđe već mjesto gdje se različiti glasovi mogu čuti i vidjeti.

Za početak, predavač može zatražiti od učesnika da navedu listu pojmova koji odražavaju svakodnevni život. Primjeri koji će podstaći diskusiju su sljedeći: Zdravlje – Obrazovanje – Lična zarada – Djeca i njihov razvoj – Religija ili vjera.

Predavač bi trebao imati primjere iz novina za ove kategorije. Koristeći članke kao osnovu za analizu, raspravljajte o tome kako su se ti izvještaji mogli proširiti da bi uključili brojnije elemente društva – prema starosnoj dobi, nacionalnoj grupi, posebnim potrebama, polu.

Primjer: Priča o održavanju trudnoće. Postoje li uopšte doktori iz manjinskih ili etničkih skupina? Ima li žena doktora? Postoje li vjerska pitanja koja treba uzeti u obzir kada se raspravlja o održavanju trudnoće? Ko se mogao uključiti u priču kako bi ona bila sveobuhvatnija? Kako biste vi odredili te različite izvore?

Napomena predavaču:

Počnite diskusiju o demografskim podacima koje su učesnici ponudili prije početka seminara; ili o demografskim podacima koje ste vi sakupili. Neka vam to posluži kao osnova za raspravu o različitim stajalištima u specifičnim zajednicama.

Hipotetičko pitanje koje treba da potakne diskusiju: – Ako 30% stanovništva u vašoj zemlji čine žene između 25 i 40 godina starosti, kakav uticaj ta činjenica može imati na medijsko izvještavanje?

Nekoliko odgovora koji mogu potaći diskusiju:

To su žene koje mogu radati. Vjerovatno su zainteresovane za pitanja zdravlja i obrazovanja, kao i za informacije o strategijama roditeljstva. Zanima ih politika vlade kada je u pitanju zdravlje, obrazovanje i socijalno staranje; željeće da znaju kako će ta politika uticati na njihov svakodnevni život.

Predavač pita: Ima li još nekih sadržaja za koje bi one mogle biti zainteresirane? Obratite pažnju na činjenicu da taj interes može prestati kada one pređu starosnu dob pogodnu za rađanje. Šta onda mogu biti njihovi interesi? Predavač treba da sugerise da učesnici u raspravama koriste iskustva iz vlastitog svakodnevnog života kao osnovne naznake.

Da li su ovi i ovakvi sadržaji zastupljeni u vašim novinama, na radiju ili televiziji? Koliko često? Kako biste procijenili kvalitet takvog praćenja tema i izvještavanja? Šta biste učinili da upotpunite sadržaj vaših novinskih izvještaja i tako zadovoljite potrebe za određenim informacijama ove specifične grupe? Imajući u vidu potrebe za informacijama u ovoj skupini, da li isto tako nudite informacije koje zanimaju i muškarce?

Imajte na umu da utvrđivanje područja interesa za određene skupine ne znači nužno da će neko drugi biti zanemaren.

Napomena predavaču:

Pitajte učesnike seminara šta misle o posljednjoj tvrdnji. Kako praćenje određene grupe može koristiti ostalima? Da li neko od učesnika ima ideju ili koncept kojim se može vrednovati navedena tvrdnja? Zatražite od učesnika da navedu konkretne primjere kako bi ilustrovali ovaj koncept.

★ Ako je 20 procenata stanovništva u vašoj zajednici starije od 65 godina, kakav uticaj to može imati na medijsko izvještavanje?

Nekoliko odgovora koji mogu potaći diskusiju:

Putovanje i aktivnosti u slobodno vrijeme; lična zarada (sastavljanje kraja sa krajem kada se ostane bez posla); planovi za penziju; pitanja zdravstvenog osiguranja. Koje bi druge informacije o ovoj grupi mogle pomoći da vaše izvještavanje bude in-

terasantnije? Da li putuju? Da li se putovanja usredsređuju na posebna područja vaše zemlje ili susjednih zemalja? Zavise li ta putovanja od etničkog porijekla putnika? Zavise li od ekonomskog stanja ljudi iz ove kategorije?

Napomena predavaču:

Kao što smo već savetovali, pitajte učesnike seminara za mišljenje u vezi sa posljednjom tvrdnjom. Kako medijsko praćenje određene grupe može biti od koristi pripadnicima neke druge grupe? Mogu li učesnici navesti ideje za članke koje će opravdati ovu tvrdnju? Sa učesnicima razmatrajte konkretne primjere koji ilustruju ponuđeni koncept.

★ Ako demografski podaci pokazuju da je 30% populacije iznad 25 godina starosti: kakav uticaj ta činjenica može imati na medijsko izvještavanje?

Nekoliko primjera za poticaj na raspravu:

Umjetnosti (naročito muzika); lična zarada; zdravlje i blagostanje.

Koje druge informacije o interesima ove grupe su neophodne kako bi se odredilo šta mediji posebno trebaju uzeti u razmatranje? Čemu treba posvetiti više pažnje? Sport i aktivnosti u slobodno vrijeme? Međusobne veze? Prate li vaše novine ove teme?

Napomena predavaču:

Istražite ista pitanja kao u prethodnom slučaju uzimajući u obzir koliko povećano praćenje i izvještavanje (u odnosu na sadašnje) može biti u interesu svih grupa.

Predavač treba da koristi primjere iz novina ili zapise iz elektronskih medija koje su priložili učesnici i da proširi fokus ovog modela. Pitanja mogu biti veoma konkretna i odnositi se na probleme nacije, starosne dobi i pola u zemlji u kojoj se seminar održava.

Vježba – radionica:

Učesnici se podijele u grupe po četvoro. Svaki učesnik uzima novinsku ili radio ili televizijsku reportažu od drugog učesnika seminara i pregleda je kako bi postavio pitanja o predstavljanju ključnih elemenata zasnovanih na neprovjerenim demografskim informacijama koje se šire među učesnicima. Dok učesnici jedni drugima postavljaju pitanja o različitosti njihove publike i novinarskim informacijama koje se plasiraju, stvara se nezvanični demografski profil zasnovan na onome što je rečeno. Svaki učesnik treba da vodi bilješke prilikom diskusije kako bi mogao predstaviti grupi povratni izvještaj.

Učesnici tragaju za sljedećim:

1. Neprovjerene informacije o demografskom profilu.
2. Koje informacije nisu poznate, a pomogle bi ocjeni da li novine prate sve segmente društva?

Rezultati grupnih rasprava predstavljaju se na radionici. Poželjno bi bilo voditi bilješke u vezi sa regijama u kojima je potrebno više pratiti različitosti. One će se iskoristi kasnije u ovom modulu.

Modul 4: RAZGOVOR USREDSRIJEĐEN NA JEZIK

Cilj:

Razviti osjećaj za upotrebu jezika kako bi se izbjegli rasni i etnički stereotipi.

Princip:

Naše riječi imaju moć da potiču našu zajednicu da čita naše novine, da sluša i gleda naše emisije, da nam vjeruje. Te iste riječi mogu ovjekovječiti negativne predodžbe zajednice o različitim grupama i ostaviti dojam da su mediji pristrasni ili nepošteni prilikom izvještavanja. Bitno je razmotriti zašto neke riječi jednostavno "ne pale".

Napomena predavaču:

Predavač bi morao potaknuti diskusiju koristeći se primjerima iz novinskih članaka ili radijskih i televizijskih programa koje donesu učesnici. U slučaju štampanih primjera, fotokopirajte priče koje ćete koristiti, kako bi ih svaki učesnik mogao pročitati i pratiti diskusiju. Priče sa elektronskih medija treba emitovati za cijelu skupinu.

Većina medija ne polazi od toga da stvori stereotipe i podjele. Međutim, novinarima često ne polazi za rukom da se posluže jezikom koji bi eliminisao grupne stereotipe ili netrpeljivost. Ako pretpostavimo da je današnjim medijima stalo do toga da izbjegnu nanošenje štete koje uzrokuje upotreba neprikladnog jezika, prvo pravilo za novinare je:

★ Prilikom pisanja držite se pravila o preciznosti, koja će dozvoliti da se jezik koristi u svom najčistijem obliku.

Riječi koje odabiremo odlučujuće su za naše traganje za različitosti u medijskim sadržajima. Prvi je izazov predstavljanje članova različitih etničkih i rasnih skupina pošteno i precizno, brižljivim biranjem riječi i izbjegavanjem stereotipa i klišeja koji se mogu shvatiti kao uvreda.

Neke novinske organizacije osnovale su komisije kako bi popravile "probleme" sa pogrešnom upotrebom riječi i pogrešnom identifikacijom. Druge su pitanje jezika uključile u svoja pravila i propise u vezi sa stilom.

Međutim, većina novinara rijetko ima priliku da zagnjuri glavu u ruke i zamisli se zašto bira baš one riječi kojima se služi. Pritisak zbog kratkih rokova, ograničen prostor i tok cijele priče često upravljaju našim izborom. Rijetko imamo vremena da razmišljamo o najboljim riječima koje upotrebljavamo na poslu.

Danas, kad mediji priznaju dubinu društvene raznolikosti i kad istražujemo utjecaj koji raznolikost ima – ili bi trebalo da ima – na naš posao novinara, primorani smo da preispitamo riječi kojima se služimo.

U stvari, jedino opravdanje za ispitivanje onoga što nazivamo "narodom" i opisivanje onog što nazivamo "mjestom" jeste pokušaj da precizno izvijestimo o svim segmentima naše zajednice i da se pri tom u izvještavanju služimo odgovarajućim riječima.

Kada pažljivo razmotrimo kako upotrebljavamo ili pogrešno upotrebljavamo jezik, mi ne brinemo o političkoj korektnosti. Mi u stvari obavljamo svoj posao služeći se svim neophodnim pravilima i pomoćnim sredstvima.

Korištenje rječnika

Prvi korak u ispitivanju upotrebe i pogrešne upotrebe riječi je jednostavan: koristimo se rječnikom. Knjiga je pomoćno sredstvo koje možemo uvesti u naš svakodnevni posao dok se hrvemo sa načinima na koje ćemo precizno i objektivno predstaviti nijanse u našoj zajednici.

Rječnik je isto tako oruđe kojim se novinari mogu koristiti kako bi poboljšali kontrolu nad riječima i istovremeno eliminisali predodžbe koje

stvaramo o vlastitoj naciji, o našim zajednicama i ljudima što žive u njima, kao i o nama samima.

Vremena se mijenjaju. Značenja riječi se mijenjaju. Rječnik nas može podsjetiti na tu činjenicu – podsjetiće nas i na porijeklo riječi kojima se koristimo i pomoći nam da proveremo odgovarajuće riječi za priču koju pišemo.

Primjer:

Geto: Šezdesetih godina rječnici su kao “geto” definisali mjesto u koje je zakon primoravao određenu grupu ljudi da boravi unutar strogo određenog dijela grada, a to se posebno odnosilo na pogrome u Evropi. U međuvremenu je dodata još jedna definicija. Danas se ta riječ koristi kako bi opisala gradsku četvrt u kojoj žive pripadnici određene manjinske grupe, a uzroci su društveni, ekonomski ili zakonski pritisak na njih. Ključne činjenice uključene u ovu drugu definiciju promijenile su ranije značenje, koje je podrazumijevalo određenu akciju vlasti prilikom stvaranja geta.

Šta novinari i urednici moraju znati prije nego što upotrijebe ovu riječ?

(1) jedino manjinske grupe žive u pomenutoj sredini;

(2) one žive u getu zbog društvenog, ekonomskog ili zakonskog pritiska koji se vrši na njih.

Zaista ima mjesta po gradovima širom svijeta koja bi se mogla nazvati getom, ali novinari trebaju biti veoma pažljivi jer moraju postojati svi faktori koji su neophodni da se zadovolji pomenuta definicija. Naglašavamo, ova riječ ne može se koristiti za bilo koji dio grada koji ne odgovara standardima stanovanja srednje klase. Štaviše, u većini slučajeva novinari bi morali biti precizniji i imenovati konkretnu gradsku četvrt u kojoj se odvija radnja priče.

Barrio: Ova riječ ima takođe konkretno značenje zasnovano na činjenicama. Prema rječniku, barrio je četvrt u kojoj žive ljudi koji govore španskim jezikom. Ako nam rječnik posluži kao vodič, utvrdićemo da ne možemo koristiti riječ barrio kao sinonim za geto. Štaviše, ništa ne ukazuje na to da je ekonomski, društveni ili zakonski pritisak formirao takvu četvrt. Ta riječ se odnosi samo na ona sušjedstva u kojima se pretežno govori španski. Bar-

rio nije ni geto ni slam. To je četvrt u kojoj najveći broj stanovnika govori španski.

Napomena predavaču:

Zatražite od učesnika seminara da navedu riječi iz svog jezika o kojima se može diskutovati. Predavač bi takođe morao da navede nekoliko riječi. Kada je to moguće, potaknite učesnike da upotrijebe rječnik kako bi utvrdili precizno značenje riječi o kojima diskutujete. Ponekad ovakve vježbe mogu mnogo toga rasvijetliti. Tamo gdje popularno značenje nije precizno određeno i gdje vidite da se riječi pogrešno upotrebljavaju, pitajte učesnike šta misle o uticaju takve upotrebe i je li konkretna riječ uopšte bila pogrešno upotrijebljena. Koga najviše pogađa pogrešna upotreba?

Specifičnosti umjesto etiketiranja

“Barrio” i “geto” samo su dva primjera za riječi koje često pogrešno upotrebljavamo. Bolji tekst ili reportaža precizno bi opisali mjesta, uslove i ekonomske okolnosti o kojima je riječ: umjesto toga, zbog pogrešne upotrebe jezika često pribjegavamo etiketiranju i stereotipima koji izazivaju zabunu.

Novinari moraju biti svjesni toga da brojni ljudi koje intervjuiamo nisu osjetljivi na rječnik i precizne definicije. Možda nisu osjetljivi ni na činjenicu da etnička pripadnost nije presudan čini-lac kada se radi o uspjehu ili novčanim prihodima. Ili da konkretne nacionalne grupe nisu sinonimi za siromašne, kriminalce, neobrazovane, neasimilirane ili one koji su izgubili građanska prava.

Obrazujte čitaoce i svoje izvore informacija

Koliko je novinara napisalo priče o osobama u godinama nazivajući ih “starijim”, ali nije pitalo koliko su intervjuirani stvarno stari.

Pogledajte značenje riječi “stariji” ili “u godinama” i vidjećete da se ono odnosi na starije od 65 godina.

Šta je sa agencijskom viješću u kojoj je jedan čovjek nazvan “invalidom” a nije opisano stanje u kom se on nalazi. Pogledajte značenje riječi i vidjećete da se ono odnosi na izuzetno mali broj ljudi, koji se smatraju “hendikepiranim”.

Je li to različitost bez razlika? Ne, te razlike dijele novinare od ljudi kojima bi izvještavanje trebalo da služi. Te razlike i dalje polariziraju naše društvo.

Kako smo kročili u dvadeset prvi vijek, na nama je velika odgovornost da ne dopustimo da se te polarizacije nastave i prošire samo zbog toga što smo prezauzeti, pretjerano lijeni ili previše ravnodušni da bismo potražili neke riječi u rječniku.

Nekoliko dodatnih naznaka

★ Budite oprezni prilikom upotrebe pridjeva i priloga. Te riječi služe za opisivanje i mogu da ovjekovječe stereotipe. Novinari su izvještači a ne opisivači. Mi čitaocima, slušaocima i gledaocima nudimo činjenice kako bi oni izvukli vlastite zaključke. Nije naša funkcija da govorimo zajednici ono u šta bi ona morala da vjeruje. Mi zajednici moramo ponuditi činjenice koje će svakom njenom članu omogućiti da sam donese odluku o tome kako će živjeti svojim životom i dijeliti prednosti ali i teret koje članstvo u zajednici nosi sa sobom.

★ Vodite računa o tome da ne koristite termine ili fraze koje će stvoriti osjećanje lišenosti građanskih prava kod članova najizloženije grupe. Hoćemo li, pokušavajući da dočaramo atmosferu, osobu koja je naš izvor informacija opisati kao tamnoputog, crnomanjastog čovjeka, ne shvatajući da stvaramo stereotip? Hoćemo li se poslužiti frazom "radi kao crnac" ne shvatajući kakav će to utisak ostaviti? Prilikom izbora svake riječi ili fraze za koju se opredjeljujemo moramo neprekidno imati na umu prosječnog čitaoca, slušaoca ili gledaoca. Prenosimo li onu poruku koju smo imali na umu? Pothranjujemo li stereotipe o nekim grupama a da toga nismo svjesni ili nam to uopšte nije bila namjera?

Naše riječi imaju moć da podstiču članove zajednice da čitaju naše novine i gledaju ili slušaju naše emisije i da vjeruju u informacije koje im svakodnevno nudimo. Kada se služimo klišeom, žargonom ili frazama nabijenim značenjem, rizikujemo da izgubimo povjerenje koje je postojalo između naše zajednice i naših medija.

Riječi koje biramo mogu potvrditi sliku u zajednici da mediji i dalje sa dvostrukim kriterijima

pristupaju izvjesnim segmentima društva, kao što su to činile prethodne generacije ili prethodni politički režimi. Kada se naše riječi pročitaju ili čuju, one nanovo oživljavaju iskustva iz prethodnih vremena, u kojima su društvene, političke, ekonomske i pravne snage stvarale segmente mržnje, straha, podjele i sukoba. Kad god se tako nešto desi, krećemo se unatrag, u istorijski kontekst, umjesto da našim zajednicama dozvolimo da krenu naprijed i prerastu u društva u kojima će se cijeniti sloboda izražavanja i raznolikost mišljenja i stavova, o čemu ovise demokratski mediji.

Napomena predavaču:

★ Definišite šta je stereotip. Tražite od učesnika da diskutuju o stereotipima koji postoje o etničkim, rasnim ili vjerskim grupama sa kojima se oni identifikuju. Tražite od učesnika da ispričaju kako se osjećaju kada u nekom novinskom članku ili u nekoj radijskoj ili televizijskoj emisiji pročitaju ili čuju stereotip koji se odnosi na njihovu rasnu ili etničku grupu.

★ Služite se primjerima iz novina koje donesu učesnici seminara da biste diskutovali o jeziku u tražanju za raznolikošću. Kako bi se jezik u tim pričama mogao izmijeniti da bi se izbjegli ili eliminisali stereotipi?

Trebalo bi naglasiti sljedeće:

★ Izbjegavajte riječi ili fraze koje ne daju jasnu sliku.

Primjer: U zemlji u kojoj se vjerske slobode tek uspostavljaju nazivati manjinske vjerske organizacije kao što su Jehovini svjedoci, baptisti ili protestanti "sektama" ne samo da je neprecizno već stvara maglovitu sliku u zajednici u kojoj prevladavaju "glavne organizacije", to jest katolici, muslimani ili pravoslavni.

Napomena predavaču:

Na ovom mjestu predavač bi trebalo da zatraži da neko iz grupe pročita definiciju pojma "sekt", a zatim bi trebala uslijediti diskusija o tome zašto ta riječ može stvoriti negativnu predodžbu kod onih

članova vjerske grupe koja je svrstana u tu kategoriju.

★ Izbjegavajte opise koji potvrđuju – ili negiraju – neki stereotip.

★ Služite se riječima koje precizno opisuju starije ljude, ali koje nisu patronizirajuće niti ponižavajuće.

★ Izbjegavajte upotrebu riječi koje o starijim ljudima govore stereotipno: onemoćali, oronuli, obogaljeni.

★ Izbjegavajte da žene opisujete prema njihovim bračnim drugovima. U našim pričama moramo ženama omogućiti da “stoje za sebe”. Ne opisujte ih kao žene određenih muškaraca, već im obezbijediti da pokažu vlastiti identitet.

★ Izbjegavajte geografske ili istorijske nepreciznosti u jeziku.

★ Koristite se specifičnostima i izbjegavajte etiketiranje.

Primjer: U priči o nekom zločinu osumnjičeni je opisan kao muškarac između 20 i 30 godina tamne puti. Pitajte policiju za dodatne pojedinosti. Kakvu je odjeću nosio, gdje je viđen kako bježi, kakva mu je frizura? Vlasti neće iznijeti detalje ako novinari sami ne postavljaju pitanja. A naša konkretna pitanja pomažu da zajednici ponudimo odgovarajući opis osumnjičenog umjesto da dajemo opšti opis koji bi se mogao primijeniti na 50 odsto stanovništva određene etničke ili rasne grupe. A šta ako ne postoji ništa konkretnije? Razmislite da li opis ima bilo kakvu svrhu ukoliko neće pomoći vlastima da uhvate nekog zločinca.

Modul 5:

PITANJA KOJA SE ODNOSU NA ETNIČKU PRIPADNOST

Sljedeća pitanja i odgovori daju se kako biste ih iskoristili u diskusiji sa grupom. Usredsredite diskusiju na konkretne primjere iz iskustva učesnika. Odgovore koje dajemo treba smatrati početkom a ne krajem. Dajte učesnicima dovoljno vremena da raspravljaju o tome je li identifikovanje sa nacijom ili rasom bilo na mjestu u pričama koje ste koristili kao primjere. Učesnici će pokrenuti pitanja a predavač morati biti spreman da se aktivno angažuje, da tvrdnje dovodi u sumnju ili da ih dalje razvija kako bi pomogao grupi da vodi raspravu koja ima smisla. Na kraju diskusije predavač mora da rekapitulira zaključke grupe.

Bilješke sa ove sesije treba čuvati kako bi se dalje razgovaralo o pitanjima i odgovorima povodom problema izvještavanja o manjinama.

Napomena predavaču:

Često je najbolje kao osnovu za diskusiju o izvještavanju o manjinama upotrijebiti priče o nekom zločinu. Ti se primjeri mogu najlakše naći u medijima za koje učesnici rade.

Pitanje: Kada je rasna ili nacionalna pripadnost relevantna?

Odgovor: Opšte gledano, rasna ili nacionalna pripadnost nije relevantna za priču ukoliko ne predstavlja faktor od ključne važnosti. U pričama koje se tiču politike, društvenog djelovanja ili društvenih uslova, rasna pripadnost nije sama po sebi automatski relevantna. Autori tekstova moraju biti na oprezu kako njihov izbor riječi ne bi čitaoce naveo da misle da je tekst posvećen etničkim problemima.

Primjer: U velikim gradovima jedna etnička grupa može posjedovati posebnu vrstu malih prodavnica ili poslovnih preduzeća. Te radnje često postaju cilj vandalizma ili mržnje drugih grupa. Čak i kada

se radi o takvom slučaju, prilikom izvještavanja o nekom konkretnom vandalizmu novinar ne bi smio da pretpostavi kako je on etnički motivisan. Na prvi pogled etnička pripadnost može biti uzrok. Međutim, pobliže istraživanje i ispitivanje po susjedstvu može ukazati na druge uzroke nasilja, uključujući i međuljudske odnose između onih koji žive u tom susjedstvu. U takvim okolnostima etnička pripadnost je sporedni faktor, tako da izvještavanje ne bi smjelo navesti čitaoca da povjeruje kako su članovi jedne grupe krenuli s namjerom da unište članove druge grupe ili da im naškode.

Napomena predavaču:

Zatražite od učesnika da diskutuju o tome da li se u ovom slučaju radi o rasnom sukobu ili je jednostavno po srijedi sukob između bogatih i siromašnih. Ili su se naprosto kriminalci "otkačili". Kako naša priča može da utiče na tu situaciju? Pitajte učesnike da li bi napadača identifikovali po etničkoj pripadnosti kad bi bio član većinske grupe. Ukoliko većina odgovori sa "ne", treba ozbiljno razmotriti da li je etnička pripadnost uopšte relevantna za priču.

Predavač bi trebao naći primjere identifikacije pojedinih grupa sa etničkim grupama koji navode na zaključak da je tema priče u stvari situacija koja ima veze sa etničkom ili rasnom pripadnošću.

Primjer: Ako je rasna ili etnička pripadnost relevantna, kako treba obraditi temu?

Odgovor: Ukoliko je rasna ili etnička pripadnost relevantna za priču, novinari moraju biti posebno oprezni. Morali bi testirati svoje kolege, razgovarati sa njima o premisi cijele priče kako bi bili sigurni da ne učitavaju u priču etnički faktor ondje gdje on ne postoji.

Napomena predavaču:

Još jednom razmotrite primjere kojima smo se ranije bavili. Kako bismo mogli napisati priču u kojoj ćemo eliminisati sve negativne tonove koji su čitaocu očigledni? Kako da promijenimo naglasak u priči i prebacimo ga na stvarni aspekt a ne na etnički?

Ako imate primjere u kojima je na prikladan način obrađen etnički problem, poslužite se njima da biste ukazali na razlike između priče u kojoj je pristup rasnom ili etničkom problemu ispravan i priče u kojoj je to nespretno učinjeno.

Primjer: Ko odlučuje o tome je li pristup nekoj temi bio etnički ili rasni?

Odgovor: Novinari ne bi trebali preuzimati na sebe teret da odlučuju o tome je li neki incident imao u sebi rasne ili etničke prizvuke. Same činjenice u priči morale bi obezbijediti dovoljno materijala da možemo odlučiti radi li se o etničkom ili rasnom pitanju. Iz vladinih izvora često možemo dobiti informaciju da su rasni ili etnički element prisutni u cijeloj priči. Zvanične izjave možemo testirati tako što ćemo porazgovarati sa predstavnicima konkretnih zajednica. Ukoliko zvaničnici tvrde da po srijedi jeste etničko ili nacionalno pitanje, razvijte mrežu izvora svojih informacija među različitim etničkim ili rasnim grupama, tako da ćete u najmanju ruku svaki put imati različito viđenje problema. Dovedite u sumnju izjave samih zvaničnika podbadajući ih pitanjima: Zašto su zaključili da se radi o etničkom pitanju?

Primjer: Policija je rat između bandi označila kao etnički sukob. Kad novinar upita zašto je izveden taj zaključak, saznaće da jedna banda pripada jednoj etničkoj grupi, a druga drugoj. U stvari, sukob je počeo zbog borbe za prestiž u ilegalnoj prodaji droge i ima veze sa ekonomskim dimenzijama cijele priče. Može li se naći i neki etnički element u priči? Može. Međutim, on nije nužno najznačajniji uzrok sukoba, tako da novinar mora oprezno zaključivati da li je etničko pitanje u prvom planu priče.

Primjer: Kako da nazivamo ljude s kojima i o kojima govorimo?

Odgovor: Jedan od načina na koji možemo riješiti ovo pitanje jeste da svoj izvor informacija – osobu s kojom razgovaramo ili koju citiramo ili na koju se pozivamo – pitamo kako ona želi da je opišemo. Međutim, opšte je pravilo da se etničke ili rasne karakteristike navode jedino u slučaju kada su bitne za priču.

Zapamtite, jedna slika govori više od hiljadu riječi. Često se podaci o etničkom identitetu vašeg izvora informacija mogu efikasno prenijeti pomoću slike u novinama ili na televiziji. Ako je to moguće, zašto ne prikazati vaš izvor informacija kao stvarnu ličnost umjesto da ga posredno karakterišete?

Napomena predavaču:

Opis izvora informacija morao bi biti što konkretniji. Kada je već jednom zaključeno da je rasni identitet relevantan, ako samo navedete da je neko iz Azije, niste dali nikakvu relevantnu informaciju o toj osobi. Budite precizni: generaliziranjem podstičete stereotipe. Dobro novinarstvo je konkretno u svakoj dimenziji, uključujući i rasnu i etničku. Iz koje je zemlje u Aziji ta osoba?

Primjer: Šta je sa useljenicima?

Odgovor: Primijenite isto pravilo. Izbjegavajte da sve useljenike trpate u istu vreću. Na primjer: Afrikanci, Azijati. Čitalac ili gledalac prima više informacija ako mu ponudite konkretne pojedinosti o tome odakle je osoba o kojoj je riječ. Neka osoba iz Amerike mogla bi biti iz Kanade, Sjedinjenih Država ili Latinske Amerike. Čitalac ništa ne saznaje ako mu kažete i da je osoba o kojoj se radi iz Azije; vjerovatno je za priču značajnije iz koje je ona zemlje. Ondje gdje je to relevantno, recite čitaocima nacionalnost, zemlju ili grad iz koje ta osoba dolazi. Afrika je veliki kontinent, tako da čitaocu treba reći kojoj naciji pripada pomenuta osoba. Kritično pravilo: Ponudite čitaocima ili gledaocima konkretne informacije.

Modul 6: Razvijanje mreže izvora informacija

Cilj:

Pomoći učesnicima u programu da razviju nove i raznovrsne mreže izvora svojih informacija.

Princip:

Raznovrsnost izvora informacija u novim pričama sama će po sebi prirodno stvoriti raznovrsnije izvještaje za medije.

Promjena načina na koji nalazimo i koristimo svoje izvore informacija u našem izvještavanju za medije predstavlja zadatak koji zahtijeva veće novinarove svjesne napore. Novinar koji je zainteresovan da ponudi različite aspekte u svojoj priči mora se prilikom svakog kontakta unutar jedne zajednice truditi da razvija "banku izvora informacija". Neobavezni susreti često pružaju priliku da se upoznate sa nekim liječnikom ili advokatom koji vam mogu ponuditi drugačiju perspektivu za neku običnu priču. Neobavezni susreti su prilika da dodamo nova imena svom spisku, recimo, akademika koji su cijenjeni u svojoj zajednici, ali potiču iz različitih etničkih grupa. Svaki kontakt sa nekom zanimljivom osobom pretvara se u priliku da proširite spisak svojih izvora informacija koji su već decenijama na spiskovima različitih novinara. Najbolji novinari imaju najopsežnije mreže najraznovrsnijih izvora informacija.

Za razmišljanje:

Čuvajte se neizbalansiranih priča koje su naizgled izbalansirane.

Pitanja koja se odnose na manjine ne zahtijevaju komentare većine. Za probleme jevrejske zajednice nećemo tražiti mišljenje antisemita. Isto tako se za pitanja koja se odnose na homoseksualce ili lezbijke nećemo obraćati onima koji su neprijateljski raspoloženi prema njima. U stvari, mehaničko "balan-

siranje" izvora informacija može otvoriti vrata pristrasnom izvještavanju jer pruža više mogućnosti da nam promaknu stereotipi, kliše i predrasude.

Napomena predavaču:

Izaberite četiri priče iz primjera učesnika ili iz vaših ilustracija koji se mogu iskoristiti za diskusiju o širenju baze izvora informacija za nove priče. Zamolite učesnike da pročitaju svaku priču, a onda ih podijelite u manje grupe. Zatražite da ocijene svaku priču sa stanovišta raznovrsnosti izvora informacija. Jesu li svi koji su citirani bili muškarci? Jesu li citirani jedino članovi vlade? Jesu li citirani samo pripadnici većinske grupe, iako je pitanje takvo da bi bile zanimljive i perspektive pripadnika manjinskih rasnih ili etničkih grupa?

★ Budite oprezni kada opisujete okolnosti u kojima odrasli ljudi žive pod istim krovom.

Napomena predavaču:

Ponovo pročitajte priče. Zatražite od svakog učesnika da napravi spisak drugih kategorija ljudi s kojima bi se moglo kontaktirati kako bi se dala nova perspektiva cijeloj priči. Istu vježbu ponovite i na primjeru ostale tri priče. Zatražite od učesnika da diskutuju o tome kako bi oni identifikovali izvore informacija da bi se svakoj priči dala nova perspektiva.

U mnogim zemljama nije relevantno da li muškarac i žena imaju vjenčani list i da li dva muškarca ili dvije žene žive zajedno kao par. Ukoliko se ta činjenica uopšte mora pomenuti, ne moralizirajte niti se služite "slatkim" etiketiranjem. Mnogi novinari služe se terminima "bliski prijatelji" ili "prijateljica" kako bi opisali trajniji odnos ili zajednički život pod istim krovom. Ključ je u tome da ne nagađate: upitajte ih kako bi oni okarakterisali svoj odnos.

Modul 7: SLIKE

Jedan od najvažnijih načina na koji novinari mogu pružiti priliku članovima svih rasnih, etničkih ili vjerskih skupina da se identifikuju sa sadržajem novina, časopisa ili televizijskih emisija jeste upotreba snimaka.

Napomena predavaču: Pitajte učesnike semina ra kakvi su snimci manjina uvršteni u njihove novine ili televizijske vijesti – ukoliko su uopšte uključeni. Da li pripadnici manjina rade i kao urednici emisija ili samo kao novinari sa terena? Da li se žene u pričama pokazuju samo kao ilustracija i jesu li tema novinskih i video priča pretežno muškarci? Predavač bi trebao iskoristiti primjere iz novina ili video priloga koje su donijeli učesnici, ili primjere koje je sâm unaprijed pripremio, za koje osjeća da bi bili izvrsni da ilustruju nedostatak raznovrsnosti u novinskim slikama koje nudimo publici.

★ Nakon što učesnicima pokažete primjere, zatražite da svako od njih iznese mišljenje o drugačijim načinima na koje su te priče mogle biti ilustrovane, usredsređujući se prije svega na raznolikost a ne na jednostavno korištenje istih muških vladinih izvora informacija. Prikažite učesnicima njihove fotografije ili video snimke.

★ Zatražite od učesnika da posebno prikažu priče i ilustracije vezane za kriminal. Takve priče često su ilustrativnije. Takođe nađite video snimke ili fotografije izvještaja sa ratišta ili iz predjela zahvaćenih građanskim nemirima. Možda ti snimci ili video materijali daju krivu sliku o neredima ili borbama? Da li video snimak (posebno) služi da se ukaže na neku tačku gledišta? Je li to bio novinarev cilj – da li bi trebalo da mu to bude cilj? Kako se prikazivanje nekog stanovišta može izbjeći u pričama koje imaju snažan politički ili istorijski kontekst, koji je, tradicionalno, isključivao sva druga gledišta osim zvaničnog – vlastitog?

Slike – kako na videu, tako i fotografije – moraju odražavati vijest koju prenose. Međutim, nema pravila o tome ko mora biti uključen u snimke koje odražavaju vijest. Osim kada se radi o neposrednom izvještavanju ili o sportskim pričama, često imamo veći izbor na raspolaganju.

Napomena predavaču:

Pregledajte novine i video snimke koje su donijeli učesnici. Pogledajte sve snimke koji su vam na raspolaganju. Razgovarajte o tome da li je bilo mogućnosti da se upotrijebe raznovrsniji snimci nekog događaja nego što su to učinile određene novine ili televizijska stanica.

Kada se organizuje neki događaj od šireg značaja, fotografi mogu iskoristiti priliku da snime raznovrsnije slike mnoštva ljudi umjesto da se usredsrede na one koje obično snimaju ili one koji predstavljaju većinu.

Primjer: Tokom nedavnih izbora fotograf je snimao biračko mjesto na kome je monitor bila jedna žena, dok je druga žena upravo glasala. Fotograf je znao da takav prizor u prošlosti ne bi bio zabilježen u društvu u kom dominiraju muškarci. Njegova fotografija obilježava novo doba. Fotograf je po svoj prilici mogao da ode na neko drugo biračko mjesto ili je mogao snimiti nekog muškarca dok glasa i – gotov posao. Međutim, u ovom slučaju fotograf je uhvatio trenutak promjene, tako da će čitaoci ili gledaoci na neki način biti pod uticajem promjene koju njegova slika predstavlja. Svjesno ili nesvjesno, čitalac ili gledalac će početi da osjeća pomjeranje u zajednici i značaj uloge koju žene igraju u njoj.

Napomena predavaču:

Ponovo potražite snimke koji pokazuju osjetljivu promjenu unutar zajednice. Možete li tako nešto

naći u novinama ili elektronskom materijalu koji ste pripremili za seminar? Ima li bilo kakvih drugih snimaka za koje bi učesnici mogli postaviti pitanje: jesu li oni mogli biti snimljeni a da se ne izmijeni priča o konkretnom događaju?

Jedan od ciljeva zbog kojih ispitujemo snimke kada je riječ o različitosti jeste i da nekim čitaocima i gledaocima pružimo priliku da kažu: "Hvala što ste mi omogućili da vidim sebe samog u vašim novinama ili televizijskoj emisiji. Hvala što ste omogućili da se osjetim dijelom ove zajednice na način na koji vi – mediji – definišete našu zajednicu u vijestima koje donosite svakog dana."

Napomena predavaču:

Ovdje bi predavač morao naglasiti da izbor snimaka zavisi od osoba iz medija, jer one odlučuju koji će snimci biti objavljeni ili emitovani.

U koliko će se mjeri izmijeniti donošenje odluka ako se poveća raznolikost snimaka u novinama ili na televizijskim vijestima? Ponovo se vratite fotografiji ili video snimku koji ste ranije analizirali. Je li mogao biti napravljen drugačiji izbor i kakav? Kada je takav izbor mogao biti napravljen? Ko donosi odluke o tom izboru? Predavač bi morao da angažuje grupu u diskusiji o tome kako se pravi taj izbor. Takođe, potaknite diskusiju o ilustracijama koje se unaprijed planiraju, koje snima fotograf ili kameraman.

Raznolikost prilikom pravljenja vijesti uključuje i donošenje odluka o tome zašto treba objaviti baš tu ilustraciju a ne neku drugu. Svaka osoba odgovorna za snimanje ili izbor ilustracija treba se početi pitati koji je najbolji način da se priča ilustruje kako bi privukla što više čitalaca ili gledalaca.

Napomena predavaču:

Iz nacionalnih ili lokalnih novina izaberite dvije ili tri priče bez ilustracija koje će podstaći diskusiju sa raznovrsnim prijedlozima o tome kakva bi vrsta ilustracija bila najpogodnija za priču – imajte sve vrijeme na umu načela različitosti. Sugestije za svaku pojedinu priču zabilježite na veliki list papira koji bi trebao biti vidljiv svim učesnicima. Kada se

ovaj proces završi, sugerišite učesnicima da se istim procesom posluže za priče u kojima su oni odgovorni za ilustracije, kako bi svaki od učesnika uključio takav proces u rad svog medija?

Urednički komentari: karikature

Karikature na mjestu uvodnika predstavljaju poseban izazov. Njihova je odlika da ne poštuju tabue i da povremeno predstavljaju krajnosti u sukobljenim političkim stavovima ili u gledištima koja polariziraju društvo. Karikature se često oslanjaju na stereotipe o manjinskim grupama.

Međutim, karikature na mjestu uvodnika – premda spadaju u sasvim drugu "ligu" – nisu imune na procjenu, posebno kad postoji težnja da se uvijekovječije stereotipi koji izazivaju podjelu u zajednici ili pothranjuju mržnju i nepovjerenje. Lijek za to jeste neprekidna rasprava o tome i budnost novinara i novinskih organizacija.

Napomena predavaču:

★ Nadite primjere za karikature koje su urednički komentari i podjelite njihove kopije učesnicima. Pitajte da li u bilo kojoj od tih karikatura postoji nešto što bi bilo uvredljivo za njih – ili za nekog iz druge rase, etničke ili vjerske grupe. Posljednje pitanje: Vjeruju li učesnici da je uvredljivost – čak i sama mogućnost da karikatura bude uvredljiva – bila "cijena koju je vrijedilo platiti" za poruku koju je konkretna karikatura prenijela? Neka vam reakcija učesnika bude polazna tačka za utvrđivanje toga je li urednički komentar u vidu karikature uvredljiv za bilo koji segment stanovništva.

★ Počnite diskusiju o razlici između karikature na mjestu uvodnika i fotografije koja prati priču u novinama ili na televiziji. Koji su (različiti) standardi primjenjeni u ova dva slučaja? Shvata li medijska publika razliku? Kakav je stav učesnika: šta treba uraditi ukoliko je objavljena uvredljiva karikatura? Šta će biti ako se neko iz lokalne zajednice na to požali? Šta se dešava u slučaju kad svi znaju da je karikatura uvredljiva, a ipak se niko ne žali? Da li bi činjenica da se niko ne žali bila znak da između zajednice i medija postoji problem na kome bi mediji morali raditi kako bi ga prevazišli?

Plan pojedinačnih akcija

Plan pojedinačnih akcija (PPA) ključna je tačka u pomaganju novinarima da “ponesu” kući ono o čemu su raspravljali, što su analizirali i naučili tokom programa. Ovakvim individualnim planom učesnici se podstiču na to da se aktivno posvete promjenama u onom što svaki dan rade kao profesionalci. Nadalje, novinari se mogu posvetiti ne samo pojedinačnim akcijama već i zajedno raditi sa svojim kolegama, novinskim organizacijama i profesionalnim asocijacijama i udruženjima. Plan pojedinačnih akcija takođe može biti mehanizam za uticaj na druge pojedince i institucije.

Predavač treba da prilagodi PPA formular ponuđen u priručniku, dodajući ili mijenjajući pitanja. Formular treba podijeliti svim učesnicima na početku rada radionice ili seminara, tako da svaki učesnik tokom cijelog programa može imati na umu krajnji cilj. PPA treba razmotriti sa grupom prije popunjavanja. Preporučljivo je da predavač sve učesnike ponaosob podstakne na ostvarivanje individualnog plana, da budu što precizniji u ciljevima koje postavljaju, sredstvima koja će koristiti i vremenskom rasporedu kog će se pridržavati. Za ostvarivanje PPA predlaže se period od šest mjeseci, ali to je samo uputa za predavača i njegovu grupu koja će sama mijenjati formular plana sve dok ne napravi najprikladniji formular na osnovu kog se učesnici mogu posvetiti postavljenim zahtjevima. Pošto je formular PPA ispunjen na posljednjoj sesiji, predavač predlaže da svaki učesnik predstavi svoj plan akcije cijeloj grupi.

Predavač vodi bilješke kako bi kasnije mogao bolje asistirati u raspravi koja slijedi. Najbolje bi bilo kad bi se poslije krajnjeg roka predviđenog za ostvarivanje PPA učesnici ponovo sreli. Pošto je privrženost novinarstvu osjetljivom na pitanja različitosti često otežana u osobnom i institucionalnom smislu, takav ponovni susret pruža mogućnost da se kritički pregleda materijal obuhvaćen u prvobitnim diskusijama, da se potaknu nove diskusije, kao i da se nanovo istaknu prvobitni ciljevi. U najboljem slučaju, takvo ponovno okupljanje bilo bi institucionalizovano u obliku ponovnih radionica, publikacija i drugih formi podrške i obuke na poslu.

Upamtite šta je naša misija:

Podsticanje vjerodostojnosti i vrijednosti novinskih, radijskih i televizijskih izvještaja kao sredstava za bolje razumijevanje i toleranciju unutar zajednice.

Upamtite naše ključne ciljeve:

- ★ Povećati broj slika različitosti i glasova različitosti u novinskim izvještajima.
- ★ Jačati veze sa čitaocima, slušaocima, gledaocima i potencijalnom publikom.
- ★ Širiti čitalačku publiku ili broj slušalaca i gledalaca na cjelokupnu zajednicu.
- ★ Jačati timski rad i komunikaciju u medijskim organizacijama

Plan pojedinačnih akcija (PPA) jedan je od najvažnijih koraka u odgovoru na izazove koji se sreću u primjeni onoga što je naučeno u ovom programu. Svaki učesnik treba da ima konkretni plan akcije kojim će se koristiti kada se vrati svojim svakodnevnim obavezama novinara.

Razmotrite nakratko načine kojima možete početi konkretan rad na povećanju broja glasova i slika o različitostima, eliminaciji stereotipa, pažljivom korištenju jezika i opštem povećanju osjetljivosti za teme o različitostima o kojima ste razgovarali tokom ovog programa.

Kao sljedeće, napišite kratak opis akcija koje ćete poduzeti kako biste ostvarili neke od ciljeva postavljenih tokom programa. Razmotrite svoj šestomjesečni plan; svakih šest mjeseci analiziraćete napredak koji ste ostvarili i nove ciljeve dok nastavljate da se krećete ka stvaranju informativnijih medija koji doprinose razumijevanju i toleranciji u zajednici. Planovi akcija predstavljaju afirmativne tvrdnje koje se usredsređuju na konkretne zadatke za koje smatrate da će vam biti zanimljivi za rješavanje po završetku ovog programa. Plan akcije je vaš lični plan za ostvarenje nekih od ciljeva koje ste sebi u njemu zacrtali. Važno je postaviti ciljeve za koje znate da ćete ih ispuniti i održati tokom postavljenih šest mjeseci ili duže.

Slijedi nekoliko primjera. Koristite dodatni prostor da proširite ili promijenite modele ili da sebi zadate obaveze na kojima ćete raditi.

1. Na svom poslu raspravljajući sa drugim novinarima o načelima različitosti i razmjenjivajući sa njima materijale nastale tokom ove obuke. To ću uraditi tako što ću...

2. Koristiću jezik mnogo preciznije i provjeravati svoj rad kako bih eliminisao klevete, klišeje i druge načine komuniciranja koji jesu, ili mogu biti uvredljivi nekoj grupi. To ću uraditi tako što ću...

3. Podijeliću sa drugim novinarima saznanja o uspješnoj strategiji za preciznije korištenje jezika. To ću uraditi tako što ću...

4. Organizovaću obuku za ostale članove redakcije kako bismo raspravili načela različitosti onako kako se ona primjenjuju na...

5. Nadgledaću snimke emitovane ili objavljene u svom mediju i iznositi prijedloge ili planirati sakupljanje vijesti kako bih obezbijedio ilustracije za različitosti – žene, stariji ljudi, pripadnici druge rase, etničke ili vjerske skupine – u svojim novinskim izvještajima. Počecu sa...

Napomena:

Ovi prijedlozi samo su primjeri mogućeg plana akcije. Napravite nacrt vlastitih obaveza koristeći navedene primjere kao model. Učinite to konkretno. Budite precizni. Budite realni. Bez obzira na to koliko jednostavno ovo izgledalo, zapamtite da svako od nas čini korak u svom mediju ka povećavanju broj glasova koji govore o različitosti. Kako vrijeme prolazi, približavamo se stvaranju boljih načina za razumijevanje i toleranciju u zajednici.

14. Terminologija

Terminologija

EJDŽIZAM AGEISM	Predrasuda ili diskriminacija zasnovana na nečijim godinama ili stereotipima o starim ljudima.
ANTISEMITIZAM (ANTI-SEMITISM)	Predrasuda ili diskriminacija uperena protiv Jevreja zasnovana na negativnim idejama o njihovoj religiji i vjerovanju ili na etničkim stereotipima.
BIGOTIZAM (BIGOTRY)	Uporna i neutemeljena uobraženost, ili prepotentnost, bilo da je u pitanju način života, sistem vjerovanja u nešto iz tog života, sa uskim pogledima i netolerancijom ili predrasudama kad se mišljenja suče.
KLASNOST CLASSISM	Predrasuda ili diskriminacija zasnovana na socio-ekonomskoj klasi.
HENDIKEPIRANOST (DISABILITY)	Fizički ili mentalni nedostatak koji nekoga sprečava da obavlja određene aktivnosti ili se negativno odražava na intelekt.
DISKRIMINACIJA (DISCRIMINATION)	Odbijanje pravičnog tretmana i prava drugima: onima koji dolaze iz drugačijih kultura, etničkih zajednica ili socijalnih grupa u raznim nivoima – od zapošljavanja, stanovanja, političkih prava ili javnih pogodnosti.
RAZLIČITOST, RAZNOLIKOST (DIVERSITY)	Prisustvo – među pojedincima, kao i u grupama – kvaliteta i karakteristika koje razlikuju jedne od drugih, bez obzira na to da li su u primarnom obliku i nisu pitanje opšteg izbora, a tiču se godišta, etniciteta, pola, seksualne orijentacije, hendikepiranosti itd.; ili su sekundarne – kao što je edukacija, mjesto odakle dolazimo, bračni status, vjeroispovjest i slično.
JEDNAKOST (EQUALITY)	Stanje u kome nas neko smatra ravnopravnim sa drugima u pogledu digniteta, ranga ili privilegija.
ETNOCENTRIZAM (ETHNOCENTRISM)	Svjesno ili nesvjesno suđenje drugim etničkim grupama – drugačijima od naših po našem vlastitom standardu – koje prati ignorisanje drugačijih mišljenja i stavova.
AKT MRŽNJE (HATE INCIDENT)	Napad, nasrtaj, uznemiravanje ili neki drugi neprijateljski akt prema nekoj drugoj osobi ili nečijem vlasništvu, a zasnovan je na drugačijoj rasi, religiji, polu, seksualnoj orijentaciji ili drugoj grupnoj osobenosti nekoga drugog.
HETEROSEKSIZAM (HETEROSEXISM)	Svjesno ili nesvjesno tretiranje homoseksualnosti i biseksualnosti kao nasljedne i, bez dileme, nižerazredne u poređenju sa heteroseksualnošću.

HOMOFOBIIJA (HOMOPHOBIA)	Strah od ljudi za koje se smatra da su homoseksualci, lezbijke ili biseksualci, i prezir prema njima.
MULTIKULTURALIZAM (MULTICULTURALISM)	Prihvatanje širokog spektra kultura, religija, etničkih zajednica i drugih grupa koje žive jedna pored druge.
PREDRASUDA (PREJUDICE)	Iracionalna sumnja ili čak mržnja prema jednoj cijeloj kategoriji ljudi; uvriježen sud ili mišljenje o drugima zasnovano na statusu drugih koji pripadaju specifičnim etničkim, religioznim ili socijalnim grupacijama stanovništva.
RASIZAM (RACISM)	Predrasuda ili diskriminacija zasnovana na ubjeđenju da su neke etničke grupe superiorne nad drugim grupama po inteligenciji, moralnim normama, vjeroispovesti, načinu življenja i drugim kvalitetima.
ŽIGOSANJE SCAPEGOATING	Čin okrivljavanja jedne cijele kategorije ljudi, ili pojedinaca kao članova te grupe, za socijalne, ekonomske ili druge probleme koji u stvarnosti proističu iz mnogo kompleksnijih izvora.
SEKSUALNA ORIJENTACIJA (SEXUAL ORIENTATION)	Seksualna opredjeljenost pojedinca prema pripadniku istog, suprotnog ili oba pola.
STEREOTIP (STEREOTYPE)	Široka generalizacija o čitavoj jednoj grupi ljudi kojom se previđa da su moguće individualne varijacije.
TOLERANCIJA (TOLERANCE)	Otvorenost i spremnost za razumijevanje povodom običaja i vjerovanja kod drugih kultura, etničkih zajednica ili socijalnih grupa.
KSENOFOBIIJA (XENOPHOBIA)	Duboka netrpeljivost ili strah od stranaca i drugih etničkih grupa i od njihovih kultura.

Ogranak Mreže za izvještavanje o različitostima u Jugoistočnoj Evropi:

Albanski medijski institut Tirana

Remzi Lani – direktor

<http://pages.albaniaonline.net/institutemedia/>

Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM) – Beograd

Veran Matić – direktor

<http://www.anem.org.yu/anemnews/indexSr.jsp>

Beta – novinska agencija – Beograd

Dragan Janjić – direktor

<http://www.beta.co.yu/>

Centar za nezavisno novinarstvo – Bukurešt

Ioana Avedani – direktor

<http://www.ijf-cij.org/>

Centar za nezavisno novinarstvo – Budimpešta

Šandor Orban – direktor

http://www.media-diversity.org/rdn_partners.htm

Centar za nezavisno novinarstvo – Ćisinau

Angela Siribu – direktor

<http://ijc.iatp.md/en/>

Centar za multikulturno razumevanje i kooperaciju – Skoplje

Kim Mehmeti – direktor

Nezavisno udruženje novinara Srbije – Beograd

Milica Lučić-Čavić – direktor

Internacionalni centar za obrazovanje novinara – Opatija

Stjepan Malović – direktor

<http://icej.hnd.hr/>

Makedonski institut za medije – Skoplje

Zaneta Trajkoska – direktor

<http://www.mim.org.mk/index.htm>

Medija centar – Sarajevo
Boro Kontić – direktor
<http://www.media.ba/>

Centar za razvoj medija – Sofija
Ognian Zlatev – direktor
<http://www.mediacenterbg.org/>

Medija plan institut – Sarajevo
Zoran Udovičić – direktor
http://www.media-diversity.org/rdn_partners.htm

Roma pres centar – Budimpešta
Gabor Bernath – direktor

STINA – novinska agencija – Split
Stojan Obradović – direktor
http://www.media-diversity.org/rdn_partners.htm

Vijesti, nezavisne dnevne novine – Podgorica
Željko Ivanović – direktor
<http://www.vijesti.cg.yu>

Za sve informacije o našim partnerima molimo vas da se obratite MDI-ju.

Institut za medije i različitosti (Media Diversity Institute) neprofitabilna je i nepristrasna organizacija sa sjedištem u Londonu, osnovana da promoviše rješavanje konflikata izveštavanjem o različitostima u društvima u tranziciji.

Najtemeljniji rad Instituta zasniva se na koordinaciji i širenju Mreže za izveštavanje o različitostima (Reporting Diversity Network, RDN), čiji je cilj okupljanje novinara, novinskih organizacija, centara za pomoć medijima, novinarskih škola i dr. u zajedničkom naporu da se mobiliziraju mediji i tako obezbjedi dublje razumjevanje različitosti, manjina, konflikata među različitim grupama kao i njihova ljudska prava. RDN promoviše najviše standarde profesionalnog novinarstva, koji se odnose na izveštavanje o manjinama, različitostima i odnosima među etničkim grupama, te razvija načine, sredstva za obuku i praktično izvještavanje, ne bi li se ovi standardi počeli primjenjivati u stvarnosti.

Pošteno, tačno, predano i temeljno izvještavanje vitalno je da bi se grupe međusobno razumjele. Mediji su previše često korišteni kao oružje u širenju predrasuda i diskriminacija. MDI ima zadatak da pomogne promjenama u tom pravcu, kako bi mediji bili sredstvo za jačanje ljudskih prava i demokratije.

Ovo se radi prije svega edukacijom, obukom i u saradnji sa:

- ★ profesionalnim novinarima;
- ★ studentima novinarstva;
- ★ profesorima novinarstva;
- ★ vlasnicima medija i urednicima;
- ★ organizacijama za medije, ljudska prava i manjine.

Sveobuhvatni prilaz, pristup različitosti iz svih uglova – jedinstvena je karakteristika Instituta. Mi obučavamo novinare i menadžere u najboljoj praksi novinarstva; učimo manjinske organizacije kako se saobraća sa medijima; radimo na jačanju manjinskih medija (bazična obuka kako se vodi medijska organizacija) i radimo sa profesorima novinarstva koji predaju budućim generacijama novinara.

Aktivnosti MDI-ja podijeljene su u devet glavnih područja:

1. Obuka u prihvatanju različitosti za novinare i menadžere;
2. Praktična obuka u izveštavanju o različitostima za novinare u srednjem profesionalnom dobu;
3. Vijesti na temu različitosti – kako ih stvarati (timsko izvještavanje i kursevi za novinske agencije);
4. Kursevi za studente novinarstva na temu različitosti – u saradnji sa fakultetima novinarstva;
5. Kontakti sa javnošću i medijima – kursevi za manjinske grupe;
6. Projekti namjenjeni širenju ideje pomirenja putem medija;
7. Publikovanje priručnika za novinare i predavače koji se bave temama vezanim za različitosti;
8. Profesionalna edukacija novinara u postkonfliktnim društvima, sa posebnim naglaskom na posttraumatski stres;
9. Monitoring medijskog izveštavanja o pitanjima vezanim za različitosti.

Priručnik za izvještavanje o različitostima

Autor: David Tuller za Institut za medije i različitosti

Izdavač

Institut za medije i različitosti
Samizdat B92 [www.b92.net/samizdat]

Za izdavača

Lydia El Khouri za Institut za medije i različitosti
Dejan Ilić za Samizdat B92

Dizajn korica

Leonard Vučinić

Dizajn

Samizdat

Štampa

STANDARD 2, 2003

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.344/.35:316.77(035)
659.3/.4(035)
32.019.5(035)

ТАЈЕР, Дејвид

Priručnik za izvještavanje o različitostima / David Tuller ;
predgovor John Owen. – London : Institut za medije
i različitosti ; Beograd: Samizdat B92, 2003 (Beograd :
Standard 2). – 148 str. ; 24 cm

Predgovor: str. 11. – Str. 13-15: Uvod/
Milica Pešić. – Terminologija: str. 143-144.

ISBN 86-7963-176-0

a) Масовне комуникације – Транзиција – Приручници
b) Мањинске групе – Масовне комуникације – Приручници

COBISS.SR-ID 105742860

